

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**PEYAMİ SAFA'NIN ROMANLARINDA
HASTALIK**

BARIŞ CAN KURT

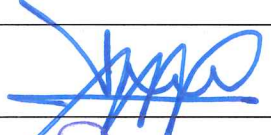
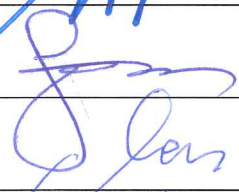
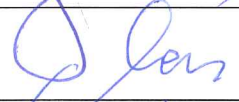
TEZ DANIŞMANI

YRD. DOÇ. DR. ESAT CAN

EDİRNE 2015

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

BARIŞ CAN KURT tarafından hazırlanan PEYAMI SAFA'NIN ROMANLARINDA HASTALIK konulu YÜKSEK LİSANS tezinin sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 15.-16. maddeleri uyarınca 27.03.2015 Cuma günü saat 15.30'da yapılmış olup, tezin* kabul edilmesine OYBİRLİĞİ/OYÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Doç. Dr. Yüksel TOPALOĞLU	kabul edilmesine	
Yrd. Doç. Dr. Bahtiyar ASLAN	kabul edilmesine	
Yrd. Doç. Dr. Esat CAN (Danışman)	kabul edilmesine	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine/Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10068368
Yazar Adı / Soyadı	BARIŞ CAN KURT
Uyruğu / T.C.Kimlik No	TÜRKİYE / 23758719406
Telefon	2125554115
E-Posta	bcanakurt@windowslive.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	PEYAMİ SAFA'NIN ROMANLARINDA HASTALIK
Tezin Tercümesi	DISEASE IN PEYAMI SAFA'S NOVELS
Konu	Türk Dili ve Edebiyatı = Turkish Language and Literature
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bölüm	
Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Türk Edebiyatı Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2015
Sayfa	110
Tez Danışmanları	YRD. DOÇ. DR. ESAT CAN 18259890990
Dizin Terimleri	Türk dili ve edebiyatı=Turkish language and literature ; Türk edebiyatı=Turkish literature ; Türk romanı=Turkish novel ; Edebi inceleme=Literary analysis
Önerilen Dizin Terimleri	Peyami Safa = Peyami Safa Hastalık = Disease Roman = Novel
Kısıtlama	Yok

Yukarıda bilgileri kayıtlı olan tezinin, bilimsel araştırma hizmetine sunulması amacı ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında arşivlenmesine ve internet üzerinden tam metin erişime açılmasına izin veriyorum.

28.03.2015

İmza:

Tezin Adı: Peyami Safa'nın Romanlarında Hastalık

Hazırlayan: Barış Can Kurt

ÖZET

Sanatçı bir ailenin çocuğu olan Peyami Safa, Türk edebiyatının önemli kalemlerindendir. Yazar, romanları dışında fikir eserleri, gazeteciliği, köşe yazarlığı ve polemikleriyle de ünlüdür.

Peyami Safa, Batılıların otodidakt dediği, kendi kendini yetiştirmiş nadir şahsiyetlerdendir. Kırk üç yıl gibi uzun denecek bir süre boyunca yazmıştır. Edebî değeri olmayan eserlerini Server Bedi takma adı ile yayımlamıştır. Yazarın eserlerinde tahliller önemli yer tutar. Zıt kavramları eserlerinde ustalıkla işlemiştir.

Peyami Safa'nın hayatı, eserleri ve sanatı daha önce çok sayıda araştırmacı tarafından incelenmiş, fakat yazarın hayatında büyük yeri olan ve eserlerinde de kendisini yoğun olarak hissettiren hastalık konusu işlenmemiştir. Bu sebeple tarafımızdan araştırma konusu olarak seçilmiştir.

Küçük yaşlardan itibaren hastalıklarla boğuşan Peyami Safa, başta *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu* olmak üzere bütün eserlerinde bu durumu yansıtmaya çalışmıştır. Amacımız Peyami Safa'nın romanlarını hastalıklar bakımından inceleyerek hayatının ve bu arada hastalık ve hastalıklara dair fikirlerinin eserlerine nasıl yansıdığını göstermek ve okura bu yolla anlatmak istediklerini gün ışığına çıkarmaktır.

Anahtar Kelimeler: 1.Peyami Safa, 2.Hastalık 3.Roman

Name of Thesis: Disease in Peyami Safa's Novels

Prepared by: Barış Can Kurt

ABSTRACT

Peyami Safa, is the one of the most important writers in Turkish Literature, has an artist family. He also has worked as a journalist and columnist. Also known as intellectual works and some polemics.

Peyami Safa one of the rare people himself trained. He has written articles for 43 years. The author has written works of non-literary values Server Bedi name. Analysis holds an important place in the author's works. The author skillfully opposite concepts have been committed.

The author's life, works and art and has been previously studied by many researchers but author of life a great location issues that disease has not been studied. Therefore, it is selected as the subject of research by our research group.

The author's life is filled with diseases since his childhood. The author particularly in the Dokuzuncu Hariciye Koğuşu, including all the works have tried to reflect this situation. Our goal; the author of the novel is the study of diseases also, the author is reflected in the works show how the ideas of the diseases and expose what they want to tell the reader in this way.

Key Words: 1. Peyami Safa 2. Disease 3. Novel

ÖN SÖZ

Peyami Safa, Türk edebiyatının önemli yazarlarından. Peyami Safa'nın romanları, hikâyeleri, gazete yazıları, eserlerindeki çeşitli konular ile ilgili YÖK'ün sitesinde doksan bir teze rastlanmış, çok sayıda makale yazılmıştır. Bizim konumuz ise Peyami Safa'nın romanlarındaki hastalıkların incelenmesidir.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Tezimizin giriş bölümünde çalışmamızın önemi, amacı ve Peyami Safa'nın Türk edebiyatındaki yeri ve hastalık konusunun edebiyattaki yeri üzerinde durulmuştur. Birinci Bölümde Türk ve dünya edebiyatında hastalığın kimler tarafından nasıl işlendiğine değinilmiştir. İkinci Bölümde Peyami Safa'nın, ailesinin ve çevresindeki kişilerin hastalıkları ve bu hastalıkların yazara etkisi konu edilmiştir. Üçüncü Bölümde yazarın, eserlerinde yer verdiği hastalıklar anlatma sıklığı ve yoğunluğuna göre sıralanmış, geçirdiği hastalıklar ile eserleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Sonuç Bölümünde ise yazarın, hastalıkları konu edişi ve işleyişi genel olarak değerlendirilmiş ve nihaî hükme varılmıştır.

Bu çalışmanın ortaya konmasında bana her zaman yol gösterip yardımlarını esirgemeyen kıymetli hocam Yrd. Doç. Dr. Esat CAN' a ve Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü ve Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Recep DUYMAZ, Doç. Dr. Yüksel TOPALOĞLU ve Yrd. Doç. Dr. Özcan AYGÜN hocalarıma desteklerinden dolayı minnet ve şükranlarımı sunarım. Ayrıca, çalışmanın her noktasında benim kadar emeği olan Emrah CEYLAN'a, maddî ve manevî yardımlarını esirgemeyen ailem Ece, Necla ve Vahap KURT'a gönülden teşekkür ederim.

BARIŞ CAN KURT

EDİRNE 2015

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
ÖN SÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	vii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM – TÜRK VE DÜNYA EDEBİYATINDA HASTALIK	4
1.1. Dünya Edebiyatında Hastalık	4
1.2. Türk Edebiyatında Hastalık	10
2. BÖLÜM - PEYAMİ SAFA VE HASTALIK	15
2.1. Peyami Safa'nın Çevresindeki Hastalıklar	15
2.2. Peyami Safa'nın Geçirdiği Hastalıklar	19
3. BÖLÜM - PEYAMİ SAFA'NIN ROMANLARINDA HASTALIK	29
3.1. Temel Hastalıklar	37
3.1.1. Verem.....	37
3.1.2. Ruh ve Sinir Hastalıkları.....	47
3.1.3. Akıl Hastalıkları.....	56
3.1.4. Kalp Hastalıkları	58
3.1.5. Felç.....	60
3.1.6. Zehirlenme	63
3.1.7. Menenjit.....	65
3.1.8. Kanser	67
3.1.9. Mide Hastalıkları	68
3.1.10. Zatürre.....	70
3.1.11. Bronşit.....	71
3.1.12. Frengi	72
3.1.13. Ciğer Hastalıkları (Emboli)	73
3.1.14. Lumbago	74
3.1.15. Dil Tutulması – Ses Kaybı.....	75

3.1.16. Tifo.....	76
3.1.17. Tansiyon.....	77
3.1.18. Astım.....	78
3.1.19. Tifüs.....	79
3.1.20. Uyuz.....	79
3.1.21. Bademcik İltihabı.....	80
3.1.22. Romatizma.....	81
3.1.23. Uyurgezerlik.....	81
3.1.24. Apandisit.....	82
3.1.25. Şeker Hastalığı.....	83
3.1.26. Siyatik.....	84
3.1.27. Humma.....	85
3.1.28. Sarılık.....	85
3.1.29. Spazm.....	86
3.1.30. Miyop.....	87
3.1.31. Unutkanlık ve Dalgınlık.....	88
3.1.32. Diş Hastalıkları.....	88
3.2. Unsur Olarak Hastalık.....	89
3.2.1. Benzetme Unsuru Olarak Hastalık.....	89
3.2.2. Yalan Unsuru Olarak Hastalık.....	92
3.3. Belirti Olarak Hastalık.....	93
3.3.1. Bayılma.....	93
3.3.2. Baş Ağrısı.....	95
SONUÇ.....	100
KAYNAKÇA.....	105

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
ev.	: Çeviren
Doç. Dr.	: Doçent Doktor
No.	: Numara
Prof. Dr.	: Profesör Doktor
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
vb.	: Ve benzeri
vs.	: Vesaire
Yrd. Doç. Dr.	:Yardımcı Doçent Doktor

GİRİŞ

Edebiyatımızın, 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla başladığı kabul edilen bu yeni safhasına Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı adı verilir. Mütareke döneminde Anadolu'ya giden ve bütün Millî Mücadele dönemini Anadolu'da geçiren Halide Edib başta olmak üzere Millî Mücadele'yi Anadolu'da ve İstanbul'da kalemiyle destekleyen yazar ve şairler, Cumhuriyet döneminin de ilk sanatkârları olurlar.

Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı başlangıçtan itibaren bazı temalar etrafında döner. Bu temaların başında Anadolu'ya açılma ve Anadolu insanının hayat macerası yer alır. Bu, edebiyatımız bakımından gerçekten önemli bir yeniliktir. Devirler boyu İstanbul'dan seyredilen Anadolu, artık bizzat görülüp anlatılacaktır. Edebiyatçıların orada gördükleri, şimdiye kadar bildiklerinden çok farklıdır. Fakat onlar umutlarını her zaman sıcak tutarlar. Eserlerinin merkezini, gözlemleri oluşturur. Millî Mücadele'nin ilk yıllarında roman ve hikâyelerimizde işlenen konular şunlardır:

- İlk romanlarda İstanbul dışı ve Ankara ile savaş bölgeleri; buralarda yaşayan köylüler ve onlarla karşılaşan İstanbullu görevliler ve aydınlar işlenir.
- Eskiye ve İstanbul'a karşı, yeni değerler tanıtılıp övülür, onların temsilcisi Ankara yüceltilir.
- Zaferle sonuçlanan mücadele ve vatanın kurtulması, yeni zaferlerin kazanılacağı umudunu verir. Bundan doğan iyimserlikle tabiat, yoksulluk ve cehaletle mücadele hedeflenir.
- 1930'lu yıllardan sonra mazi ile hesaplaşılır. Hatıraların güzelliğinden bahsedilir.
- Aşk romanlarında savaş sonrasının getirdiği ahlâk çöküntüsü özellikle İstanbul mekânında işlenir.
- Psikolojik eserlerle ferde dönüş başlar.

Sonraki dönemde bunlara II. Dünya Savaşı'nın izlenimleri, gençlik üzerindeki etkisi ve Türkiye dışındaki bazı olaylar, demokratikleşme süreci, ihmal

edilen ve unutulmuş köy, kadın, medeniyet değıştirme eklenir. Bütün bu eserlerde kuvvetli bir sosyal tenkit hâkimdir.¹

Peyami Safa, Cumhuriyet dönemi Türk romanının önde gelen kalemlerindendir. Romanlarında çeşitli konuları işler. Batılılaşma, yozlaşma, aile, evlilik, bunlardan sadece birkaçıdır.

Yazar ilk eserlerini Mütareke günlerinde vermiştir. İlk romanı *Sözde Kızlar*'dan itibaren, toplumun çeşitli yaralarını deşer ve insan psikolojisini derinlemesine tahlil eder. O, güçlü bir gözlemci ve anlatıcıdır.

Hastalıklar, edebiyata çeşitli şekillerde yansımıştır. Hastalıklarla edebiyat arasında belirgin bir bağ vardır. Zira edebiyatçılar da hastalanmış ve acı çekmişlerdir. Bu sebeple sanatkarlar eserlerinde hastaları, hastalıkları etkin şekilde ele alıp anlatmışlardır.

Hastalık, dünya edebiyatında da önemli bir yere sahiptir. Başlarda korkutucu görünmez. On dokuzuncu yüzyılda meselâ verem, itibarı küçümsenmeyecek ölçüde estetik bir boyuta sahiptir. Verem, romantizmle beraber anılmıştır. Dünya edebiyatındaki sanatçılar eserlerinde, vereme yakalanma ve ölme mecburiyeti hissetmişlerdir. Bazen umutsuzluk bile ölümcül bir hastalık kabul edilmiştir. Albert Camus'un *Veba* ve Franz Kafka'nın *Metamorfoz* adlı eserlerinde hastalık bir sembol olarak kullanılmıştır.

Dünya edebiyatında ruhsal hastalıklar, fizikî hastalıklara göre çok daha derin ve belirgindir. Eserlerinde fizikî hastalıkların ayrıntılarına çok fazla yer vermeyen yazarlar, psikiyatrik bozukluklar konusunda adeta ustalaşmışlardır. Bu bozuklukların gerçeğe uygun anlatılması, çoğu yazarın psikolojik tedavi görmesine de bağlanabilir.

Türk edebiyatında hastalık ise adeta gündelik hayat tezahürlerindendir, o kadar olağandır. Eski cemiyetimizde hastalık ve ölüm fazla abartılmamış, anlatılırken de gösteriye dönüştürülmemiştir. Kaderci bir anlayışla normal kabul edilmiş, toplum

¹ İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2009, s. 258-259.

hastalığa büyük ölçüde alışmış, adeta beklenen ve şaşırılmayacak bir sonuç gözüyle bakmıştır.

Peyami Safa hayatının çoğu dönemini hastalıklarla geçirdiği için eserlerinde hastalara, hastalıklara, tedavi yöntemlerine, ilâçlara, hastanelere sıkça rastlanır.

Yazarın duçar olduğu hastalıklar onu tıp konusunda araştırma yapmaya itmiş, bu yoldaki dikkatleri onu tıp alanında ciddi bir bilgi düzeyine çıkarmıştır. Annesinin söylediklerine göre, Peyami Safa'nın, çocukluğundan itibaren doktorluğa merakı vardır. Sanatçının bu tıp bilgisi, günlük yazılarına kadar yansır. İyi bir ruh doktorunun bütün bilgisine sahip olan Peyami Safa, yeri geldiğinde, hastalanan karısı Nebahat Hanım'ı iyileştirmek için elinden geleni yapar. Yazarın dostlarından Prof. Dr. Ayhan Songar, Peyami Safa'dan "*tecrübeli meslekdaşım*" diye bahseder.

1.TÜRK VE DÜNYA EDEBİYATINDA HASTALIK

1.1. Dünya Edebiyatında Hastalık

Hastalıklar, dünya edebiyatında önemli bir yere sahiptir ve çeşitli şekillerde edebiyata yansımıştır. Hastalıklarla edebiyat arasında gizli bir bağ var gibidir. Yazarlar da herkes gibi hastalanır ve ızdırap çekerler. Bu sebeple yazarlar eserlerinde hastaları, hastalıkları etkin şekilde kullanmışlardır:

*“Edebiyat ve hastalık kavramlarının birbirlerine neredeyse otomatik bir şekilde ulandığı bir çeşit ortakyaşarlık ilişkisi içinde bakış açısı ‘Romantik Edebiyat’ dediğimiz akımın bakış açısıdır.”*²

Dünya edebiyatında hastalık üzerine önemli çalışmalar yapılmıştır. Susan Sontag, *Bir Metafor Olarak Hastalık* adlı eserinde edebiyat-hastalık ilişkisini derine inerek incelemiştir. Eserin temelinde kanser ve verem karşılaştırılmıştır. Selim İleri’ye göre bunun sebebi de yazarın kanser oluşudur. Sontag, bir metninde:

*“Hastalık yaşamın karanlık yüzü, gecesidir... Her kişi doğduktan sonra iki ülkenin vatandaşı olur: Sağlık ülkesinin ve hastalık ülkesinin.”*³ demiştir.

Verem ve etkileri eserlerde sıkça görülmektedir. Veremle birlikte bir “verem edebiyatı” doğmuştur. Hastalık önceden korkutucu görünmemektedir. On dokuzuncu yüzyılda verem, itibarı küçümsenmeyecek ölçüde estetik bir boyuta sahiptir. Sontag’e göre veremin romantikleşmesi kişinin kendinden bir imaj yaratması gibi bir etkinliktir. O dönemde *“Veremli bir dış görünüm çekicilik, seçkinlik ve soyluluk belirtisiydi.”*⁴ Verem sevilmiş bir hastalıkken, kanserden iğrenilmiş veba ile aynı konumda görülmüştür.

“Verem hastalığı kendisini 19.yüzyıldaki romantizm akımı ile özdeşleşmiştir. Sanatçılar eserlerinde veya kendilerini vereme yakalanma ve ölme zorunluluğu altında hissetmişlerdir. Veremin bu özelliği, aslında kökeni antik çağa

² Serdar Rifat Kırkoğlu, “Edebiyat ve Hastalık”, *Kitap-lık Dergisi*, Sayı 157, İstanbul 2012, s. 68.

³ Susan Sontag, *Bir Metafor Olarak Hastalık*, B/F/S Yayınları, 1988, s. 7.

⁴ Ahmet Oktay, “Derdime Verem Diyorlar”, *Kitap-lık Dergisi*, Sayı 61, İstanbul 2003, s. 47.

dayanır. Melankoli sanatçı hastalığıdır, dolayısıyla veremli yani melankolik karakter duyarlı, yaratıcı ve naif olmak durumundadır. Ve verem hastalığı tarihe ‘romantik hastalık’ olarak geçmiştir.’⁵

Verem romantikler için ortak kültürel bir figürdü. Verem ve sara edebiyatın ya da genel olarak sanatın itici gücü olarak değerlendirilmiştir. Verem sanat eserlerinde oldukça sık kullanılmıştır. Edebiyatta başta roman olmak üzere şiir, öykü ve tiyatro gibi eserlerde vereme çok sık rastlanmaktadır.

“Verem, yüz yılı aşkın bir süre ölüme anlam katmanın yollarından sayılmıştır. Dünyevî hazlara karşı isteksizlik, ruhanî bir saflığı çağrıştıracak tensel saydamlaşma, aşırı tutku ve isteklerin belirtisi sayılabilecek ani kızarmalar, ateşli bir aktiviteyle derin bir tevekkül arasında gidip gelen ruhî salınımlar ve uçmak üzere denilecek kadar zayıflamış bir beden... İdeal bir yazar imgesine giydirilebilecek tüm bu semptomlar verem hastalığında mevcuttur.”⁶

Charles Dickens’in tüberküloz (verem, ince hastalık) tanımı bu durumu çok net ortaya koyar:

“Ölümlerle hayatın tuhaf bir biçimde iç içe geçtiği, ölüm hayatın ışıltısı ve rengine bürünürken, ölümün tüyler ürpertici korkunçluğunu da beraberinde aldığı hastalık, tıbbın asla şifa bulamadığı, zenginliğin asla püskürtüp kovamadığı, yoksulluğun kendini azat edemediği bir hastalıktır verem.”⁷

Shelley, verem hastası olan arkadaşı Keats’i: *“Verem, özellikle senin yazdığın gibi iyi dizeler yazan insanları seven bir hastalık.”⁸* diye avutmaya çalışır.

Franz Kafka, hastalığını gizlediğini, hastalıktan bahsedildiğinde çekingenlikle karşılaştığını ve donuk bakışlara maruz kaldığını söylemektedir.

⁵ Ali İhsan Ökten, “Bir Romantik Hastalığın Edebî ve Fotoğrafik Analizi”, <http://www.fotoritimdergi.com/ali-ihsan-okten-bir-romantik-hastaligin-edebi-ve-fotografik-analizi>, (02.02.2013).

⁶Gös. yer.

⁷ Faik Çelik, “Edebiyat ve Verem”, http://arsiv.mevsimsiz.net/y-4820/Edebiyat_ve_Verem/.

⁸ Yelda Eroğlu, “Yazarın Hastalığı Hastalığın Edebiyatı”, *Kitap Zamanı Dergisi*, Sayı 59, İstanbul 2010, s. 10.

Veremli olan Dostoyevski'nin *Suç ve Ceza* adlı eserindeki Katerina Ivanovna veremlidir. Mesleği doktorluk olan Çehov da vereme yakalanan sanatçılardandır. Hastalığının etkisiyle melankolik hikâyeler yazmıştır. Victor Hugo'nun *Sefiller* adlı eserinde Fantin vereme yakalanır ve ölür.

Moliere oğlunun ölümünden sorumlu tuttuğu hekimler için, onların bilgisizliklerini ve ukalalıklarını eleştiren beş güldürü-hiciv yazmıştır.

*“1673'te yazdığı Hastalık Hastası isimli komedinin dördüncü temsilinde birden kan kusmaya başlamış ve birkaç saat içinde ölmüş olması da edebiyat-tüberküloz ilişkisinde farklı bir olgu olarak yer almıştır.”*⁹

Veremle birlikte ortaya bir seyahat kavramı da çıkmıştır. Bu hastalığa yakalanan kişilerden, yaşadıkları ortamlardan farklı yerlere gitmeleri istenmiştir. Veremden muzdarip olan R.L. Stevenson Pasifik Adaları'na yerleşmiştir. Ünlü yazar D.H. Lawrence ise yeryüzünün yarısını gezmiştir.¹⁰

“Dostoyevski sayesinde sara, veremden sonraki en “edebi hastalık” haline gelmiştir. Ömrü boyunca sara hastalığından çeken ve bir oğlunu da henüz bebekken bu hastalıktan kaybeden yazar; romanlarında da saralı kahramanlara bol bol yer verir. Budala'da Prens Mışkin'in sara nöbetleri aynı zamanda birer aydınlanma ve arınma nöbetleridir: ‘Ama bu ışıldayan anlar, ardından hemen nöbetin başlayacağı son saniyenin öncü belirtilerinden başka bir şey değildiler. Bu sözle anlatılamazdı elbette... Değil mi ki ben bu dakikada, yaşamın en yüksek senteziyle birlikte, bir duanın akışı içinde, o ana dek görülmemiş, beklenmedik, olağanüstü bir bütünlük, ılımlılık, yatışma, eriyip kaynaşma duygusuna kapılıyorum. Öyleyse bunun bir hastalık oluşunun ne önemi var?’ Yazar bizzat geçirdiği nöbetlere de aynı ruhani anlamı yüklemekten çekinmez: ‘O an için, normal zamanda tasarlanması mümkün olmayan, hele başkalarının akıllarının kıyısından bile geçirmeyecekleri bir mutluluğu tanıyordum. Kendimde ve dünyada tam bir uyum buluyordum ve bu duygu

⁹ Faik Çelik, *a.g.m.*

¹⁰ Gös. yer.

öyle güçlü öyle tatlıydı ki insan bu hazzın birkaç saniyesini ömrünün on yılıyla, hatta belki de tüm yaşamıyla değişebilirdi.’’¹¹

Dostoyevski'nin ölümü aynı Moliere'inki gibidir. Masada yazı yazmaktayken yere düşen kalemini almak için eğilir ve ağzından kan gelerek ölür.

Gustave Flaubert de Dostoyevski gibi sara hastalığına yakalanmasına rağmen eserlerinde bu hastalığın bahsetmemiştir. Yarattığı kahramanlarda bu hastalığın izleri yoktur.

Kierkegaard'a göre umutsuzluk da ölümcül bir hastalıktır. Umutsuzluk için:

“Çelişkili işkencedir, ben'in hastalığıdır: Sonsuza değin ölmek, ölmemekle birlikte ölmek, ölümü ölmektir.” demektedir.¹²

Alfred de Musset *“İnsan çıraksa ağrı onun ustasıdır.”*¹³ der. Flaubert, frengiyi hastalık yoluyla cezalandırmada kullanmaktadır. Thomas Mann frenginin esin perisi olduğu düşüncesini *Doktor Faustus* adlı romanının merkezine yerleştirir.

Nazi işgalini anlatan Camus'un *Veba'sı* ve Kafka'nın *Metamorfoz'u*, salgın hastalığı sembol olarak kullanır. Ayrıca, verem, felç, kanser gibi konularda çok ayrıntı vermeyen yazarlar, psikiyatrik bozukluklara gelince ustalaşmaktadırlar. Hastalık tasvirlerini ve halüsinasyonlar inanılmaz derecede gerçeğe uygun anlatılır. Bunu birçok yazarın psikolojik tedavi görmüş olmasına bağlayabiliriz.¹⁴

Romatizma hastalığı, yaşlılık hastalığı olarak bilinmektedir. Bu hastalığın ağrılarını çekenler dayanılmaz acılar yaşattığından bahseder. Coleridge, romatizma ağrılarının kurtuluşu afyonda bulur. İleri dönemlerde afyon onun için romatizmadan çok daha büyük sorun olacak; şair bu bağımlılıktan kurtulmak için hastaneye yatmak zorunda kalacaktır.¹⁵

¹¹ Yelda Eroğlu, *a.g.m.*, s. 10.

¹² Ahmet Oktay, *a.g.m.*, s. 48.

¹³ Gös. yer.

¹⁴ Serdar Günaydın, “Tıp ve Edebiyat -2”, <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2001/01/29/288333.asp> , (29.01.2001).

¹⁵ Yelda Eroğlu, *a.g.m.*, s. 12.

Hiçbir hastalık, acıyı çeken yazar için sembolik bir olgu değildir. Mansfield, bir şiirinde durumunu bütün acılığıyla ortaya koyar:

“Katherine Mansfield’in Eziyetli Kısa Serüveni”¹⁶

Jamaica’dan gelen bir hekim

Dedi ki: ‘Bu kez ya onaracağım onu ya da kıracağım.

Serum takacağım ona;

Dayanamazsa

Sıradaki ölü kaldıracısını çağıracağım.’

Locum tenens’ini, Doktor Byam,

Dedi ki: ‘Pekala dostum, deneyeceğiz.

Çırağım ben çünkü Streptomisin şırıngalamakta,

Siam’da cerrahlık yaptım çünkü.’

Hasta New Zealing’den seslendi.

Dedi ki: ‘Duygularıma aldırmayın lütfen,

İnanıyorsanız

Ağrının sürmeyeceğine

Burada yatıp gökyüzüne gülümseyeceğim.”

Bazı yazarlar elem ve ızdırabın eğitici olduğunu savunurlar. Andre Gide bir dostuna yazdığı mektupta:

“Doğru, orada çok ciddi şekilde hasta düşme talihine sahip oldum; ama beni öldürmeyen bir hastalığı bu -tersine- beni sadece bir süreliğine zayıf düşürdü.

¹⁶ Yelda Eroğlu, *a.g.m.*, s. 12.

En açık sonucu da bana yaşamın ender bulunan bir şey olduğunu öğretmesiydi."¹⁷
der.

Thomas Mann'ın *Büyülü Dağ* adlı romanı da hastalığın yaratıcılığa katkı yaptığını örnekleyen eserlerdendir.

Ruhsal hastalıklar, fizikî hastalıklara göre çok daha derin ve belirgindir. Frengi veremle birlikte sık kullanılan hastalıklardan biridir. Frengiyle birlikte delirme süreci ya da delilik bazı eserlerin temel malzemesi olur.

Dünya edebiyatının bazı tanınmış sanatçıları ile onların çektiği hastalıklar aşağıda kümeler halinde gösterilmiştir:

Kalp Damar Hastalıkları:

Bertholt Brecht

Friedrich Wilhelm Nietzsche

Mark Twain

Sir Arthur Conan Doyle

Frengi:

Charles Baudelaire

Verem:

Andre Gide

George Orwell

Maksim Gorki

Kanser:

Paul Valery

Arthur Rimbaud

Beyin Kanaması:

Italo Calvino

Apopleksi:

Gustave Flaubert

Lenfoma:

Jane Austen

¹⁷ Serdar Rifat Kırkoğlu, *a.g.m.*, s. 70.

1.2. Türk Edebiyatında Hastalık

Türk edebiyatında hastalık, dünya edebiyatında olduğu gibi derinlemesine araştırılmamıştır. Hastalık, edebiyatımızda adeta gündelik şeylerdendir, olağandır. Hastalık ve ölüm fazla abartılmaz, anlatılırken gösteriye dönüştürülmez. Hastalık, normal kabul edilmiş, toplum hastalığa büyük ölçüde alışmış, adeta beklenen ve şaşırılmayacak bir sonuç gözüyle bakmıştır.

Edebiyatımızda en çok işlenen hastalık, şüphesiz veremdir. Bizdeki verem, Batı edebiyatındaki gibi romantik değildir. Selim İleri'ye göre:

*“Derinlikli incelemecilerden yoksunluğumuz edebiyat tarihlerimizin veremi konu edinmiş eserlerle, özellikle romanlarla alay etmesine yol açmıştır. Eski edebiyat tarihlerimizde istihzalı ‘verem edebiyatı’ tanımlaması çokça geçerdi.”*¹⁸

Edebiyatçılarımız çeşitli hastalıklar geçirmişler ve bu deneyimleri eserlerine konu etmişlerdir. Tanzimat dönemi sanatçılarımızdan Namık Kemal, zatürreden hayatını kaybeder.¹⁹ Yazar, ölmeden birkaç saat önce de Victor Hugo'nun *Sefiller* romanını okumaktadır.²⁰ Abdülhak Hâmit Tarhan, çok büyük bir hastalık geçirmez fakat karısı Fatma Hanım'ın vereme yakalanması yazarı derinden etkiler. Sanatçı bu ölümün verdiği acı ve ızdırapla *Makber* şiirini yazar.²¹ Şairin *Finten* adlı eserlerinde veremliler hastanesi geçmektedir.

Servet-i Fünûn sanatçılarından Halit Ziya Uşaklıgil, oğlu Halil Vedat'ın intiharından çok etkilenir ve hastalığı için uygulanmak istenen bütün tedavileri reddeder. Üç ay hasta yattıktan sonra 1945'te vefat eder.²² Tevfik Fikret'in, *Hasta Çocuk* manzumesi, amansız bir hastalığa yakalanan çocuğunun üzerine titreyen bir

¹⁸ Selim İleri, “Verem Edebiyatı”, http://www.zaman.com.tr/selim-ileri/verem-edebiyati_1178586.html, (11.09.2011).

¹⁹ Mustafa Kutlu, “Namık Kemal”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C.6, Dergâh Yayınları, İstanbul 1986, s. 514.

²⁰ Mehmet Kaplan, *Namık Kemal Hayatı ve Eserleri*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1948, s. 104.

²¹ Abdullah Uçman, “Abdülhak Hâmid Tarhan”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C.8, Dergâh Yayınları, İstanbul 1998, s. 256-258.

²² Mustafa Kutlu, “Halit Ziya Uşaklıgil”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C.8, Dergâh Yayınları, İstanbul 1998, s. 467.

anneninin acılarını ve çırpınışlarını verir. *Zavallı Hasta* şiiri çaresizlikten kıvranan bir hastadan bahseder. Son yıllarını hastalık içinde geçiren şair, şeker hastalığından kurtulamayarak 1915 yılında hayata gözlerini yumar.²³

“*Halûk’un Defteri’nde inkılâbı alkışlayan ve geleceğe ümitle bakan Tevfik Fikret, kendisini ölüme sürükleyecek olan hastalığın başlaması...üzerine bedbinliğe düşer.*”²⁴

Servet-i Fünûn edebiyatçılarından biri olan Cenap Şahabeddin’in mesleği doktorluktur. Mesleğinden dolayı sanatçının ömrü, hastalıklarla uğraşmakla geçer.

Tahir Alangu’nun *Ömer Seyfettin Ülkücü Bir Yazarın Romanı* adlı eserinden, Ömer Seyfettin’in teşhis edilemeyen bir hastalığının olduğunu, bu hastalığa da yazarın savaş yıllarında karşılaştığı olayların ve haksızlıkların yol açtığını öğreniyoruz. Hastalığının sonradan şeker hastalığı olduğu anlaşılır. Bu hastalık yazarın, neşesini, gücünü kaybetmesine yol açar.²⁵

Hastalıklarla boğuşan edebiyatçılar arasında Ahmet Haşim de vardır. Haşim, kireçlenen böbrekleri iflas noktasına gelmesine rağmen şiir yazmaya devam eder. Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nda dolorizmin²⁶ etkileri görülmektedir. Bir süre verem tedavisi gören yazar, anılarında verem tedavisi için gittiği İsviçre’de kitap okumaya her zamankinden fazla fırsat bulunabildiği için kendisinde yazarlık tohumlarının bu özel mekânda atılmış olabileceğini söyler.

Faruk Nafiz Çamlıbel’in *Han Duvarları* şiirinde de vereme rastlarız:

“Garibim, namıma kerem diyorlar
Aslı’mı el almış harem diyorlar
Hastayım derdime verem diyorlar
Maraşlı Şeyh Oğlu Satılmış’ım ben”²⁷

²³ İsmail Parlatır, “Tevfik Fikret”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C.8, Dergâh Yayınları, İstanbul 1998, s. 330–338.

²⁴ Mehmet Kaplan, *Tevfik Fikret Devir-Şahsiyet-Eser*, Bilmen Basımevi, İstanbul 1971, s. 150.

²⁵ Tahir Alangu, *Ömer Seyfettin Ülkücü Bir Yazarın Romanı*, May Yayınları, İstanbul 1968, s. 555.

²⁶ Kişinin ruhsal olgunluğa erişmesi için gerekli şeyin acı çekmek olduğunu savunan felsefi akım.

²⁷ Faruk Nafiz Çamlıbel, *Han Duvarları*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1969, s. 24.

Nurullah Ataç, canını çok yakan romatizma ağrılarından bahsetmeyi sevmez. Ataç:

“*Istırap önce hayat veriyor; o kadar ki insan inanmak istemiyor... Ağrıya sızıya ses çıkarmadan katlananları, Eyyup peygamberi anlayamıyorum.*”²⁸ diyerek durumunu özetlemektedir.

Peyami Safa eşsiz romanı *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu*'nda bir arthrite tuberculeuse vakasını anlatır görünerek, daha 1930'da, hastalığı bir metafor olarak kullanır.²⁹

Verem edebiyatının bizdeki “kraliçesi” şüphesiz Kerime Nadir'dir.”³⁰

Hastalığı yaşamış yazarlar eserlerinde acılarını, korkularını anlatmışlardır. 1940'ların Zonguldak'ında üç genç veremli şair Rüştü Onur, Kemal Uluser ve Muzaffer Tayyip Uslu, otuzlu yaşlarına basamadan hayatlarını kaybederler. Rüştü Onur ve M. Tayyip Uslu, şiirlerinde hastalıklarını şöyle anlatırlar:

ŞAİR LEYLA SOKAĞI³¹

“Ben salata satayım
Şair Leyla Sokağı'nda
Sen gene koş
Bez fabrikasındaki
Tezgâhının başına
Ölüm içimde
Ölüm dışımda
Ölüm talihsiz aşımda
Ölüm kuru başımda
Teselli benim gözyaşımda”

Rüştü Onur

²⁸ Nurullah Ataç, *Günlerin Getirdiği- Sözden Söze*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014, s. 31.

²⁹ Selim İleri, *a.g.m.*

³⁰ Gös. yer.

³¹ Kadir Tuncer, *Zonguldaklı Şair Rüştü Onur*, İlkin Ozan Yayınları, Antalya 2013, s. 63.

KAN³²

“Önce öksürüverdim
 Öksürüverdim hafiften
 Derken ağzımdan kan geldi
 Bir ikindiüstü durup dururken

Meseleyi o saat anladım
 Anladım ama iş işten geçmiş ola
 Şöyle bir etrafıma baktım
 Baktım ki yaşamak güzeldi hala

Mesela gökyüzü
 Maviydi alabildiğine
 İnsanlar dalıp gitmişti
 Kendi âlemine”

M. Tayyip Uslu

Bilge Karasu, *Acı Çeken Gövde*³³ adlı yazısında, yazarın hastalıklardan bahsederken yazar olarak mı hasta olarak mı yazdığı konusuna çözüm bulmaya çalışır.

Oğuz Atay’ın küçük yaşlarda zatürreye bağlı bir hastalık geçirmesi hayatı boyunca bu hastalığın izlerini taşımasına sebep olur. *Tutunamayanlarda* kurguladığı beyin tümörü gerçek hayatta ortaya çıkar.

Türk edebiyatında hastalık yazılarına Gülten Akın’ın *Atriyo İlahi*³⁴’sini, Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın *Ağır Hasta*³⁵’sini örnek gösterebiliriz.

Cumhuriyet’in onuncu yılı kutlanırken doktorların halka bir armağanı olarak hazırlanan, Mazhar Osman’ın *1933 Sihat Almanacağı* da edebiyatımızda hastalıkların

³² Muzaffer Tayyip Uslu, *Şimdilik*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014, s. 47.

³³ Bilge Karasu, “Acı Çeken Gövde”, *Öteki Metinler*, Metis Yayınları, İstanbul 1999, s. 15-21.

³⁴ Gülten Akın, *Ağıtlar ve Türküler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010, s. 130.

³⁵ Faruk Nafiz Çamlıbel, *Çocuk ve Allah*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2011, s. 13.

edebiyatla ilişkisini göstermesi açısından önemli bir örnektir. Almanakta ünlü hastaneler, hekimler ve hastalıklardan söz edilmiştir. Böyle ilgi göremeyeceğini sezen Mazhar Osman, edebiyatçılardan yardım ister. Osman Cemal Kaygılı, Florinalı Nazım, Cenap Şahabettin, Celal Nuri İleri, Abdülhak Hâmit Tarhan, Ali Ekrem Bolayır ve Neyzen Tevfik; hekimliğe, hastalığa dair hikâye, şiir ve fıkralarıyla bu eseri edebî açıdan güzelleştirirler. Abdülhak Hâmit Tarhan hekimbaşı olan dedesinden bahseder. Neyzen Tevfik veciz bir şiirle katkı yapar. Cenap Şahabettin ise bir doktor güzellemesi kaleme alır. Ali Ekrem Bolayır, büyükannesinin sağlık düşkünlüğünü, ailesini ve kendisini nasıl hastalıktan koruduğunu anlatır.

Türk edebiyatında Cahit Sıtkı Tarancı, Peyami Safa, Mahmut Yesari, Memet Fuat, Rüştü Onur hayatlarının bir döneminde vereme yakalanırlar.

Nurullah Ataç dizlerinden, Bilge Karasu pankreasından, Cahit Külebi, Ahmet Muhip Dıranas ve Ceyhun Atıf Kansu ciğerlerinden rahatsızdır.

Fusun Akatlı, Tezer Özlü, Mithat Cemal Kuntay, Necati Cumalı, Cevat Şakir Kabaağaçlı, Fakir Baykurt, Sevgi Soysal ise kansere yenik düşen edebiyatçılardandır.

2. PEYAMİ SAFA VE HASTALIK

2.1. Peyami Safa'nın Çevresindeki Hastalıklar

Cahit Sıtkı Tarancı, Peyami Safa'nın eserlerinin anlaşılması için hayatının bilinmesi gerektiğini söyler. Çünkü Peyami Safa'ya göre sanatla hayat aynı şeylerdir. Cahit Sıtkı Tarancı eserinde bunu şöyle anlatır:

“Bana öyle geliyor ki kendini eserlerine koyan, bize gözyaşlarını göstermekten, kahkahasını duyurmaktan, aşklarını, nefretlerini, isyanlarını, iştihaklarını, hüsrانlarını, işlediği iyi ve kötü fiilleri aynı samimiyetle söylemekten, kalbini açmaktan, hayatının hesabını vermekten çekinmeyen sanatkâr, sanatla hayatın birçoklarının zannettiği gibi, birbirinden ayrı şeyler olmadığını, bir tren yolunun rayları gibi ancak bu suretle mütalea (mütalaa) edildiği takdirde bir manası olabileceğini anlamış demektir ve bunun için bence, daha sanatkârdır, yeryüzünde insanlar arasındaki vazifesini daha iyi idrak etmiş sayılır, daha dinamiktir, daha samimidir, daha humaindir.”³⁶

Yazar için de ayakta kalmış eserlerin en büyük özelliği hayatla yoğrulmuş olmasıdır.

Peyami Safa'nın romanlarındaki hastalıkların niçin ve nasıl kullanıldığını daha iyi anlamak için yazarın çevresinde karşılaştığı hastalıkları incelemenin yararlı olacağı görüşündeyiz.

Dokuz yaşında ilk ciddi hastalığını geçiren Peyami Safa'nın ailesi ve çevresi hastalıklarla doludur. Babası İsmail Safa, 1895 yılında vereme yakalanır. Doktorların tavsiyesiyle Midilli'ye hava değişimine gider. İyileşmiş olarak İstanbul'a döner, sonra da Sivas'a gider. Sivas'ın havasının ise kendisine iyi gelmediğini söyler. Üst üste gelen hastalık ve ölümlere dayanamaz, otuz beş yaşında vefat eder. Babası vefat ettiğinde Safa, henüz iki yaşındadır. 1900 yılında Sivas'ta ailenin peşini bırakmayan hastalık, yazarın iki kardeşinin de ölümüne sebep olmuştur.

³⁶ Cahit Sıtkı Tarancı, *Peyami Safa Hayatı ve Eserleri*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1940, s. 6.

Yazarın amcası Ahmet Vefa'nın psikolojik rahatsızlıkları olduğunu, İsmail Safa'nın, kardeşi Ali Kami'ye yazdığı mektuptan öğreniyoruz. Vereme yakalanan, iki kızını kaybeden, kardeşinin psikolojik rahatsızlığıyla boğuşan İsmail Safa'yı, oğlu İlhami'nin tifoya yakalanması derinden sarsar. Mektubunda:

*“İlhami'nin hastalığı bize Selma'nın vefatı haberini hemen hemen unutturdu. Felek beni en can alacak yerimden vurmak mı istiyor bilmem... On beş gündür otuz dokuz ile kırk buçuk arasında inip çıkan ateş, yavrucuğumuzu pek eritti.”*³⁷ diyerek kardeşine dert yanar.

İsmail Safa'yı bu hastalıklar ve ölümler derinden etkilemiştir. İlhami Safa, yedi yaşında tifodan kurtulmuştur fakat şairin bunu görmeye ömrü yetmez.

Peyami Safa'nın annesi Server Bedia Hanım 1931 yılında üremi komasına girerek ölmüştür. Necip Fazıl Kısakürek “Valide Sultan” dedikleri bu kadının ölümünü *Bâbîâli* adlı eserinde şöyle anlatır:

“-Hayrola Peyami, neden böyle suratın karmakarışık...

-Annem ölüyor; koma halinde!

... 'Valide Sultan' diye andıkları ihtiyar hanım, 'şair-i maderzad' İsmail Safa'nın zevcesi ve romancı Peyami Safa'nın annesi yatağında... Gözleri yumulu, esmer teni elma çürüğü renginde, yanakları soluma gayretiyle lastik şırınga gibi boşalıp şişmekte, upuzun yatıyor. Karyolanın altında gözden kaçırmayı düşünmedikleri bir tas içinde hastadan alınan pıhtılaşmış kan... Koridorda konuşuyorlar:

*-Üremi koması...Kurtulma ihtimali zaif...”*³⁸

Peyami Safa böyle hastalıkların, ölümlerin yoğun olduğu bir ailede büyümüştür.

³⁷ Ali Kâmi Akyüz, “Kardeşim İsmail Safa”, *Türk Düşüncesi*, c. 1, Sayı 5, s. 333.

³⁸ Necip Fazıl Kısakürek, *Bâbîâli*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2008, s. 107-108.

Nebahat Hanım ile hayatını birleştiren Peyami Safa'nın evliliği mutlu başlar. Fakat eşinin anlaşılmaz bir hastalığa tutulması, onun bütün dünyasını alt üst eder. Başlarda yürüme zorluğu ile başlayan hastalık, felce dönüşür. Ayhan Songar:

*“Nebahat Hanım uçarı kaçarı bir tabiata sahip olan ve birtakım gönül maceraları yaşayan kocasını evde tutmak için her çareye başvurmuştur; hatta geçirdiği felç tamamen psiko-nörotiktir; çünkü o kadar tetkik yapıldığı halde organik bir sebep bulunamamıştır. Açıkçası felç, asabi bir kadın olan Nebahat Hanım'ın kocasını evde tutmak için kendince başvurduğu çarelerden biridir.”*³⁹der.

Nebahat Hanım'ın doktor masrafları da hayli kabarıktır. Vecdi Bürün, *Peyami Safa ile 25 Yıl* adlı eserinde, Safa'nın hekim dostları Ayhan Songar'la Fahrettin Kerim Gökay'ın sık sık gelip Nebahat Hanım'ı muayene ettiklerini, dostluklarından dolayı ücret aldıklarının düşünülmeceğini, fakat başka doktorların ve iğnecilerin eksik olmadığını, bunlara ve ilâçlara para yetişmediğini belirtir.

Beşir Ayvazoğlu, karısının yıllar süren bu hastalığının Safa'yı hayatından bezdirdiğini, bununla beraber karısının iyileşmesi, en azından hoş vakit geçirmesi için her yola başvurduğunu söylemektedir. Daha sonra Nebahat Hanım'ın sinirlilik belirtileri başlar. İyi bir ruh doktorunun bütün bilgisine sahip olan Peyami Safa, bu belirtiler üzerine dikkatle eğilir. Yazık ki zaten asabi bir kadın olan Nebahat Hanım, sürekli hırçınlaşmış, zamanla, hiç durmadan söylenen ve halinden şikâyet eden huysuz bir kadın olmuştur. Vecdi Bürün, Peyami Safa'nın karısının ölümünden bir gün önce ziyaretine gittiğini ve sohbet sırasında bir ara:

“Yarın akşam karşıya geçeceğim bir dostumda kalacağım” deyince Nebahat Hanım'ın içeriden *“Git, inşallah cenazen gelir!”*⁴⁰dediğine bizzat şahit olur.

Peyami Safa'nın oğlu Merve Safa, Erzincan'ın Tercan kazasına bağlı Elmalı Köyü'nde askerliğini yedek subay öğretmen olarak yaparken karaciğerinden hastalanır ve akut hepatit teşhisiyle hastaneye kaldırılır ve karaciğer iltihabından hayatını kaybeder. Mehmet Tekin, bu olayın etkisini şöyle anlatır:

³⁹ Beşir Ayvazoğlu, *Peyami Hayatı Sanatı Felsefesi Dramı*, Kapı Yayınları, İstanbul 2008, s. 299-300.

⁴⁰ Vecdi Bürün, *Peyami Safa ile 25 Yıl*, Yağmur Yayınları, İstanbul 1978, s. 186.

“Merve'nin ölümü hayatı boyunca hiçbir şeyden yılmayan, acılar ve yokluklar karşısında sonsuz sabır ve tahammül gösteren Peyami Safa'yı derinden sarsar. Görünüşte sabırlı olmayı, tevekkül ve mukavemeti terk etmediyse de içten içe çöktü.”⁴¹

⁴¹ Mehmet Tekin, *Peyami Safa ile Söyleşiler*, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya 2003, s. 119-120.

2.2. Peyami Safa'nın Geçirdiği Hastalıklar

Peyami Safa:

*“Ben iki yaşında babasız kaldım. Bütün çocukluğum ve gençliğim korkunç bir hastalığa ve fakirliğe karşı mücadele içinde geçti. Kimsesiz, sıhhsiz, parasız ve talihsiz kaldım. Orta sekizden yukarı okul görmedim. Hastalık, cehalet ve sefalet ejderleriyle boğuştum.”*⁴² diyerek durumunu anlatır.

Yazar, iki yaşında babasız kalmıştır. Dokuz yaşında sağ kolunda kemik veremi vardır. Yedi yıl boyunca bunun acısını çeker. Safa, hastalığını çocukluğunda yaramaz olmasına ve boks merakına bağlar. Yakın arkadaşı Elif Naci, yazarın durumunu şöyle aktarır:

“Bütün yaşamında Peyami Safa hastalıklarıyla didinmiş, çok acı çekmiş bir insandı. Yedi yıl kolunda dinmeyen bir ağrı, işleyen bir yara... Doktorların koyduğu teşhis ‘arthritis tuberculeuse’. Ha bugün ha yarın o kol kesilecekti. Sonradan yazar olacak bir çocuk için sağ kolunu kaybetmenin dramını ben de yaşadım onunla birlikte. Hastane dönüşlerinde ilâç kokularıyla bana gelir, dertleşirdik. Bütün tıp deyimleriyle hastalığını, hoyrat doktorların o gün ne dediklerini en ince ayrıntılarıyla anlatırdı; karşılıklı ağlaşırdık sabahlara kadar. Gerçi ankiloz olup kolu kesilmekten kurtuldu ama Türk edebiyatı ‘Dokuzuncu Hariciye Koğuşu’nu kazandı. Bu benim de içinde bulunduğum, çektiği tüm acıların acıklı romanıdır. Yalnız oradaki çocuk bacağından hastadır, Peyami ise kolundan.

*Evet, yedi yıl kıvrandı bu ağrı ile bu hastalıklarla savaş verdi. Delikanlılık çağında toplum içinde boynunda sargılı, alçılı bir kolla uzun süre dolaştı. Sanırım ki bu onda aşağılık duygusunun başlangıcı olmuştur. İşte ondan sonra ters, huysuz bir adam olarak saldırgan, bir Peyami Safa olarak ortaya çıktı.”*⁴³

⁴² Ergun Göze, *Peyami Safa*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987, s. 115.

⁴³ Elif Naci, “Anılardan Damlalar”, *Milliyet Sanat*, Sayı 5, Haziran 1980, s. 67.

O çağlarında kolu boynunda asılı gezmenin delikanlı ruhunda ne dalgalanmalar yaratacağı açıktır. Kendi nefesine olan güvenini tamamen kaybettiğini, her basit nükteden ya da teselli sözünden şüphe ettiğini söyler.

Op. Dr. Kerim Sebati bir ara kolun kesilmesine karar verir. On altı on yedi yaşındaki Peyami Safa, bunu bilir ve bu olayın etkisi altında yaşar. Çocukluğundan itibaren karşılaştığı sıkıntılar Peyami Safa'da hadiselerin arka plânını bazen kuruntuya düşürecek kadar fazla kurcalama alışkanlığı kazandırır.

Münevver Ayaşlı, Peyami Safa'nın fazla konuşmadığını, kendisinden söz ettiğinde: "*A'dan Z'ye bütün hastalıklar bende var.*"⁴⁴ dediğini belirtir.

Ergun Göze ise *Peyami Safa* adlı eserinde bir defasında Safa'nın:

"Ergun Bey, benim vücudum bir hastalık listesidir. Çekmediğim hastalık kalmamıştır." dediğini kaydeder.⁴⁵

Bu kadar olumsuzluk, Peyami Safa'ya, adeta bir itici güç olmuştur. Bir yazısında:

*"Fakirlik ve hastalık dirilticidir; korkutur ve iradeyi kamçılar, uyuklayan enerjiyi ayaklandırır. Başarmak için korku da ümit de şarttır. İnsana fakirliğin ve hastalığın öğrettiklerini hiçbir okul ve kitap veremez."*⁴⁶ der.

Başka bir yazısında ise:

*"Çalışan ve hayatını kazanan çocuklara karşı saygı, merhamet ve sevgi duyarım. Hasta bir anneye bakarlar; tahsil ve eğlenme imkânlarından mahrumdurlar."*⁴⁷ diyerek kendisiyle ilgili de bilgi edinmemizi sağlar.

1959 yılında üniversite gençliğinin fakir olanlarına ayrıca seslenir: *"Aranızda hastalara, fakirlere, kimsesizlere hitap ediyorum. Sizin kırbaçlayıcı, koşturucu, çalıştırıcı ve yaratıcı yoksulluk gibi bir hâminiz ve dostunuz var. Sizi her*

⁴⁴ Münevver Ayaşlı, *İşittiklerim, Gördüklerim, Bildiklerim*, Timaş Yayınları, İstanbul 2002, s. 134.

⁴⁵ Ergun Göze, *a.g.e.*, s. 93.

⁴⁶ Peyami Safa, "Meşhur Olan Fakir Çocuklar", *Tercüman*, 2 Aralık 1959, s. 2.

⁴⁷ Peyami Safa, "Çalışan Çocuklar", *Milliyet*, 17 Nisan 1955, s. 2.

türlü başarısızlık, sıhatsızlık, himayesizlik ve kültürsüzlükten koruyan bir enerji kaynağıdır."⁴⁸

Celal Sılay, Peyami Safa'nın yakasını bırakmayan bir "kendisi" ile didindiğini söyler. Sözü onun hastalıklarına getirerek:

*"Peyami Safa çıkmazını çözmek için, psikolojik ve kültürel durumlardan çok vücut yapısındaki dramı incelemek yerinde olur. Bu cılız vücut çok sert hastalıklarla hırpalanıyordu. Verem onun bütün gençliğini üç ayrı yerden muncıklamıştı. Ciğerden kemiğe, kemikten cilde atlayarak uzun yıllar yakasını bırakmayan bir afete karşı sağlıkla direnişi olağanüstü bir çaba isteyen bir iştir. Bu uzun savaştan kalbi yorgun olarak çıktı. 50 ile 200 arasında değişen nabız vuruşları, fizik denkleminin kurulmasına tam bir engeldir. Son yıllarını ayağından ve boynunda boğazlanmış sancularla geçiriyordu. Bacak damarlarının bozulması yüz adım atmasını, ses tellerinin hırpalanması da tek hayatiyeti olan konuşmasını kösteklemişti. Bu dayanılmaz kısıkaç içinde yazma ve konuşma çabaları gösterdi."*⁴⁹

Peyami Safa:

*"Dokuz yaşında başlayan bir hastalık ve on üç yaşında başlayan hayatımı kazanma zarureti beni edebiyattan evvel, kendimi anlamaya ve yetiştirmeye mecbur bir küçük insanın, tamamıyla hayati zaruretlerden doğma bir terbiye, psikoloji ve felsefe tecessüsü ile doldurdu. On dokuz yaşına kadar hem kendime hem de muallimlik ettiğim mekteplerde çocuklara bir rehber olarak yaşadım."*⁵⁰ sözleriyle psikolojisi hakkında bilgi verir.

Yusuf Ziya Ortaç, Peyami Safa'yı şöyle anlatır:

"Kolu hasta, kulağı hasta, ciğeri hasta... Ve kesesi hasta değil, bütün ömrünce ölüm döşeğinde! Ruha büyük inancı bundandır Peyami'nin; O çürük bir vücudu, sağlam bir ruh 61 yıl dimdik ayakta tuttu... Asıl büyük eserinin adını bile

⁴⁸ Peyami Safa, "Gençlere Söylemek İstediklerim", *Tercüman*, 3 Kasım 1959, s. 2.

⁴⁹ Celal Sılay, "Yapma Peyami", *Vatan*, 26 Haziran 1961, s. 3.

⁵⁰ Cahit Sıtkı Tarancı, *a.g.e.*, s. 3.

kâğıt üzerine koyamadı: ‘Karanlıkta Sönen Mum’... Bu yazılmamış roman bütün acılarıyla kendi hayat trajedisi olacaktı sanırım.”⁵¹

Peyami Safa’nın geçirdiği bu hastalıklar onu tıp konusunda araştırma yapmaya iter. Annesinin söylediklerine göre, Safa’nın çocukluğundan itibaren doktorluğa merakı vardır. Server Bedia Hanım:

*“Çocuğumu hür büyüttüm, mesleğini seçmede hiç tesirim yoktur. Evvela doktorluğa merakı vardı. Hatta okuduklarını evde tatbiki kalkan, güya hepimizin kulağını muhafaza için kulaklarımıza pamuk tıkarı. Sonra doktorluktan vazgeçti.”*⁵² diye anlatır.

Hastalığı ile ilgili dikkatleri onu tıp alanında ciddi bir bilgi düzeyine çıkarmıştır. Prof. Dr. Ayhan Songar, Peyami Safa’dan “tecrübeli meslekdaşım” diye bahseder. Yusuf Ziya Ortaç eserinde:

*“Olmayan parasını ekmekten kravattan çok kitaba vermiştir... Hekimlik üzerine olanları nice doktorların çalışma odasında bulamazsınız! Kalbin yazısını filmde kekeleymeden okurdu. Her hekim bu alfabeyi bilemez sanırım.”*⁵³ diyerek Peyami Safa’nın tıp konusundaki bilgisinden bahseder.

Prof. Dr. Ayhan Songar, Peyami Safa’yla nasıl tanıştığını anlatırken şunları söyler:

*“Aramızda kopmayacak bir dostluk başladı. Biraz konuştuktan sonra benim mesleğimi, -hiç mübalâğa etmiyorum- en az benim kadar bilen ve birçok tıbbî meseleleri tartışmaktan çekineceğim bir kimse ile karşı karşıya bulunduğumu anladım.”*⁵⁴

Peyami Safa’nın bu tıp bilgisi günlük yazılarına kadar yansır. Yazara göre ruhun varlığını kabul etmeyen bir tıbbin iyileştirme yöntemleri ile insanın ruh ve bedenden ibaret olduğunu kabullenen bir tıbbin iyileştirme yöntemleri aynı olamazdı.

⁵¹ Yusuf Ziya Ortaç, *Bizim Yokuş*, Akbaba Yayınları, İstanbul 1966, s. 198.

⁵² “Genç Yazarlarımızın Anneleri Anlatıyor: Çocuğumu Nasıl Büyüttüm?”, *Resimli Ay*, Mayıs 1929, s. 11.

⁵³ Yusuf Ziya Ortaç, *a.g.e.*, s. 198.

⁵⁴ Ayhan Songar, *Ruh Hekiminin Hatıraları*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 2013, s.25.

Peyami Safa bunu romanlarında kahramanların ağzından sıkça dile getirir. *Yalnızız*⁵⁵ romanının kahramanlarından Samim hastalıkların ruhta başlayıp sonra vücuda etki ettiğini söyler.

“Her hastalık önce ruhta başlayıp sonra vücuda sirayet etmiş bir isyandır. İnsanda hastalık kaderin aksiliklerine karşı bir intibaksızlıktır.” (Yalnızız, s.64-65)

Peyami Safa, çeşitli konulardaki fikirlerini, seçtiği kahramanlar aracılığıyla aktarır. *Yalnızız* romanında Samim’in tıp hakkındaki düşünceleri Peyami Safa’ya aittir. Yazara göre bütün fizikî sorunların kaynağı ruhta başlar. İnsan, ruhindaki illetlere çare bulamazsa bu sorunlar vücuda yansır. *Yalnızız* bu konuda dikkat çekici eserlerdendir. Yazar eserin bir bölümünde:

“Septisemi, verem, kanser hep boş lakırdı. İnsanı öldüren illet: SIKINTI. Öteki hastalıklar bunların görünüşleridir.” (Yalnızız, s.58) diyerek sıkıntının tüm hastalıkların temeli olduğunu belirtir.

Peyami Safa, *Yalnızız* romanında Simeranya adlı ütopyasında hastalıklardan şu şekilde bahseder:

“Simeranyada asıl mesele hasta ile hastalığı arasındaki zıtlaşmayı ortadan kaldırmaktır. Bütün tedavilerin esası budur... Bizim şimdiki dünyamızda iki nazariye ve tabikati vardır ki, Simeranyada, yarınki dünya hekimliğinin esası vücuda getirilmiştir. Bu nazariyelerden birine göre, istisnasız her hastalık uzviyetin, kendi işleyişine zıt tesirlere karşı bir ‘hyperréaction’ dur, vücudun öfkelenmesidir, isyandır. İkinci bir nazariyeye göre ki bu daha meşhurdur, İsviçre’de Tournier’nin nazariyesidir, birçok hastalıkların sebebini hastanın vücudundan evvel hayatında aramak lazımdır. Yani hastalık çoğu defa kaderin aksiliklerine karşı ruhun ve onun peşinden vücudun isyanıdır... Her sıkıntı bir isyanın hazırlığıdır. Ruhta başlayan bu hazırlık vücudun hastalanması şeklinde organik bir isyana çevrilir.” (Yalnızız, s.85)

Süleyman Hayri Bolat’ın bir yazısı⁵⁶, Peyami Safa’nın hastalıklarla ve hekimlerle ilişkisi açısından önemli ipuçları taşımaktadır. Bolat, *Peyami Safa’nın*

⁵⁵ Peyami Safa, *Yalnızız*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2006, 365s. Alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.

Hastası adlı yazısında hastalığı için İstanbul'a geldiğini ve Teoman Bilge'yle beraber Peyami Safa'yı ziyarete gittiğini anlatır. Safa, niçin geldiğini sorunca Bolat, baş ağrısı ve uyku fazlalığından şikâyet eder. Peyami Safa belirtileri duyunca, baş ağrısı olan yerde uyku fazlalığının olmaması gerektiğini söyler. Bir karta **tumeure** yazarak Dr. Ziyaeddin Maktav'a gönderir. Maktav da tümör olmadığı teşhisini koyar. Durumu duyan Peyami Safa iyice merak eder ve çeşitli doktorlara kartlar yazarak Bolat'ı gönderir. Bu süre zarfında gitmediği doktor kalmayan Hayri Bolat'ın adı "Peyami Safa'nın Hastası"na çıkar.

Prof. Dr. Fuat Yöndemli, Peyami Safa'nın *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* adlı romanını incelerken tıbbî terimleri kullanmadaki ustalığına işaret eder ve Ayhan Songar'dan dinlediği bir olayı anlatır:

*"Prof. Songar'ın eşi Dr. Reyhan Hanım hastalanmıştır. Hemen, 'O devir için yeni ve modern bir tedavi ajanı olan penisilin'e başlarlar. Ama Reyhan Hanım'da birkaç gün sonra bir anlam veremedikleri damar şikâyetleri başlar.' Konuşurlarken Peyami Bey duruma muttali olur ve penisilin derhal kesilmesini ister; bu tür rahatsızlıklara bu ilâc sebep olurmuş. Prof. Songar, Peyami Bey'i iyi tanır ama yine de şaşkın, kütüphaneye koşar ve yeni gelmiş bir tıp dergisinde Peyami Bey'in söylediklerini okur. Amatör Doktor Peyami Bey tıbbî yayınları da profesyonel meslektaşlarından önce takip ediyormuş."*⁵⁷

Peyami Safa, *Yalnızız*'da Avrupa'daki tıbbî gelişmeleri takip ettiğinin ipuçlarını verir:

"Daha yeni okudum Avrupa gazetelerinde. Hollanda ilim akademisi bu hadiselere ait müşahedeleri ve anekdotları toplamak için bir anket açtı." (*Yalnızız*, s.304)

Romanda görüşlerini Samim aracılığıyla aktaran yazar, dünya tıbbından haberdar olduğunu gösterir:

⁵⁶ Süleyman Hayri Bolat, "Peyami Safa'nın Hastası", *Türk Edebiyatı Dergisi*, Sayı 447, İstanbul 2011, s. 71.

⁵⁷ Fuat Yöndemli, "Hekim Gözüyle Matmazel Noraliya'nın Koltuğu", *Ölümünün 50. Yılında Fikir ve Sanat Adamı Peyami Safa Sempozyumu*, 18 Nisan 2011.

“*Samim, Fransa’da ve İsviçre’de, otorite ve fikir haysiyetine sahip şöhretlerin çıkardıkları iki büyük dergide, bu hâdiseleri bizzat yaşayanların müşahedelerine tahsis edilen son nüshaları hatırladı.*” (Yalnızız, s.327)

Ayhan Songar, amatörlüğü olmayan tek mesleğin tıp olduğunu, bunun da tek istisnasının Peyami Safa olduğunu belirtir. Beşir Ayvazoğlu’nun aktardığına göre, bir tartışmada Peyami Safa, Ahmet Haşim’in kendisine: “*Hastasın, miden, asabın veya dimağın bozuk!*” demesine çok kızar ve Haşim’in kalbini kıracak şeyler yazar.⁵⁸ Çocukluğundan beri hastalıklarla boğuşan Safa’nın, sağlığı ile ilgi konularda son derece hassas olduğu anlaşılmaktadır. Prof. Dr. Recep Doksat ise Peyami Safa’yı biraz paranoid bulur. Peyami Safa ise bütün filozofların, hattâ keşif sahibi bilim adamlarının az çok paranoid olduklarını söyler.

“*Savaş yıllarında Peyami’nin aynı zamanda yavaş yavaş mistisizmle ve para-psikolojik olaylarla yakından ilgilendiği ve bu konudaki Fransızca literatürü ciddi bir biçimde takip ettiği yıllardır.*”⁵⁹

Ergun Göze, Peyami Safa’nın tıp ilmine ilgisini atalarına bağlar: “*Onun ailesinin yakın mazisindeki şiiirden çok, fikir, felsefe, tıp ve sanatla alakalanmasını daha gerilerdeki bir atavik sebebe bağlamak mümkündür. Zira Peyami Safa’nın şeceresi Fatih’in meşhur mürşidi büyük âlim ve mutasavvıf Akşemsettin hazretlerine kadar gitmektedir.*”⁶⁰

Peyami Safa için söylenen:

“*Tıp ile psikoloji, metafizik ve felsefe arasındaki bağları sezen; beden, ruh ve Allah münasebetini en iyi ve bu konulardaki en yeni izahları ve çalışmaları yakından takip eden anlayan ondan başka fikir adamımız yoktur denebilir.*” sözleri, yazarın edebiyatımız için ne ifade ettiği belirtir.⁶¹

⁵⁸ Beşir Ayvazoğlu, *a.g.e.*, s. 110.

⁵⁹ Beşir Ayvazoğlu, *a.g.e.*, s. 404.

⁶⁰ Ergun Göze, *a.g.e.*, s. 7.

⁶¹ Yücel Hacaloğlu, *Sevenlerin Kalemile Peyami Safa*, Toprak Yayınları, İstanbul 1962, s. 28.

Recep Doksat:

“Onun her gün azar azar eridiğini görüyorduk. Son zamanlarda sesi sık sık kısılıyordu. Bir tümörden şüpheleniyorduk. Bütün hekimler seferber olmuştuk fakat henüz muayeneler bile tamamlanamamıştı.” der ve *“İyi ki tamamlanamamıştı”* diye devam eder. *“Ya vahim bir teşhis tahakkuk etseydi, o en az bir hekim kadar tıbbi bilen adam, her ihtimali mucıkcılayan araştırmacı zekâsıyla hastalığını kim bilir nasıl yaşardı?”*⁶² diyerek durumun ne kadar acı olduğunu ifade eder.

15 Haziran 1961’de bir öksürük nöbetine tutulan Peyami Safa, ev sahibesinden istediği tası ağzına götürür götürmez adeta kan kusar ve *“İşte bu fena!”* deyiverir. Kısa bir süre sonra da hayata veda eder.

Peyami Safa’nın yakınları da tıp ilminin önemli isimlerindedir. Prof. Dr. Ayhan Songar, Dr. Recep Doksat, Prof. Dr. Bülent Tarcan, Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay bu isimlerden bazılarıdır.

Peyami Safa, hastalıkları eserlerinde, yazılarında, günlük konuşmalarında anlatmayı tercih etmiştir. *Soğuk Dalga ve Soğuk Algınlıkları* adlı yazısında havaların soğuması ve hastalıklarla ilgili şunları söyler:

*“Altın sonbaharımızı kurşuna çeviren bir soğuk dalga yüzünden üzerinize afiyet nezle oldum. Nezle için öteden beri okuyucularıma tavsiye ettiğim iki fincan ıhlamur, iki yorgan... Hayatın her gayret mücadelesinde olduğu gibi nezleye karşı da en tesirli silah... Terlemektir.”*⁶³

Örneklerini çoğunlukla tıptan seçmiştir.

Bir gün Prof. Şükrü Hazım’ın demokrasiyi öven uzun konuşmasından sonra yazar ona şu soruları sorar:

“- Kalbinizde bir rahatsızlık hissetseniz kime başvurursunuz?”

⁶² Recep Doksat, “Birinci Ölüm Yılında Ünlü Yazar ve Düşünür Peyami Safa”, *Yol Dergisi*, Sayı 2, s. 21.

⁶³ Peyami Safa, “Soğuk Dalga ve Soğuk Algınlıkları”, *Tercüman*, 4 Ekim 1959, s. 2.

Prof. Şükrü Hazım:

- Hiç şüphesiz kalp mütehassısına.

Peyami Safa:

- Ya yüzünüzde bir sivilce çıksa?

Prof. Şükrü Hazım:

- O zaman bir cildiyeceye.

Peyami Safa:

- Ta gözünüzde bir görme zayıflığı bulsanız?

Prof. Şükrü Hazım:

- O zaman gözcüye, oftalmoji mütehassısına.

Bu sözlerden sonra Safa: “Memleketin idaresi bütün bu aksaklıkların giderilmesinden daha mı ehemmiyetlidir?”⁶⁴ diye ekler.

Başka bir örneği de edebiyat üzerinedir:

“Doktorluk için, ihtisas isteyen bir meslek olduğunu söylemek kadar, edebiyatın, şiirin de ihtisas isteyen bir meslek olduğunu teslim etmek gereklidir. Doktorlukta mütehassıs olmayan bir kimse, bir hastayı öldürebilir. Bu halde zararı o hastaya olmuştur. Ancak kendini şair sanan kişinin zararı bir kişiye değil koca ve köklü bir kültüre dokunur.”⁶⁵

Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesindeki öğretim üyeleri, dersleri bırakıp komünizm propagandası yapmaya başladılar. Peyami Safa, bu iddialara şu sözleriyle müdahil olur:

“Tıp fakültesinde bir profesör mesela tifo mikrobunun hususiyetlerini talebesine anlatır. Bu hem hakkıdır hem vazifesi, hiç kimse itiraz edemez. Ama aynı

⁶⁴ Vecdi Bürün, *a.g.e.*, s. 80-81.

⁶⁵ *Peyami Safa*, Toker Yayınları, İstanbul 1984, s. 51.

profesör tutar da tifo mikrobunu talebesine enjekte etmeye kalkarsa suç işlemiş olur. Komünizm de bir mikroptur ve bu efendiler talebelerine mikrobunu tanıtmıyorlar, aşıyorlar.”⁶⁶

⁶⁶ Yücel Hacaloğlu, *a.g.e.*, s. 11.

3. PEYAMİ SAFA’NIN ROMANLARINDA HASTALIK

“*Peyami Safa, romancılığı haysiyet meselesi olarak benimsemiş ve bu yönde seçkin örnekler vermiş usta bir romancıdır.*”⁶⁷ Yazar, hayatı boyunca yoksulluk ve hastalıklarla uğraşmak zorunda kalmıştır. Küçük yaşta hayatını kazanmak zorunda kalması, okula gidememesi, kolundaki hastalık; onda derin izler bırakmıştır. Bu durumunu konuşmalarında ve yazılarında sık sık dile getiren yazar, bütün bu sıkıntı, zahmet ve meşakkatleri itici bir güç olarak görür.

Cahit Sıtkı Tarancı’ya göre iki tür sanatçı vardır: Kendini eserlerinde ortaya koymaktan çekinmeyen sanatçı ve kendini eserine koymaktan adeta meslekî bir utanç duyan sanatçı... Yazar:

“*Birinci tip sanatkârın eserini, eserinin hikmeti vücudunu, ilk bakıştaki garabet ve anlaşılmaıı, kavranılmaz görünen insanî manasını kavrayabilmek ve hakiki lezzetine varabilmek için, yaşadığı hayatı, geçirdiğı aşkaları ve hastalıkları, saadet ve felaketlerini, mizacının hususiyetlerini, çocukluğunda tesirinde kaldığı şeyleri, hâsılı mukadderatının âmili olan iktisadî, içtimâî, ahlakî ve hatta siyasi şartları bilmek icap eder.*”⁶⁸ demektedir.

Ayakta kalmış olan eserler, hep hayatla yoğrulmuş eserlerdir. Cahit Sıtkı Tarancı:

“*Sanatla hayatın bu içli dışlılığını, birbirleri ile bu daimî alışverişini Peyami Safa kadar anlayan ve her yeni eserini bu anlayışın daha mukni bir vesikası olarak önümüze süren bir başka romancı tanımıyorum.*”⁶⁹ sözleriyle Peyami Safa’nın hayatıyla eserleri arasındaki ilişki açısından önemli bir örnek teşkil etmiş oluyor.

⁶⁷ Mehmet Tekin, *Romancı Yönüyle Peyami Safa*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1999, s. 7.

⁶⁸ Cahit Sıtkı Tarancı, *a.g.e.*, s. 5.

⁶⁹ Cahit Sıtkı Tarancı, *a.g.e.*, s. 7.

Roman hayatın ta kendisidir. Peyami Safa, bir röportajda Server Bedi imzası ile yazdığı eserlerin içinde yalanın daha fazla olduğunu, reel olmadıklarını söyler. Kendisine:

“- *O halde kendi imzanızla yazdığınız bütün romanlarınızı yaşamışsınız demektir?*”

diye sorulduğunda:

“-*Parçalarını yaşadım. Şunu da söylemeliyim ki romancı eserlerinde ne kadar objektif olursa olsun bütün kahramanları yine kendisidir.*”⁷⁰ diyerek romanlarında kendisine dair ipuçları bulabileceğimizin işaretlerini verir.

Peyami Safa adlı eserde yazar için:

“*Ne olursa olsun belirtmek gerekir ki Peyami Safa'nın gözleri insanın içini okuyan dev bir röntgen makinesinden farksızdır.*”⁷¹ denilmektedir.

Peyami Safa hayatının çoğu dönemini hastalıklarla geçirdiği için eserlerinde hastalara, hastalıklara, tedavi yöntemlerine, ilâçlara, hastanelere sıkça rastlamaktayız. Peyami Safa'nın romanlarındaki hastalıklara geçmeden önce eserler hakkında bilgi vermek faydalı olacaktır:

Yalnızız romanı hastalıklar açısından önemlidir. Eserde sıhhatin önemi her yerde vurgulanır. Romanda matematik sınavına çalışan Aydın hastalanmıştır. Kemik veremine yakalandığı için kendi kendini yetiştiren Safa, bu eserde sağlığın dersten önemli olduğunu söyler:

“*Tahsil denen şey, hayatımızda on beş seneden fazla süren bir hastalıktır ve mektepten kaçmaktan başka ilacı yoktur.*” (*Yalnızız*, s.33)

Aydın'ın ağrılarına şahit olan amcası Besim, kendisinin de öğrenciyken sınavlar yüzünden baş ağrıları çektiğinden bahseder:

⁷⁰ Mehmet Tekin, *a.g.e.*, s. 26.

⁷¹ *Peyami Safa*, *a.g.e.*, s. 96-97.

“- Galatasaray’da imtihana çalışırken bana da böyle bir ağrı geldi. Hatırlamıyor musun? Doktor bir morfin yaptı, hemen rahatladım...”

İğne yapıldıktan sonra, tesiri beklenirken odanın havasını dolduran ümit, hastanın da iniltilerini azaltmıştı.

- Matematikten ikmale kalmıştı, dedi, çok çalışıyordu. Zihin yorgunluğu değil mi bütün bunlar?

- Evet, tabii sürmönaj, sürmönaj.” (Yalnızız, s.55-57)

Romanın başkahramanlarından Samim’in Simeranya adlı hayalî ülkesinde, her konuda olduğu gibi hasta ve hastalık konusunda da önemli fikirler vardır. Romanda Samim’e göre Simeranya’da tababet diye ayrı bir ilim ve teknik şubesi yoktur.

“Her hastalık önce ruhta başlayıp sonra vücuda sirayet etmiş bir isyanıdır. İnsanda hastalık kaderin aksiliklerine karşı bir intibaksızlıktır. Simeranya’da her türlü hastalığın âmilini evvela hastanın hayatında ve ruhunda ararlar.” Burada her gün ruh sporları yapılmaktadır. (Yalnızız, s.64-65)

Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu, bu konuda şu sözleri söyler:

“Simeranya’da asıl mesele, hasta ile hastalığın arasındaki zıtlışmayı ortadan kaldırmaktır. Bütün tedavilerin esası budur Bizim şimdiki dünyamızda iki nazariye ve tatbikatı vardır ki, Simeranya’da yarınki dünya hâkimliğinin esaslarını vücuda getirmiştir. Bu nazariyelerden birine göre istisnasız bir hastalık, uzviyetin kendi işleyişine zıt tesirlere karşı vücudun öfkelenmesidir, isyanıdır. İkinci bir nazariyeye göre birçok hastalıkların sebebini hastanın vücudundan evvel hayatında aramak lazımdır. Yani hastalık, çok defa kaderin aksiliklerine karşı ruhun ve onun peşinden vücudun isyanıdır...”

*Samim çok daha uzun konuşur. Hastalıkların sebebini kendine göre izah ve bugünkü tıp ilmini tenkit eder. Görülüyor ki yazarın geniş bir tıp kültürü var. Hemen her romanında olduğu gibi.*⁷²

Peyami Safa'nın savunduğu fikirlerden birisi de bütün hastalıkların sebebi aslında sıkıntı olduğudur. Kahramanlar çeşitli sıkıntılardan dolayı mide ağrısı, yanma, kaşınma gibi çeşitli sorunlar yaşarlar. Yazar, eserinde:

"Septisemi, verem, kanser hep boş lakırdı. İnsanı öldüren illet: SIKINTI. Öteki hastalıklar bunların görünüşleridir." (Yalnızız, s.58) diyerek sıkıntının bütün hastalıkların temeli olduğunu belirtir.

Yazara göre psikoz⁷³ yani psikolojik hastalıklar, mikroplu hastalıklardan daha bulaşıcıdır. Romanda paranoya,⁷⁴ yazarın söyleyişiyle karakoncoloslar, Renginaz'dan Necile'ye mikrop gibi sıçramıştır.

*Bir Tereddüdün Romanı*⁷⁵ Peyami Safa'nın hastalıklarla ilgili düşüncelerini daha net ortaya koyduğu eserlerden biridir. *Bir Tereddüdün Romanı*'nın başlangıcında Mualla adlı kahraman, bir roman okumaktadır. Eserdeki romanı, Peyami Safa'nın yazdığı eserin ilerleyen bölümlerinde belirtilir. Kitap hakkında konuşulurken:

" - Nasıl bu? Siz okudunuz mu?"

- Hayır. Fakat muharririni tanıyorum. Hiç kitabını okumadım.

⁷²Necmettin Hacıeminoğlu, *Edebiyat Tahlilleri*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 2004, s. 155-156.

⁷³ Psikiyatrik bozukluklar evvela iki büyük gruba ayrılmaktadır: Psikonevroz'lar ve psikoz'lar. Psikonevrozları birtakım ruhî çatışma ve komplekslere bağlı olan, düşüncede bazı bozukluklar yapmakla beraber hastanın objektif davranışını ve ruhî bütünlüğünü bozmayan... hastalıklar diye tarif edebiliriz. Buna karşın psikozların şahsın düşünce vetüresini ileri derecede bozması, bütün davranışlara ve ruhî hayata hastalık halinin hâkim olması böylece hastanın içinde yaşadığı topluma intibakının bozulması söz konusudur. Ruhî vetire bütünlüğünü kaybetmiş, akıl melekeleri birbirleriyle ahenk içinde çalışma durumundan çıkmıştır. Psikozlu hastalığı idrak edemez. Onun için hastalık belirtileri hezeyanlar, halüsinasyonlar birer 'gerçek'tir. Yani psikozlu hasta hastalığını yaşamaktadır. (Ayhan Songar, *Ruhî Hayatımız*, Tercüman Aile Kitaplığı, İstanbul 1986, s. 38.)

⁷⁴ Paranoya, Esasını bilinçaltındaki komplekslerin oluşturdukları zannedilen kronik ruh bozukluklarıdır. (Ayhan Songar, *a.g.e.*, s.39)

⁷⁵ Peyami Safa, *Bir Tereddüdün Romanı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2006, 200s. Alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.

- *Ben bir iki tane okudum. Her kitabında hastalıktan biraz bahis vardır...*
(*Bir Tereddüdün Romanı*, s.22)

sözleriyle yazarın hastalıkları her romanında kullandığından bahseder. Romanı bir doktorun okuduğunu ve hastalıkları kullanan yazarlara teşekkür ettiğini söyler. Çünkü bu tür romanları okuyanlar hasta olmaktadır. Peyami Safa, hastalıkların ruhta başladığına inandığı için marazî bir kitabın hastalık mikrobu gibi olduğunu söyler:

“**Marazî** bir kitabın **mikroptan** farkı yoktur, insanı hasta eder.”

(*Bir Tereddüdün Romanı*, s.22)

Peyami Safa, *Bir Tereddüdün Romanı*, adlı yapıtında, kendi hayatını eserlerinde aksettirdiğini söyler:

“*Ve düşündü ki en afakî zannettiğimiz romanlar bile, muharririn ruhunu muhayyel kahramanlar vasıtasıyla aksettiren bir otobiyografiden başka bir şey değildir.*” (*Bir Tereddüdün Romanı*, s.74)

Eserin ilerleyen bölümlerinde de bu bilgi tekrarlanır:

“*Hatta iştahsız olduğunuzu da biliyorum. Ne kadar zayıfsınız! Romanlarınızda bahsi geçen ne kadar hastalık varsa çekmiş gibisiniz.*” (*Bir Tereddüdün Romanı*, s.105–106) diyerek yine sanatçı, kendini anlatmaya devam eder.

Romanın ana fikrinde **tereddüt**, **verem** ve **intihara götürebilir** görüşü vardır. Romanda baştan sona tereddüt hâkimdir. Eserin kahramanları sürekli tereddüt içindedirler. Özellikle karar verme aşamalarında zorlanırlar. “*Bir Tereddüdün Romanı*’ndaki kişiler tereddütleri yüzünden hayatlarını düzene koyamamışlardır.”⁷⁶ Mualla adlı karakter aldığı evlenme teklifi karşısında tereddüt içindedir. Vildan adlı karakter yine bu yüzden aklından intihar etmeyi geçirir.

⁷⁶ Recep Duymaz, “Bir Tereddüdün Romanı”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1977, c.1, s. 446.

*Sözde Kızlar*⁷⁷ 'da Kanuni Sultan Süleyman'ın ünlü beyitine⁷⁸ atıf yapılmıştır:

“*Tabii kızım, bu en büyük devlet... Sıhhat bir ana baba iki...*”

(*Sözde Kızlar*, s.213)

*Canan*⁷⁹ da ise o dönemde ilâç bulmanın zor olduğu, bekleme süresinin bir ya da iki ay olduğu, genelde Avrupa'dan getirildiği belirtilir.

*Selma ve Gölgesi*⁸⁰ nde değişik bir hastalık olan *nemfomani* kullanılmıştır. Nemfomani, her erkekten hoşlanma ve hiçbirine doymama hastalığıdır. Romanın kahramanı Selma, bu hastalığa tutulur.

“*Bana öyle geliyor ki, dedi, Selma bir "nemfoman"dır. Bunun ne demek olduğunu biliyorsun, değil mi? Bir hastalık bu. Her erkekten hoşlanmak ve hiçbirine doyamamak hastalığı. Taşkın bir cinsî tabiat: Nemfomani. Selma'da bunu görüyorum.*” (*Selma ve Gölgesi*, s.21)

*Cumbadan Rumbaya*⁸¹ adlı eserde kanserli hastanın ameliyatı için para bulamayan baba, çalıştığı yerde zimmetine para geçirmiştir. Hastalık ve parasızlık, onu suç işlemeye sevk eder.

*Biz İnsanlar*⁸² romanında aşırı hassasiyetin bir hastalık olduğu fikri benimsenmiştir. Bunun dışında doktorların çoğunun farmason olduğu vurgusu yapılır.

⁷⁷ Peyami Safa, *Sözde Kızlar*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2007, 222s.

Alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.

⁷⁸ *Halk içinde mu'teber bir nesne yok devlet gibi*

Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi.(Coşkun Ak, *Muhibbî Divânı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987, s.763.)

⁷⁹ Peyami Safa, *Canan*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2006, 229s.

Alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.

⁸⁰ Peyami Safa, *Selma ve Gölgesi*, Alkım Yayınevi, İstanbul 2008, 159s.

Alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.

⁸¹ Peyami Safa, *Cumbadan Rumbaya*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2004, 414s.

Alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.

⁸² Peyami Safa, *Biz İnsanlar*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1999, 388s.

Alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.

*Dokuzuncu Hariciye Koşuğu*⁸³ otobiyografik bir romandır ve bir hastanın neler yaşadığı neler hissettiği derin ruh çözümlmeleriyle anlatılmıştır. “*Dokuzuncu Hariciye Koşuğu*’nun kahramanları sanki, hastalık ve hastanedir.”⁸⁴

“*Peyami Safa, hasta gencin adını vermez; onu mekân ile arasında geçecek münasebetlerle, hastalık acılarıyla ve ümitsiz aşkı Nüzhet ile isimleştirir. Hastalığın genç bir bedende yarattığı tesirler, sosyal tabaka farkı olan kıza tutku ile birleşince, sonuç gencin derin mutsuzluğu olacaktır.*”⁸⁵

Peyami Safa hastalıkların yarattığı manevî yıkıntıları yaşamış biri olarak, eserlerinde de bunu derinlemesine anlatmıştır. Hasta kahraman kendini dış mekânlarla bütünleştirir:

“*Kenar mahalleler. Birbirine ufunetli adaleler gibi geçmiş, yaslanmış tahta evler. Her yağmurda, her küçük fırtınada sancılanan ve biraz daha eğrilip büğrülen bu evlerin önünden her geçişimde, çoğunun ayrı ayrı maceralarını takip ederim. Kimilerinin kaplamaları biraz daha kararmıştır, kiminin şahnişini biraz daha yumrulmuştur, kimi biraz daha öne eğilmiş, kimi biraz daha çömelmiştir ve hepsi hastadır onları seviyorum; çünkü onlarda kendimi buluyorum ve hepsi iki üç senede bir ameliyat olmadıkça yaşayamazlar, onları çok seviyorum; ve hepsi, rüzgardan sancılandıkça ne kadar inilderler ve içlerinde ne aziz şeyler saklarlar, onları çok...çok seviyorum.*” (*Dokuzuncu Hariciye Koşuğu*, s.13)

Bu romanda şu fikir ortaya atılır:

“*Büyük bir hastalık geçirmeyenler, her şeyi anladıklarını iddia edemezler. İki hasta kadar birbirine yakın hiç kimse yoktur.*” (*Dokuzuncu Hariciye Koşuğu*, s.109)

⁸³ Peyami Safa, *Dokuzuncu Hariciye Koşuğu*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2000, 109s.

Alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.

⁸⁴ Ahmet Başpınar, *Peyami Safa, Romancılığı-Eserleri*, (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi), Elazığ 1984, s.31.

⁸⁵ Berna Uslu, *Peyami Safa'nın Romanlarında Mutsuzluğun Kaynakları*, (Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir 2009, s. 139.

*Şimşek*⁸⁶ romanında hasta karakter olan Müfid dikkat çekicidir. Eser boyunca Müfid'in hastalığıyla ilgili bilgiler verilir. Hastalığın ön planda olduğu Peyami Safa romanlarından birisidir.

*Bir Akşamdı*⁸⁷ romanında vaatlerle hasta babasını bırakarak evden kaçan Meliha'nın hikâyesini anlatır. Meliha'nın evden kaçması babasının hastalığını daha da arttırır. Peyami Safa eserde hastalığa sebep olan mikroplardan derin tasvirler yaparak bahsetmiştir:

“Fakat öldürmek lazım. Yaşamak için öldürmek lazım. Birinin hayatı ötekinin ölümü pahasıdır. Evvela babayı öldürmek. Şüphesiz, gözleri biraz daha oyulacak ve biraz daha meyvus bakışla dolacak; şüphesiz yanakları solacak ve vücudunun bütün kanı bulanacak; şüphesiz ciğerlerinde eski yaraların kireçleri çatlayacak ve mahpeslerinde kurtuluş gününün mefkûresiyle ayaklanan mikroplar, kahramanlarının peşine takılarak ordularıyla dışarı fırlayacaklar. Hürriyet, hürriyet!.. Basil dö koch'ların hürriyeti!.. Onlar da yaşamak istiyorlar. Yaşamak için öldürmek lazımdır, yiyecekler... Oh, ne tatlı sünger! Ne ziyafet! Oh, yiyecekler, sarhoş ve aç mikroplar, hürriyetperver mikroplar, yiyecekler! Şüphesiz baba, her gün biraz daha kuruyacak ve göğüs kafesinin gölgesi, derisinin içinde bir meşale yanıyormuş gibi, biraz daha sırutacak. Öldürmek lazım.” (Bir Akşamdı, s.53)

*Mahşer*⁸⁸, Peyami Safa'nın hastalıkları olağan bir durum olarak kullandığı romanlarından biridir. Kötü yaşam şartlarının hastalıklara yol açabileceği fikri eserden çıkarılabilir.

*Fatih- Harbiye*⁸⁹'de doğu-batı çatışması işlenmiştir. Hastalık açısından pek yoğun olmayan bu romanda görülen hastalıklar, günlük herkesin yaşayabileceği ağrılardan ibarettir.

⁸⁶ Peyami Safa, *Şimşek*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1999, 326s.
Alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.

⁸⁷ Peyami Safa, *Bir Akşamdı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2002, 296s.
Alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.

⁸⁸ Peyami Safa, *Mahşer*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2000, 312s.
Alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.

⁸⁹ Peyami Safa, *Fatih-Harbiye*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2008, 138s.
Alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.

*Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*⁹⁰ da çeşitli hastalıkların kullandığı eserlerdendir. Bazı hastalıklar sadece bu eserde görülmektedir. Romanda memleketin hasta olduğu, bu *hastalığın da swing*⁹¹ ile *namaz arasında olduğu belirtilmiştir*. Eserlerinde değerler çatışmasını sık sık işleyen Peyami Safa, memleketin hastalığı swing ile namaz arasında sözleriyle insanların köklerini unutup maneviyatını terk edip Batı'ya yönelişlerini eleştirmektedir. İnsanlar bu iki farklı kutup arasında doğru seçimi yaptıklarında hastalıktan kurtulacaklardır.

Roman kahramanları arasında hastalık açısından en farklı kişi Ferit'tir. Ferit, vereme yakalanmıştır. Veremden dolayı aşırı bir hassasiyet vardır. Psikolojik olarak paranoyak bir tiptir. Kendisini köpeğin takip ettiğini düşünür. Cinsel bunalımları ile psikolojik durumunu birbirine karıştırır.⁹²

*Attila*⁹³ romanında hastalık ilgili bilgi yok denecek kadar azdır. Peyami Safa Attila'nın liderlik vasıfları üzerinde durmuştur.

Peyami Safa'nın romanlarında tespit ettiğimiz hastalıkları şu şekilde inceleyebiliriz:

3.1. Temel Hastalıklar

3.1.1. Verem

Verem, Koch basili denen mikropların solunum yoluyla alınması ile gelişebilen kronik bir bakteri iltihabıdır. Bu hastalığın tüberküloz, ince hastalık, verem gibi çeşitli adları vardır. İlk aşamada belirtiler yoktur veya yalnızca küçük bir ateş ve öksürük ile sınırlıdır. Sonradan bitkinlik, kilo kaybı, balgamla gelen öksürük,

⁹⁰ Peyami Safa, *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2003, 312s.

Alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.

⁹¹ 1930'larda süren bir caz akımıdır. 1920'li yılların sonlarına doğru gelişmeye başlamış ve 1940'ların ortalarına kadar da etkisini sürdürmüştür. Bu dönem müzisyenleri müziklerine rahatlık hissi ve çok sıkı olmayan bir ritim anlayışı katmış, sekizlik nota kalıbını kullanmışlardır. Bütün bunlar da 'swing hissi' ni karakterize eden önemli unsurlardır. (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Swing>)

⁹² Gıyasettin Aytaş, "Peyami Safa'nın Matmazel Noraliya'nın Koltuğu'nda Şahıslar Dünyası", *Türk Yurdu Roman Özel Sayısı*, Sayı 153, s. 267.

⁹³ Peyami Safa, *Attila*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2010, 278s.

Alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.

ateş ve gece terlemeleri görülür. Hastalığa yakalanma riski veremli insanlarla temas sıklığına göre değişir. Organizma akciğerlere yerleştikten sonra hemen ortaya çıkmayabilir. Öksürük ve balgam çıkarma en çok görülen özelliklerden bazılarıdır. Hastalık ilerledikçe öksürük şiddetlenir ve balgam miktarı artar. Kanlı balgam da önemli belirtilerden biridir. Tedavisi için uzun süre ilaç kullanılması gerekir. Geçmişte aktif tüberkülozu olan insanlar için sanatoryumlar gerekliydi. Hastanın kendisine dikkat etmesi halinde artık gerekli değildir.⁹⁴

Peyami Safa, dokuz yaşındayken kemik veremine yakalanmıştır. Yedi yıl boyunca bu hastalığı çekmiş, hattâ bir ara kolunun kesilmesi bile gündeme gelmiştir. Bu olaylar Peyami Safa'yı derinden etkilemiş ve onda aşağılık kompleksi oluşmasına yol açmıştır. Yakın arkadaşı Elif Naci, Safa'nın kemik vereminden dolayı çok acı çektiğini, delikanlı ruhunda dalgalanmalar yarattığını, daha saldırgan bir yapıya büründüğünü söyler.

*“Hastane dönüşlerinde ilaç kokularıyla bana gelir, dertleşirdik. Bütün tıp deyimleriyle hastalığımı, hoyrat doktorların o gün ne dediklerini en ince ayrıntılarıyla anlatırdı.”*⁹⁵ sözleriyle Peyami Safa'nın hastalıklarla olan ilişkisi ve mukadderatına ışık tutar.

Verem hastalığı Peyami Safa'nın romanlarında görünüşün şu şekillerde karşımıza çıkar:

Dokuzuncu Hariciye Koğuşu otobiyografik bir eserdir. Peyami Safa'nın çocukluk yıllarında yakalandığı kemik veremi yüzünden çektiği acıları konu almaktadır. Bundan dolayı yazarın verem hastalığına en geniş yer verdiği romanı *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu*'dur. Eserin başkahramanı genç on beş yaşındadır ve dokuz yaşından beri hastadır. Dizinden iki defa hasta olmuş, şimdi üçüncüsüne hazırlanmaktadır. Peyami Safa kemik veremini kolundan çektiği halde, romandaki çocuk bacağından çeker.

⁹⁴ Mayo Clinic, *Family Health Book*, Hürriyet Yayınları, İstanbul 1991, s. 203-205.

⁹⁵ Elif Naci, “Ölümünün Yıldönümünde Peyami Safa”, *Milliyet Sanat Dergisi*, 5 Haziran 1980, s. 67.

Peyami Safa hastalıkların yarattığı manevî sıkıntı ve ızdırapları yaşamış biri olarak, eserlerinde de bunu derinlemesine anlatmıştır. Kemik veremi çocuğun kendini dış mekânlarla bütünleştirmesi, bu derinlikli ve ustalıklı anlatımın örneklerindedir:

“Kenar mahalleler. Birbirine ufunetli adaleler gibi geçmiş, yaslanmış tahta evler. Her yağmurda, her küçük fırtınada sancılanan ve biraz daha eğrilip büğrülen bu evlerin önünden her geçişimde, çoğunun ayrı ayrı maceralarını takip ederim. Kimilerinin kaplamaları biraz daha kararmıştır, kiminin şahnişini biraz daha yumrulmuştur, kimi biraz daha öne eğilmiş, kimi biraz daha çömelmiştir ve hepsi hastadır onları seviyorum; çünkü onlarda kendimi buluyorum ve hepsi iki üç senede bir ameliyat olmadıkça yaşayamazlar, onları çok seviyorum; ve hepsi, rüzgardan sancılandıkça ne kadar inilderler ve içlerinde ne aziz şeyler saklarlar, onları çok...çok seviyorum.” (Dokuzuncu Hariciye Koğuşu, s.13)

Engin bir tıp bilgisine sahip olan yazar, bu romanında hem hastalığın teşhisinin hem de tedavisinin Lâtincelerini ve halk arasındaki söylenişlerini beraber kullanır:

“-**Fistül** var mı?

- Üç tane.

- **Süpürasyon**? Akıntı?

...**Ankylose** olmadıkça bu dizi kurtaramayız.”(Dokuzuncu Hariciye Koğuşu, s.9)

“-Mithat Bey! Bu çocuğa anlatınız mutlaka koltuk değneği kullanmalıdır, halis “**arthritis**”dir bu, şakaya gelmez, hastalık “**extra-articulaire**” değil ki... Düşündü çok düşündü, ‘osteite’ diye mırıldandı; gene düşündü tereddüt içinde söyledi: ...küçük bir ameliyatla hatta yalnız alçıyla, yahut yarım bir ‘**iltisak-ı mafsâl**’ ile kurtarırız.” (Dokuzuncu Hariciye Koğuşu, s.37-38)

“O halde... derunî olacak: **Tumeur Blanche**. Hiç! Dedi, yani bünyevî bir hastalık...” (Dokuzuncu Hariciye Koğuşu, s.61)

Bu kullanımlar sanatçının tıbbî bilgisinin derinliğine örnek teşkil eder:

*“Operatör uzun uzadıya dizimi, röntgen camlarını muayene etti. Müthiş acılar geçirdim. Karar şu: Teşhis evvela kat’iyyen **Arthrite Tuberculeuse**. Tedavi: Evvela koltuk değneği. Kat’iyyen arka üstü uzanmak.”* (Dokuzuncu Hariciye Koğuşu, s.64)

*“Dizi de camları da görüyorsunuz. **Périoste**’lar harap. Mafsal harap. **Ostéopériostite**’ **Ostéite**’ her şey var. Neresini kazıyalım?”* (Dokuzuncu Hariciye Koğuşu, s.92)

Hasta kahraman, doktorların kendisi hakkındaki konuşmalarını da aktarır:

*“Herkes benimle meşgul. **Şivesterler** beyaz hayaletleriyle etrafımda geziniyorlar. Asistanlardan biri, Fransızca anlamadığıma hükmederek: **Tumeur blanche**’ların ekseriya bol akıntılarla **ciğer veremi** tevlit edebileceğini anlatıyor... Deri hassasiyetini kaybetmiş.”* (Dokuzuncu Hariciye Koğuşu, s.76)

Tedavi boyunca hastaneye gidip gelen kahraman hastaneye yatmak zorunda kalır. Hastanenin kendisine hissettirdiklerini şöyle anlatır:

“Koğuştaki odam; bir demir karyola, başında bir küçük demir masa. Yerde kırmızı muşambalar. Çırlıçıplak mavi duvarlar. Üstümde bir entari ve bir robdöşambr; kolları uzun geldiği için kendimi bu robdöşambr içerisinde de yadırgıyorum.”(Dokuzuncu Hariciye Koğuşu, s.93)

Peyami Safa, hastalığın çektirdiği acıyı okuyucuya hissettirmede ustalaşmış bir sanatçıdır. İnsanların hayatı acılarla doludur. Her yazar bu kadar gerçekçi anlatım yapmaya muktedir değildir.

“Bana yaklaştı ve yüzüme bakmadan koltuğumun altına derece koydu. Öteki adam Fransızca şunları söyledi: ‘İkinci ameliyatta belki bacağı kesilecekmiş. Sinirleri çok zayıf, vücut da tehlikeli. Operatör ciğerde bir afetten korkuyor.’ Dereceyi koyan adam, Fransızca şu cevabı verdi: ‘Hep böyle tehlikeli hastalar gönderiyorlar. Burası morga döndü.’” (Dokuzuncu Hariciye Koğuşu, s.101)

Dokuzuncu Hariciye Koğuşu'nda yazar çeşitli tıbbî terimler kullanmıştır. Bu kullanımlarda belli bir düzen gözetilmemiştir:

“Pansumanı bitiriniz. Röntgene götürsünler... Doktora benim tarafımdan söyleyin; vak'a mühimdir, gayet mükemmel bir radyografi lazım... Fistülleri görüyorsunuz... Bu hale gelen bir bacak tababeti korkutur... Röntgen yapılsın... Bir de bizim pavyondan bir koltuk değneği verilsin.” (*Dokuzuncu Hariciye Koğuşu*, s. 80)

Mahşer adlı romanda Nail adlı karakter vereme yakalanmıştır. Peyami Safa, verem kelimesini kullanmaz ama bütün belirtiler verem olduğunu işaret eder:

“Biliyorsun ki çelimsiz bir şeydi, o. Daima hastalığından şüphe ederdik. Tahminimiz doğru imiş. Geçen hafta birdenbire hastalandı, yatağa girdi. Biz doktor götürdük. Doktor bize: ‘ Arkadaşınızı ya Avrupa’da bir sanatoryuma göndermenin bir çaresini bulunuz, yahut, zavallıdan ümidinizi kesiniz!’ dedi. Güldük. Sanatoryum değil verdiği ilaçları bile yaptıramadık. Annesi deli gibi. Nihad, ne söyleyeceğini bilemiyordu:

- Şimdi... ne yapıyor? Yatıyor mu? Çok mu hasta?

- Çok hasta. Sabahları **hararet** otuz yedi buçuk. Akşamlar otuz sekiz buçuk, bazı otuz dokuz çıkıyor. Vücudu eridi. Gözleri rengini değiştirdi. Bizi bazı kere tanımiyor. Tanırsa... ağlıyor.”

 (*Mahşer*, s.283)

Şimşek romanında hasta olan Müfid'de veremin bütün belirtileri görülür. Veremden dolayı adaya götürülmesi tavsiye edilir. O dönemlerde veremli hastalara ada havasının iyi geldiği belirtilir:

*“Elinde bir tas vardı. Hastanın ağzına götürdü. Müfid'in ağzından kısa, kesik üç dört öksürük çıktı. Sonra birden kan boşandı... Hastalık devam ediyordu. Müfid en son hadde kadar zayıfladı. Sabahları otuz dokuz dereceye yaklaşan **harareti** akşam otuz sekiz buçuğu buluyordu. Doktor, hastalık biraz fırsat verecek olursa Müfid'in adaya götürülmesini tavsiye etti.”* (*Şimşek*, s.220-221)

Biz İnsanlar'da hizmetçilik yapan kadın verem olduğu için evden kovulmuştur. Hastalıklar insanları maddî manevî çökertmektedir:

“Mustafa daha üç yaşındayken anasıyla bu yalıya gelmiş. *Kadın verem olduğu için kovmuşlar.*” (*Biz İnsanlar*, s.46)

Rüştü adlı kahramanın kız kardeşinden bahsedilir. Kız ağır hastadır:

“*Bir de kız kardeşi var, hasta.*

...

- *Hastalığı nedir? dedi.*

- *Verem ve kanser. İkisi de bir arada. Yürekler acısı ümit yok. Bunu kız tabii bilmiyor ama hissediyor; hiç birimiz onun kadar hissedemeyiz ama felaketi hepimiz biliyoruz.*” (*Biz İnsanlar*, s.252)

Matmazel Noraliya'nın Koltuğu adlı romanda bazı bölümlerde sadece “ciğerden hasta” demekle yetinilmiştir. Tedavi için prevantoryum⁹⁶ adı geçmektedir. Ayrıca bazı terimler Latince kullanılmıştır:

“*Selma'ya göre babasının **ciğer kanseri** sıkıntılıdır. Kendisi de öyle söylemiş.*” (*Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*, s.80)

“*Ciğerinden hasta kız. Nöbet gelmektedir. Elimi alınca koydum, ateşi vardı.*” (*Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*, s.121)

Prevantoryum ve sanatoryum veremin geçtiği eserlerde sıkça kullanılan kavramlardandır.

“*Bırak artık bu işleri Nilüfer. **Prevantoryuma** gideceksin.*” (*Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*, s.158)

⁹⁶ Vücutlarına verem mikrobu girmesine rağmen henüz hastalığa yakalanmamış zayıf kimselerin, vereme yakalanmasını önlemek amacıyla bakıldıkları sağlık kurumu. (Türkçe Tıp Dili Kurulu, *Türkçe Tıp Dili Kılavuzu*, Kocaeli Üniversitesi Basımevi, Kocaeli 2006, s. 64.)

“Nilüfer arkasını yastıklara dayamış, yatağın içinde oturuyordu. Solgundu. Çok solgun. Yüzü yastığın renginden, Ferit’in iki ablasında, bilhassa Neriman’da büyük **hémoptysie**⁹⁷’lerden sonra gördüğü bir uçuk sarartı nüansıyla ayrılıyordu.” (Matmazel Noraliya’nın Koltuğu, s.174)

Veremin en geniş tasvirlerinden biri *Cumbadan Rumbaya* adlı eserde yapılmıştır. Peyami Safa, sevgilisi Selim’in hastalığını öğrenen Cemile’ye adeta tip dersi verir:

“- Peki hastalığı nedir?

- Kan geldi ağzından... **Harareti** de var biraz... Vücut çarçabuk zayıfladı... Şimdi onu **sanatoryuma** göndereceğim.

- Nereye?

- Sanatoryuma.

- Ne demek o?

- **Sanatoryum**, yani Avrupa’da böyle hastaları tedavi ederler, hastane.

Cemile’nin ansızın boğazı kurudu. Hiçbir şey söyleyemiyor ve hastalığa ait bilgileriyle karışık bütün hayaller büyük bir hızla zihninden geçiyordu: **Kan, tükürmek, zayıflamak, hastane, öksürük...**

- Öksürüyor mu? diye sordu.

- Evet arka ağrıları da var.

Cemile **veremin** ne olduğunu biliyordu. Büyük yengesinin sütoğlu İbrahim böyle ölmüştü: Bir akşam titreyerek eve gelmiş, yatmış. Günlerle bir nöbet, kuru öksürük. Derken ağzından kan boşanır. Aylarca **hekim, ilâç. Tebdilhava** derler: *Bostancı, orası yaramaz; Heybeli, orası da yaramaz. Avrupa derler para yok. Oğlan yedi ay içinde gitti.*” (*Cumbadan Rumbaya*, s.363)

⁹⁷ Ağzdan köpüklü kan gelmesidir. (Türkçe Tıp Dili Kurulu, a.g.e., s. 36.)

Yine romanın farklı bölümlerinde veremle ilgili Türkçe, Lâtince terimler kullanılmıştır:

“ - Doktor dedi ki:

- Evet. Belli. Hastalık faaldir. Verilen ilâçlar doğru. Enerjik tedavi ister. Hasta mukavemetli. Fakat bilinmez. Bir Avrupa **sanatoryumu** daima hayırlıdır... Sağ tarafta bir **lezyon**.⁹⁸ Ufak bir şey denemez. Her daim yeni bir **hemoptizi** bekleriz.”(Cumbadan Rumbaya, s.376)

Romanın devamında veremin çeşitli isimleri kullanılır:

“- Hasta mı? Dedi, nesi var?

- Hasta, **ince hastalık**.

Tahsin Bey bu İstanbul tabirini bilmiyordu.

- Nasıl **ince hastalık**? diye sordu.

- Bilmiyor musun? Ciğer hastalığına ince hastalık derler.” (Cumbadan Rumbaya, s.379)

Vereme yakalanan Selim, sağlığına kavuşmuştur:

“Büyükada’da bir ev tuttular. Hasta bir hafta sonra oraya götürüldü. Cemile bir buçuk ay, gece gündüz, yanından ayrılmayarak Selim’e bakmıştı. Tabiatın bütün feyizleriyle, kuvvetleriyle, cevher ile ittifak eden büyük sevgi, şifayı daha fazla geciktirmedi: Hasta iyi olmakla kalmamış, beslenerek, rahat ederek eskisinden fazla şişmanlamıştı.” (Cumbadan Rumbaya, s.412)

Veremin temele oturtulduğu romanlardan biri de *Bir Akşamdı*’dır. Meliha’nın babası veremdir. Kızı evden kaçtığı için yaşlı adamın hastalığı daha da ilerler:

“Ölümü beklemek idmanını çoktandır yapıyordu. Her öksürük bir mümarese idi. Kan geldiği günler korkmuyordu... Duası biter bitmez uzun bir öksürüğe

⁹⁸ Doku bozukluğu veya hastalıktan dolayı tahrip olmuş dokudur. (Türkçe Tıp Dili Kurulu, a.g.e., s. 50.)

yakalandı. Mendilini dudaklarına yapıştırarak ve iki kat olarak öksürüyordu. Yüzü kan hücumundan yandı. Alnında ve şakaklarında şişen damarlar ağrıyordu. Öksürdü, öksürdü. Mendil kırmızıydı...

-Sen şimdi otur benim öksürüklerimi dinle

- Otuz sekiz.

- Bana daha fazla gibi geliyordu.

- Hayır otuz sekiz.

- Dereceyi ver bana bakayım.” (Bir Akşamı, s.27)

Peyami Safa bu romanda, vereme sebep olan Basil dö Koch virüsünü konuşturur. Böylesi bir anlatım, yani mikrobu kişileştirme, okuyucuya hastalığın bilgisini ve amansızlığını kavratmak için farklı ve enteresan bir dil olarak görünür:

“Fakat öldürmek lazım. Yaşamak için öldürmek lazım. Birinin hayatı ötekinin ölümü pahasınadır. Evvela babayı öldürmek. Şüphesiz, gözleri biraz daha oyulacak ve biraz daha meyus bakışla dolacak; şüphesiz yanakları solacak ve vücudunun bütün kanı bulanacak; şüphesiz ciğerlerinde eski yaraların kireçleri çatlayacak ve mahpeslerinde kurtuluş gününün mefkûresiyle ayaklanan mikroplar, kahramanlarının peşine takılarak ordularıyla dışarı fırlayacaklar. Hürriyet, hürriyet!.. **Basil dö koch**’ların hürriyeti!.. Onlar da yaşamak istiyorlar. Yaşamak için öldürmek lazımdır, yiyecekler... Oh, ne tatlı sünger! Ne ziyafet! Oh, yiyecekler, sarhoş ve aç mikroplar, hürriyetperver mikroplar, yiyecekler! Şüphesiz baba, her gün biraz daha kuruyacak ve göğüs kafesinin gölgesi, derisinin içinde bir meşale yanıyormuş gibi, biraz daha sırtacak. Öldürmek lazım. Yaşamak için öldürmek lazım. Evvela babayı öldürmek lazımdır. Evvela babayı öldürmek. Evvela, en sevileni öldürmek. Sevmek, öldürmektir...” (Bir Akşamı, s.53)

“İki **Basil dö Koh** konuşuyor:

- Şişmanlıyorsun.

- Sen de şişmanlıyorsun.

- Çok yiyorum.

- Ben de çok yiyorum.

- Pencere açtılar... Hava geliyor... Kaçalım.

- Ben şu '**Dren**'in içine giriyorum.

Basil dö Kohların büyük taarruz hazırlıkları. Başkumandanın emri-yevmîsi:

- Ey!.. Zirvedeki, vasattaki, kaidedeki **Basil dö Kohlar!** Bu gece, sabaha doğru, marş marş emrini alır almaz, hep birden, şiddetle, **dren**lerinizin içinden fırlayarak hücum edeceksiniz!.. Kalbe doğru... Kalbe doğru... Sağ ciğerdeki sekiz büyük '**fuvayye**' birden çatlayacaklar... Sol ciğerde şimalde iki yara, cenupta yedi yara, bütün kolordularıyla ve ihtiyat kuvvetleriyle; şimal-i garbiye doğru taarruza geçecekler!.. Hastanın nöbeti kırk dereceye çıkınca ben umumî taarruz emrini vereceğim... Hazır olunuz!

Hastanın göğsündeki sesler, duvar saatinin sesleriyle kartlaşıyor ve kalp, saatten daha çok çarpıyor.

Bu kalp sanevber şekilde (endamlı) madde, on sekiz sene bu hücumlara katlandı; fakat **Basil dö Kohlar**, kırk sekiz saate onu yenebilir. Demek **Basil dö Kohlar** da on sekiz senedir o kadınla el ele çalışıyorlar. O kadının söylediği şarkılar, **Basil dö Kohların** milli marşlarıdır." (Bir Akşamdı, s.71)

Peyami Safa vereme sebep olan basil dö kohları, *Bir Akşamdı* romanı boyunca uzun betimlemelerle okuyucuya aktarır. Kullandığı terimlerle okuyucunun dikkatini çekerek, hastalık konusunda bilinçlendirme yolunu kullanır:

"İhtiyar bir **basil**, umumî taarruza iştirak etmeyerek yaldızlı akciğer dokusundaki bir mağara oyğunun üstüne çıkmış, oturuyor, tecrübeli gözleriyle muharebeyi seyrediyordu. Kendi kahramanlıklarını hatırladı. Kaç kere, dört tarafında kireçlenme meydana gelmiş, kanal kireçle dolmuş ve o, bu kireç tuzları arasında kalmıştı. Bu korkunç zindanda üç sene yaşadı. O vakit hürriyet için

mucizeler yapmak iktidarının kendinde büyüdüğünü hissetmişti. Kireç tabakasının inceldiği bir nokta karşısında, hilaf olmasın, bir seneden fazla bekledi. İncecik bir çatlak açılmıştı. Açlıktan zayıflayan vücuduyla bu çatlaktan geçinceye kadar akla karayı seçti. Ama dışarı bir fırlayış fırladı, uykudaki arkadaşlarını bir uyandırış uyandırdı o kadit vücuduyla kütlelerin önüne bir geçiş geçti ki, Rabbena hakkı için, on beş gün içinde, yumurta büyüklüğünde mağaralar paramparça oldular! Hey Allahım! Ne gündü o... Bu taarruz bir şey mi? Çocuk oyuncağı! O zaman, bastığı yeri sallayan güçlü, kuvvetli hasta kibrit çöpüne dönmüştü. Herif zengindi de... Yemediği yemek, ilâç, halt kalmıyordu. Yirmi gün içinde gürlendi, gitti.” (Bir Akşamı, s.79)

Romanda öksürüğün veremli bir hastaya neler hissettirdiğine de yer verilir. Hastalıkları hem hasta olarak hem de bir doktor kadar tanıyan biri olarak gerçekçi tasvirlerle öksürüğün insanlarda bıraktığı duyguyu betimler:

“Öksürük; ince demir tırnağıyla göğsünü dürtükler, boğazını gıcıklar ve boğmak tehdidiyle, ona, ağzını açtırır. Zavallı baba...” (Bir Akşamı, s.13)

3.1.2. Ruh ve Sinir Hastalıkları

Recep Doksat, Peyami Safa için:

“Bütün buhranları, bütün beşerî iç çalkantılarını koyu koyu yaşayan bir his ve duyuş zenginliği. Fakat kader eksiklikleri ile boğuşa boğuşa bilenmiş bir irade ile “demon”unu zapt etmeye çalışan azimli bir ruh!”⁹⁹der.

Peyami Safa, ruh ve beden arasındaki ilişkiyi eserlerinin çoğunun temeline oturtur. Yapıtlarında ruhla beden arasında bulunan çatışmayı konu alır. *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu*'nda kemik vereminin yol açtığı ruhsal bunalımlar ve maddenin sorgulanması vardır. *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*'nda varlık, kâinat gibi

⁹⁹ Recep Doksat, *a.g.m.*, s. 21.

konulardan bahseder. *Yalnızız*'da artık bu düşünceleri daha da ileri götürür. Ahmet Kabaklı bu romanın başkahramanı Samim için şunları söyler:

“Yeni bir dünya kurmak hülyasıyla yaşayan bu fikir adamı erkeklerin en kuvvetlisi, her romanda Peyami Safa'nın dünya görüşlerini temsil eden birisidir. Mahşer romanında Nihad; Matmazel Noraliya'da Ferit; Yalnızız'da Samim ve Biz İnsanlar'daki Orhan gibi. Bilhassa ispritzma ve hipnotizma deneylerine ve bilgilerine merak sardığı yıllarda kaleme aldığı Yalnızız romanında, “metafizik, metapsişik, süpra-normal!” gizli kuvvetlere inanan ve metapsişik (ruh ötesi) deneylere konu olan medyumlar, ekstaz, (vecd) histeri hâlinde bulunan kişiler ele alınır. Kimi çok-şahsiyetli, kompleks sahibi olan, kendini hallusinasyona (türlü hayal ve görüntülere) kaptıran ve animik merkez olan bu kişilerin buhran hâlleri ve önsezileri vardır.”¹⁰⁰

Matmazel Noraliya'nın Koltuğu'nda Peyami Safa'nın ruh ve beden hakkındaki düşünceleri Yahya Aziz adlı kahramanla okuyucuya aktarılır:

“Dünyayı sadece yaşanan bir yer olarak gören Ferit, çeşitli paranormal ve mistik fenomenlere maruz bırakılır. Peyami Safa neden paranormal fenomenlere başvurur? Dikkat edilirse bu tarz anlatım Peyami Safa'nın romancılığında bir yeniliktir. Yazar bu anlatım tekniğiyle Ferit'teki kuşkuculuğu ve psikolojik bozuklukları harekete geçirmek ister. Böylece karakteri ruhsal arayışın merkezine çeker.”¹⁰¹

Bu durumu Berna Moran, makalesinde şöyle dile getirir:

“Romanın iki bölümünden birincisinde amaç okuru Ferit ile birlikte, telepati, duyuları aşan algılama, ruhlarla temas etme gibi para psikolojik ve metapsişik bazı olaylarla karşılaştırıp, bunların maddeci bilim yöntemiyle açıklanamayacağını göstermek ve Ferit ile okuru, yazarın inandığı çözüm yoluna hazırlamak. Belki başka

¹⁰⁰ Ahmet Kabaklı, *Türk Edebiyatı*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 2008, c.3, s. 842.

¹⁰¹ Kerem Gün, *Yalnızız Romanında Ruh ve Beden Sorunsalı*, (Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2002, s.42.

hiçbir Türk romanında, yazar, okur üzerinde uyandırmak istediği etkileri bu kadar hesaplı bir şekilde ele almamıştır.”¹⁰²

Peyami Safa’ya göre insanın ruhu çok önemlidir. Aslında hastalık dediğimiz şeyler ruhun sorunlarıdır. İnsan ruhundaki sorunlar tedavi edilmezse bedene yansır. Bu nedenle yazara göre önce ruh sonra beden tedavi edilmelidir. Peyami Safa’nın romanlarında en çok ruh ve sinir hastalıkları kullanılır. Bunların arasında daha çok histeri ve nevroz türlerini kullanılır. *Biz İnsanlar* romanında saradan da bahsetmektedir.

Peyami Safa, parapsikolojiyle yakından ilgilenmektedir. Eserlerinde parapsikolojik olaylara rastlanmaktadır. “*Parapsikoloji duyular dışı algılama, psikonezi, ‘ölümden sonra yaşam’ gibi konulara ilişkin olan, normal dışı olduğu düşünülen olayların yani klinik bulgularla ölçümlenebilen psişik fenomenlerin dışına kalan alanların üzerinde deneysel yöntem yoluyla araştırma yapılması anlamına gelir. Parapsikoloji, psikolojinin ötesi anlamındadır.*”¹⁰³

Parapsikoloji genel olarak bakıldığında insanın olağanüstü yetenekleri ve ruhsal gücünün araştırılıp incelenmesidir. Odak noktasına insanı aldığı için çalışmaların çoğu telepati medyumluk, hipnoz gibi konular üzerine yapılmıştır. Eski zamanlardan beri parapsikoloji çalışmalarıyla ilgilenilmektedir. Eski medeniyetlerde yoga, telepati ve telekinezi gibi olaylara rastlamak mümkündür. Temeli insanın ruhundaki çeşitli manevî mekanizmaların kullanılmasına dayanır. İnsan ruhu, insanın kavrayamadığı ve bilmediği birçok özelliği barındırmaktadır.¹⁰⁴

Sanatçı, parapsikolojik olaylara romanlarında yer verir. Bu konuda en dikkat çekici roman şüphesiz *Matmazel Noraliya’nın Koltuğu*’dur. Peyami Safa bu romanında soyut güçlerin varlığını belirli tezleri güçlendirmek ya da çürütmek için kullanır. Bu romanında parapsikolojik olaylarla materyalizm, marksizm ve pozitivizmtizlerini çürütmeye çalışır. Romanın başkahramanı Ferit’in materyalist eğilimleri bulunmaktadır. Kahraman, kendisini boğmaya çalışan ve onu sürekli takip

¹⁰² Berna Moran, “Matmazel Noraliya’nın Koltuğu”, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I*, İletişim Yayınları, İstanbul 1997, s.180-195.

¹⁰³ Maria Auden, *Parapsikoloji*, Kibele Yayınları, İstanbul 1996, s. 7.

¹⁰⁴ Maria Auden, *a.g.e.*, s. 7-11.

eden varlıklara, duyduğu ayak seslerine anlam veremez. Bu da onu bunalıma sürükler. Vafi adlı kahramanın duaları Ferit'e iyi gelir ve ilaçlara ihtiyacı azalır. Manevî olarak huzura kavuşur. Ferit madde ve metafizik arasında gelgitler yaşar. Kahraman önce tıp eğitimi alır sonra felsefe eğitimine başlar. Bu geçişler onun kararsızlığının bir sonucudur ve bu olaylar Ferit'i psikopatlaştırır.

Eserde Matmazel Noraliya da insanları dua ile iyileştirmektedir. Çeşitli sorunlarla Matmazel Noraliya'ya gelen kişiler dualarla şifa bulur. Ayrıca romanda ispiritizma dernekleri bilimsel kuruluşlar karşısında yüceltilir. Ruhlarla ilgili Avrupa üniversitelerindeki çalışmalardan bahsedilir.¹⁰⁵

Nevroz, toplumsal tavır ve davranışları tutuklayan ve kişide ruhen hasta olduğu bilinciyle birlikte bulunan tinsel bir hastalıktır. Histeri de bir nevroz çeşididir. Histeri, hastalarda ani sinirsel nevrotik bir hastalık olarak bilinir. Histeri, cinsî doyumsuzluğun karşılığı olarak kullanılmaktadır. Histerik hastalar, gırtlaklarına yumruk gibi bir şeyin tıkandığından şikâyet ederler. Histeri analitik tedavilerin, psikoterapinin en fazla geçerli olduğu, netice verdiği hastalık şeklini teşkil eder.¹⁰⁶

Tıp dilinde babinski hastalığı veya pithiatisme adı verilir. Hastalığın belirtileri; hastanın sosyal ve entelektüel seviyesine göre değişir. Hastanın gayesi, çevresinin ilgisini üzerine çekmektir. Bunun için aşağıdaki şikâyetlerin biri veya birkaçı birden görülebilir. Hastada; ağrılar, baş dönmesi, bayılma, iştahsızlık, titreme, boğazında düğümleme duygusu, kaslarda gerilme, geçici körlük, sağırlık, herhangi bir uzuvda uyuşma, hafıza kaybı görülür. Denetim dışına çıkıp kişinin işlevselliğini aksattığında; aşırı hayal gücü veya korkuları ifade eden nevrotik zihinsel bir hastalığı tanımlar. Histeri, hastalarda ani sinirsel nevrotik bir hastalık olarak bilinir. Histerik hasta, kendindeki ruh sağlığının bozukluğundan habersizdir. Tedavinin temeli telkindir.

Özcan Köknel'e göre obsesif-kompulsif nevroz, anlamsızlığı, gereksizliği, yersizliği, hasta tarafından kabul edilen, hastanın irade ve isteği dışında, inatçı

¹⁰⁵ Selim Somuncu, "Materyalizm ve Pozitivizm Karşısında Mistisizm, Metapsişik ve Parapsikolojinin Zaferi: Matmazel Noraliya'nın Koltuğu", *Bir Tereddüdün Yazarı Peyami Safa*, Hece Yayınları, Ankara 2015, s. 177-189.

¹⁰⁶ Ayhan Songar, *a.g.e.*, s. 83-85.

biçimde yineleyen saplantıdır. En sık görülen çeşitleri kuşku, hastalık, sayma ve metafizik içerikli obsesyonlardır. Metafizik obsesyonu olanlarda, evrenin, uzayın oluşumuna, tanrının var olup olmamasına ilişkin düşünceler vardır.¹⁰⁷

Çeşitli duyu bozuklukları, çırpınmalar, kimi zaman da inmelerle kendini gösteren nevroz tipinde akıl hastalığı olup sıklıkla otuz yaş altındaki bireylerde görülür. Genellikle bilinçaltında kalmış zihinsel bir nedenin çok çeşitli fiziksel ya da psikopatik bozukluklara yol açtığı isteride, ya geçici ve çok şiddetli krizler ya da sürekli davranış bozuklukları görülür. Bedensel belirtileri şunlardır: Felçler, ağrıya duyarsızlık, titreme, nefes darlığı, kasılma, görme, konuşma ve işitme bozuklukları, spazm hatta sinirsel gebelikler. Daha seyrek olmak üzere rastlanan psikopatik bozuklukların en önemlileri bellek yitimleri (amnezi), konuşma bozuklukları, uyurgezerlik ya da taşkınlıklardır. Büyük değişmeler gösteren, çok güçlü bir duygusal bağımlılık, teşhirciliğe ve mitomaniye (hastalık derecesinde yalan söyleme eğilimi) açık bir eğilimle kendini belli eden histerik bir kişilikten söz edilebilir. Sara (epilepsi) genellikle şuur kaybı ile birlikte olan ve nöbetlerle giden bir sinir sistemi hastalığıdır. Sara nöbeti, beyinde bir sürelik fonksiyon bozukluğu olarak değerlendirilebilir. Tedavi için sosyal, psikolojik tedavi ve ilaçlarla yapılır.¹⁰⁸

Bu hastalığın tek örneği *Biz İnsanlar* romanındadır. Yazar Vedia'nın hislerini şöyle anlatır:

“‘Ne garip hassasiyet’ ‘**Saralı** gibi!’... O sabah yüzü de biraz solgundu, rahatsız nefes alıyordu... Epey zamandan beri göğsüme, kalbime bir şeyler oluyor... Bazan bir çarpıntı, bazen bir sancı, bir sıkıntı...” (*Biz İnsanlar*, s.296-297)

Yazar, eserlerinde bazı kadınların histerik olduğunu vurgulamıştır. Eşi Nebahat Hanım'ın hastalığı yüzünden kötü zamanlar geçiren Safa'nın bunu romanlarında kullanmış olması muhtemeldir. Peyami Safa evlendikten sonra Nebahat Hanım'ın sinirlilik belirtileri başlar. İyi bir ruh doktorunun bütün bilgisine sahip olan Peyami Safa, bu belirtiler üzerine dikkatle eğilir. Yazık ki zaten asabî bir kadın olan

¹⁰⁷ Özcan Köknel, *Korkular, Takıntılar, Saplantılar*, Altın Kitaplar Yayınları, İstanbul 1998, s. 166-168.

¹⁰⁸ Ayhan Songar, *a.g.e.*, s. 32-44.

Nebahat Hanım, sürekli hırçınlaşmış, zamanla, hiç durmadan söylenen ve halinden şikâyet eden huysuz bir kadın olmuştur.¹⁰⁹

Bir Tereddüdün Romani'nda Mualla ve Vildan'ı tanıyan yazar, ikisi arasında tereddüde düşer ve arkadaşına dert yanar:

*"Hayatımda tanıdığım kadınlardan çoğunun böyle **isterik** olmaları bir tesadüf mü idi?" (Bir Tereddüdün Romani, s.104)*

Yalnızız'da Samim, Meral'in annesi Necile ve onun yardımcısı Renginaz'ı uzun zamandır tanımaktadır. İki kadının da davranışları Samim'de onların histerik olduğu izlenimini uyandırır:

*"Renginaz gibi sapıklar ve Necile gibi **histerikler** olsaydı, yine bir saniye düşünmezdim."* (*Yalnızız*, s.338)

Matmazel Noraliya'nın Koltuğu'nda Ferit'in sevgilisi Selma'nın annesinden histerik bir kadın olarak bahsedilir ve hastalığın Latincesi kullanılır:

"-Selma'nın annesini tanır mısınız?"

*- Bir defa gördüm. **Hystérique** bir kadınmış."* (*Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*, s.77)

Şimşek romanında ise Pervin, Şemseddin'den önce bir doktorla nişanlanır. Doktor, Pervin'in isterik olduğunu iddia eder:

*"Nişanlandığı doktorun iddialı teşhisine göre Pervin, '**isterik**' idi."*

(Şimşek, s.23)

Bir Akşamdı sinir hastalıkları açısından oldukça önemli bir romandır. Peyami Safa bu eserde sinir nöbetlerinden, ilâçlara tedaviye kadar çeşitli konularda bilgi verir. Sinir hastalıklarının ilâcının maddî olmaması gerektiğini savunur.

Romanda Kamil, akrabasının evine gelir ve evin kızı Meliha'nın hastalığı üzerine konuşurlar:

¹⁰⁹ Beşir Ayvazoğlu, *a.g.e.*, s. 301.

“Başucunuzdaki dolapta benim sinir ilacım var... Bazı geceler sinir tutar, o ilâçtan alamazsam uyuyamam. Affedersiniz, lütfen...

- Bu ilacın adı nedir?

*- **Bromür** mü?*

- Evet, galiba...

- Ben size daha iyi bir ilâç söyleyebilirim.

...

*- **Telkin.***

...

- Evet, en iyi sinir ilacı; çünkü sinir tutması bir ruh hastalığıdır ve ilacı maddî olmamalıdır.” (Bir Akşamdı, s.21-22)

Yazarın nöbet tasvirleri de çok gerçekçidir. Meliha'nın bir nöbeti şu şekilde tasvir edilir:

“Otuz dokuz buçuk. Sanki vücut boşalmıştır. İnsan, bacakları, kolları ve gövdesi olduğunu unuttur. Yalnız baş kendi varlığının farkındadır. Baş ki, cesametine muadil bir kurşun külçesi kadar ağırdır ve baş ki cesametine muadil bir pamuk yumağı kadar hafiftir; fakat şakaklar yanar, gözlerin gördüğü eşya bulanıktır, her şeyin üstüne sarı bir duman sıvanmıştır; bazı, hakikatlerin yerine kolayca vehimler geçer... Bu nöbet ona her akşam geliyor.” (Bir Akşamdı, s.65)

Meliha katıldığı bir davette nöbet geçirir:

“Salonda şaiyeler: Bayılmış.

...

*- **Sinir nöbeti** gelmiş.” (Bir Akşamdı, s.202)*

Romanda Meliha, eski bir tanıdığı olan Sermet’le karşılaşır. Sermet’in sinir hastası olduğunu ve tedavi gördüğünü öğrenir:

“ - *İntihar etti ve hasta bir çocuk bıraktı: Sermet. Hastadır o...*

- *Ya... Nesi var?*

- ***Sinirleri bozuk. Biraz delicedir. Tedavi görür.***” (Bir Akşamdı, s.261)

Sinir hastası olan Sermet’in ölmeden önceki son saatleri şu şekilde anlatılır:

“... Onu öldüren kim? **Paralizi jeneral mi?**

...

Hihh... Kan çanağı gözler, simsiyah dudaklar, köpüklü ağız ve mermer duvarlara vuran baş, haykıran baş, paralanan baş, köpük, irin. Kan revan içinde kalan baş.” (Bir Akşamdı, s.285-286)

Selma ve Gölgesi’nde ise yazar isterik kelimesini kullanır ve belirtilerinden bahseder:

“ - *Demek bu kadın sadece bir **isterik**?*

- ***İsterik!***

...

Garip bir huyu daha var bu kadının. Bir şey kesilirken başında durmak...

- *Sebep?*

- *Sebebini Salim’e sor. Güya kan görmekten hoşlanıyormuş...*

- *Bunlar hep **isteri** alametleri. Bir kere insan zıvanadan çıkmasın.*”
(*Selma ve Gölgesi*, s.48-49)

Cumbadan Rumbaya adlı eserde sevdiğine kavuşamadığı için sinir hastası olan Mebrüke’nin durumu aktarılır:

“Geceleri uyumaz oldu. Rengi sarardı. Tabibler sinire uğramış dediler. İlaç fayda itmedi... Emme bizim kız güngüne sararıyordu. Yürek çarpıntuları başladı. Bazı bazı gırız geliyordu: Vücudu halat gibi geriliyordu, kaskatı oluyordu, kendiinden geçiyordu, ahlı başına gelince haykırıyordu. Tabibler **isterik** hastalığına tutulmuş didiler.

- Ne imiş o?

- Sinir.

- Peki sonra?

- İstanbul'a alıp geldim onu. Menşur tabiplere götürdüm. İlaç üstüne ilâç. Fayda virmedi.” (Cumbadan Rumbaya, s.347)

Sinir hastalıklarının tüm yönleriyle anlatıldığı romanlardan biri de *Fatih-Harbiye*'dir. Neriman'ın geçirdiği krizler okuyucu açısından hayli ilgi çekicidir:

“İçi çekiliyordu. Yürüyemedi. Öne baktı. Kendini sıkıyor ve son kuvvetlerini kaçırmamak istiyordu. Müthiş bir gayret içindeydi. Şimdi de yüzüne kan çıkıyordu. Bu anda o kadar kızardı ki, Neriman'ın sinir nöbetlerini bilen Şinasi korktu... Derin bir nefes aldı ve gözlerini alabildiğine açtı. Her tarafı, bilhassa çenesi ve omuzları görünecek kadar titriyordu. İki ellerini de yukarı kaldırdı ve yumruklarını, dişlerini sıkı, sıkı, korkunç bir kelime söylemek için haykırmak ister gibi gerildi...

Daha otomobilde iken şiddetli bir titreme ile başlayan asabî buhran iki saat sürdü. Eczacıyı, sonradan gelen doktoru, fennin bütün vasıtalarını aciz bırakan şiddetli buhranlardan biri ki, titremeler, katılmalar, küçük muvakkat felçler, hıçkırıklar, kahkahalar, kendini oraya buraya atmalar, nefes tıkanıklıkları, boğulmalar, ihtilâçlar gibi... hayvanî varlığın bütün sefaletini ilan eden en korkunç arazi gösterdi ve nihayet hastayı tam bir hüzal haline düşürdü.” (Fatih-Harbiye, s.73)

Canan'da kocası tarafından terk edilen Bedia sinir krizleri geçirir. Yazar her romanında histerinin ilacının telkin olduğunu manevî olduğunu vurgular. Genç doktor diye anlattığı kişi üzerinden kendi görüşlerini de aktarır:

“Bedia teselli kabul etmiyordu. Akşama kadar, birkaç defa sinir nöbetleri geçirdi: Bütün vücudu intizamsız, şiddetli hareketle sarsılıyordu, gövdesinin üst kısmı her taraf atılıyor, başı duvara çarpıyor, onun zapt etmeye iki üç kişi güç muvaffak oluyordu...

- Zavallı kadın müthiş bir sinir hastalığı kaptı. Buna isteri derler. Fakat bu kadının hastalığı, isterinin çok şiddetli bir nev'idir. Tedavisinde maddî tedbirlerden ziyade manevî tedbirlerden fayda görülür...

Genç doktor tıbbiyeden çıkalı beş sene olmuştu. Fakat asabi hastalıklara çok merakı olduğu için, fakülteden çıktı çıkalı tedavi usüllerini de öğrenmişti. Onun fikrine göre gerek nevrasteni gerekse isteride ilâçların, tecridin, tenvimin, hatta sükûn ve istirahatın bile çok faydası yoktu. Bir sinir hastasını şifayab edebilmek için her şeyden evvel marizin ruhunu kurtarmak lazımdı. Bu ‘nokta-i nazara’ göre, Bedia'nın tedavisine başladı.” (Canan, s.122)

3.1.3. Akıl Hastalıkları

Akıl hastalığı, akılı veya beyni etkileyen bir grup hastalığa verilen genel bir terimdir. İki kutuplu hastalık, depresyon, şizofreni, aşırı endişe hastalığı, kişilik bozuklukları içeren bu hastalıklar kişinin nasıl düşündüğünü, hissettiğini ve davrandığını etkiler. Akıl hastalığının nedenleri tam olarak bilinmemektedir. Akıl hastalığının türüne göre bireyde görülen belirtiler farklı olur. Kişi gerçeklerle bağlantısını koparır. Aniden veya yavaş yavaş ve tedricen ortaya çıkabilen bu değişiklikler kişinin işi, eğitimi, ilişkileri ve diğer talepler ile baş edebilmesini güçleştirir. Hemen her akıl hastalığı kimyasal dengesizliği düzelterek ilâçlar ve bir tür psikoterapi veya profesyonel danışma yoluyla tedavi edilebilir veya ciddiyeti hafifletilebilir. İyileşmeye yardımcı olacak en önemli şeylerden birisi şefkat ve anlayıştır.¹¹⁰

¹¹⁰ Mayo Clinic, *a.g.e.*, s. 161.

Peyami Safa'nın akıl hastalığına *Sözde Kızlar*, *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* ve *Şimşek* romanlarında yer verir.

Sözde Kızlar'da yaşanan kötü olaylara, kız kardeşinin aldatılmasına dayanamayan Salih aklını kaybeder ve tımarhaneye yatırılır. Eserlerinde pek hastane ismi vermeyen yazar, bu romanında Cerrahpaşa'dan bahseder:

“Cerrahpaşa'ya gittim ve elîm bir işle meşgul oldum, elîm, pek elîm... Mevrure Hanım: Salih çıldırdı!

- Ne diyorsunuz?

- Evet... Evet... Dün **tımarhaneye** götürüldü, başında ben vardım

...

- Salih Bey'e felaket ne zaman geldi?

- Evvelki gece gelmiş. Gece yarısı yataktan fırlamış: 'Bu kemikleri ayıklayın!' diye bağırmaya başlamış. Odanın her tarafını kemiklerle dolu görüyormuş." (*Sözde Kızlar*, s.157-158)

Matmazel Noraliya'nın Koltuğu'nda sadece çıldırmak kelimesi şeklinde kullanılır. Matmazel Noraliya, annesinin tertibiyle sürüklendiği aşk macerası yüzünden çıldırmış gibidir. Bu olayın etkilerini evin hizmetçisi Fotika şöyle anlatır:

*“Kara haberi alınca, Allah vermesin, böyle oynatıyor, tam iki sene, Taksim'deki evin penceresinden gelip geçenlere... 'alçak insanlar' diye haykırıyor... Üç kişi tutarmış da onu, pencerenin önünden çekemezlermiş. Sonra bırakmışlar artık. Çünkü herkes biliyormuş **çıldırıldığını**.”* (*Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*, s.245-246)

Şimşek'te ise romanın kahramanlarından Müfid ile Sacid, Pervin için birbirlerini öldürmüşlerdir. Buna şahit olan Pervin, aklını yitirmiş ve tımarhaneye yatırılmıştır. Peyami Safa, Pervin'in durumunu şöyle anlatır:

“Bu dili tutulmuş, gözleri solmuş, kül benizli ve sessiz, hiç kimseye bakmayan ve hiç kimse ile konuşmayan **deli** kadını iyi etmekten aciz görünüyorlar...

... Hastanede, gece yarısı uyanıyor ve yatağına oturuyor. Her an, kulakları müthiş bir ses işitmeye hazırlanır gibi kabarıyor ve gözleri müthiş bir manzarayı görmeye hazırlanır gibi irileşiyor. Saçları dağınık ve kabarıktır. Alt dudakları gevşemiş, öne doğru uzamış. Yumrukları daima sıkılıdır...

...Hiç konuşmuyor. Pek az yemek yiyor. Her gün çöküyor. Hastaneye geleli yirmi üçüncü gündür; fakat haile ile bugün arasında birçok seneler girmiş gibidir, seneler ki, terütaze Pervin'i bugünkü ihtiyar **deli** kadına döndürmüştür...

...Pervin'in odasından çılgılık kopmuştu. Doktorlar ve hasta bakıcılar başına üşüştiler. Hasta ilk olarak ses çıkarıyor, haykırıyor, saçını başını yoluyor ve kendini yerlere atıyor, kafasını döşemelere vuruyor, tepiniyordu.” (Şimşek, s.318-319)

3.1.4. Kalp Hastalıkları

Vücudumuza gerekli oksijen ve besin maddelerini sağlayan kalp, çeşitli nedenlerle bu görevini yerine getiremediğinde, bizzat kendinde veya diğer organlarda birtakım bozukluklara sebep olur. Genel olarak hastalarda görünen kalp hastalıkları belirtileri: ağrı, nefes darlığı, yorgunluk ve halsizlik, çarpıntı, bacaklarda ve karında şişme(ödem ve asit), öksürük, bayılma, hazımsızlık, hıçkırık ve yutma güçlüğü, baş ve ense ağrıları, morarma olarak sıralanabilir.¹¹¹

Peyami Safa, eserlerinde kalp hastalıklarını sıkça kullanmıştır. Çarpıntı, kalp krizinden ölüm, en çok anlattığı kalp hastalıklarından bazılarıdır.

Canan adlı romanda kalbinden rahatsız olan Şemseddin'in çarpıntıları artık onu hayatından bezdirir. Bu eserde kalp hastalığının belirtilerine de yer verilmiştir:

¹¹¹ Mayo Clinic, *a.g.e.*, s. 171.

“ - *Senin çarpıntuların nasıl?*

- *Berbat... Geçen gün yine doktora gittim, sinir diyor, ısrar ediyor, sinir doktorun kendisi.*” (Canan, s.22)

Roman boyunca kalp hastalığı dile getirilen Şemseddin, çevresindekileri de kötü etkiler. Sadece Şemseddin değil herkes onun öksürüklerinden hasta hallerinden bıkar:

“*Öksürüğünden, kalp çarpıntısından bıktım.*” (Canan, s.50)

Yazar, hastanın ilâcını nasıl aldığına kadar her şeyi anlatır. Kalp hastalığının etkilerinden de bahseder:

“*Evet, bana şairlikten mi kalp hastalığı, kalp hastalığından mı şairlik geldi bilmiyorum... Bak sesim titriyor, kalbim çarpıyor, dur, şu kahveye girelim de bir tane hap alayım... Şemseddin artık Lâmi'yi dinlemiyordu. Kutusundan çıkardığı bir hapyı dilinin üstüne yerleştiriyor, ağzı yarı açık, titreyen ellerini havada sallayarak, ortada dolaşan garsondan, işaretle su getirmesini istiyordu.*” (Canan, s.77)

Yazar hastalığın belirtilerine de yer verir:

“*Zaten Şemsi'nin yüzü sapsarı. Söz söylerken çektiği zahmetten, nefes darlığından da bu anlaşılıyor.*” (Canan, s.92)

Bir Tereddüdün Romanı adlı eserde kalp aksesu tabiri geçer. Bu eser Mualla adlı kahramanın bir roman okumasıyla başlar. Romanda kalp aksesinden ölüm anlatılır:

“*Hem o ihtiyardı. (Saatlerce süren bir kalp aksesinden sonra boğularak ölen adam) ihtiyar ve kalbi hasta idi.*” (*Bir Tereddüdün Romanı*, s.27)

Matmazel Noraliya'nın Koltuğu'nda birkaç belirtiden bahsedilir. Unutkanlığı ve dalgınlığı yüzünden evlerinin yanmasına sebep olan Yusuf'un aynı zamanda kalp hastalıklarıyla boğuştuğunu öğreniriz:

“Yusuf, kalbi de var onun, elini göğsüne götürüyor. Nefes alamıyormuş gibi bir hali var.” (Matmazel Noraliya'nın Koltuğu, s.31)

Evleri yanan aile bir pansiyonda kalmaya başlar. Pansiyonun sakinlerinden Zehra'nın teyzesi, hamamın sıcaklığı nedeniyle kalbinden rahatsızlanır:

“Hamamda öldü ablam. Bayılmış bir daha ayılamamış. Kalbi vardı. Rahmetli Hacı Kemal Bey ona ‘sıcağa gitme’ derdi. Ah ne iyi kalpli hekimdi o.” (Matmazel Noraliya'nın Koltuğu, s.111)

Yalnızız'da ise sadece kalp krizi için klasik son benzetmesi yapılır. Romanda Süleyman adlı kahraman Samim'e arkadaşlarından örnek verirken kalp hastalıklarından bahseder:

“Klasik akibete düştü: Kendini içkiye verdi. Fakat kurtarıcı hastalığı çok beklemedi, bir kalp sektesinden öldü.” (Yalnızız, s.122)

Fatih-Harbiye adlı romanda da Neriman'ın babası Faiz Bey, kalbinden hastadır. Faiz Bey, Doğu kültürüyle yetişmiş birisidir. Ney üfler ve milletine bağlıdır. Kızına düşkün ve sessiz birisidir. Romanda Neriman'ın istekleri, maddî durumu yerinde olmayan Faiz Bey'i sıkıntıya sokar:

“Yüreğine incek beyefendinin, zaten kalbi de var. Hasta adam.” (Fatih-Harbiye, s.116)

3.1.5. Felç

Felç, beyine giden kanda bir aksama meydana gelmesinden birkaç saniye sonra meydana çıkan birçok bozukluğun genel adıdır. Felçlerde sinirler de kaslar da önemlidir. Kaslar sinir tarafından uyarılmazsa yok olurlar. Belirtileri arasında görme, konuşma ve duyularda bozulma, bir kolda, bacakta veya yüzde anlık zayıflık ve duyu kaybı, çift görme, baş dönmesi, yutma zorluğunun başlaması vardır. En yaygın

nedeni bir arterden yetersiz kan gelmesidir. Bu durum meydana geldiğinde, o arterin kan sağladığı sinir dokusu fonksiyon özelliğini kaybeder ve ölür.¹¹²

Peyami Safa'nın romanlarında felç sıkça geçen fakat diğer hastalıklar gibi derinden değil daha sığ anlatılan bir hastalıktır.

Canan'da felç üç farklı ismiyle kullanılır. Romanda kocası tarafından terk edilen Bedia'nın ninesi felç geçirir:

*“Bir felaket: ‘Hanım nineme **nüzul** indi’.”* (*Canan*, s.11)

Bedia'nın Lâmi'den dolayı iyi olmadığını bilen ninesinin felçli olduğu *inmeli* kelimesiyle vurgulanır:

*“Annesi Ferhunde Hanım, seksen yaşını geçkin, **inmeli** ihtiyar kadın, o akşam sofraya inmişti.”* (*Canan*, s.86)

Peyami Safa sıkça Bedia'nın felçli ninesinden bahseder:

*“**Meflûç** kadın, başını eğiyor, ensesini Bedia'ya uzatıyor.”* (*Canan*, s.90)

Matmazel Noraliya'nın Koltuğu felcin en çok kullanıldığı romandır. İnme, felç ve *nüzul* dışında bir de *“selamün kavle”* olarak nitelenir.

Tıp fakültesini yarım bırakan Ferit, kaldığı pansiyonun sakinlerinden Baha'nın önceden felç geçirdiğini anlar:

*“Ferit, onun yakınlarında bir **yüz felci** geçirdiğini anladı ve çocuğa yaklaştı.”* (*Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*, s.10)

Romandaki önemli mekânlardan olan pansiyonun odabaşısı Vafi Bey, Ferit'e kendilerinden önceki kiracıların felç geçirdiğini anlatır:

¹¹² Mayo Clinic, *a.g.e.*, s. 86.

“Dört sene içinde kiracılardan ikisine **selâmün kavle** yani **nüzûl** indi. Birinin ağzı, birinin yüzü çarpıldı.” (Matmazel Noraliya’nın Koltuğu, s.98)

Matmazel Noraliya’nın Koltuğu romanında hizmetçi, Matmazel Noraliya’nın bir dönem felç geçirdiğini söyler:

“**Nüzûl** indikten sonra yatağından kalkamazdı.” (Matmazel Noraliya’nın Koltuğu, s.175)

Matmazel Noraliya, çevresinde bir ermiş gibi görülmüştür. Hastalar ona gelip şifa bulur. Ünü yayıldıkça gelen giden daha da artar:

“İşte o tarihten sonra Matmazel Noraliya’ya birkaç hasta daha gelmiş. Saralılar, **nüzüllüler**, veremliler.” (Matmazel Noraliya’nın Koltuğu, s.251)

Biz İnsanlar adlı eserde, bu hastalığın daha çok adı verilerek geçilir. Romandaki kahramanlardan Orhan’ın babası ve amcası felç geçirir:

“Fakat babam kendisine birinci **felç** geldiği zaman beni affetti.” (Biz İnsanlar, s.90)

“İkisi de **meflûç** ölen bu adamları düşünürken bazen hangisinin matemini duyduğunu anlayamaz bir hale geldi.” (Biz İnsanlar, s.300)

Dokuzuncu Hariciye Koğuşu’nda Nüzhet’in paşa babası da felç olur. Romanda hasta olan başkahramanın, Erenköy’de oturan akrabası ona yardım eder. Ameliyattan sonra yaşlı olan paşanın felç geçirdiği haberini alır:

“Nüzhet’in babasına **nüzûl** inmiş.” (Dokuzuncu Hariciye Koğuşu, s.108)

3.1.6. Zehirlenme

Vücuda toksik bir maddenin girmesi ile normal fonksiyonlarının bozulmasıdır. Vücudun yaşamsal fonksiyonlarına zarar verebileceğinden vücuda giren her türlü yabancı maddenin toksik olduğu varsayılır. Zehirlenme nedenleri; ilâçlar, keyif verici maddeler, ev kaynaklı, doğal kaynaklı, besin kaynaklı, endüstriyel ve iş yeri kaynaklı, tarımsal kaynaklı toksik maddelerdir.¹¹³

Peyami Safa, zehirlenmeleri kimi zaman intihara konu yapar.

Sözde Kızlar'da zehirlenme olayı sayfalarca anlatılmış ve gerçekçi şekilde aktarılır. Behiç tarafından kandırılıp hamile bırakılan, Belma'nın bebeği doğarken frengili doğar. Bu yüzden Behiç tarafından diri diri gömülür. Belma-gerçek ismiyle Hatice- bu hadiseden kadın ve anne olarak aşırı etkilenip kendini zehirleyerek intihar eder:

“Demin...o...kağıttan boşalttığım şey...içtiğim şey...zehirdi, süblimeydi... Hatice başını karyoladan sarkıtarak yerlere gasyan ediyor, ağzından safralı ve kanlı sular boşalıyordu... Muttasıl öğürüyor, sık sık hıçkırığı tutarak çırpınıyor, ara sıra, acı acı bağırtıyordu.”

“Nadir, hatırında kalan mektep malûmatıyla zehirlenenlerin küçük dilini gıcıklamak lazım geldiğini düşündü, hastanın başını tutarak ağzını açtırdı, parmağını soktu. Fakat nafileydi. Biçarenin ağzından kanlar, liyme liyme pıhtılı elyaf çıkıyordu. Bu dehşetli gasyan bir aralık durdu, hastanın kuvveti birdenbire azaldı, bakışları bulandı.” (*Sözde Kızlar*, s.181)

Zehirlenme esnasında evde *Ev Hekimi* adında bir kitap olduğunu ve bu kitapta ne yapılması gerektiğinin anlatıldığını öğreniyoruz. Safa, tıbbî kitaplardan da alıntı yapar:

¹¹³ Lale Karabıyık, *Zehirlenmeler*, Yücel Ofset Matbaacılık, Ankara 2007, s. 1-6.

“Genç adam, Salih’in odasında ‘Ev Hekimi’, isminde bir eser olduğunu ve bu eserde her türlü hastalıklarla beraber, zehirlenenler için de çabucak yapılabilen tedavi yazıldığını zannetti... Daha aşağıdaki satırlarda: ‘Semumun envai, ekser müellifin indinde kabul olunduğunda.’”(Sözde Kızlar, s.182)

Bir Tereddüdün Romanı’nda ise kahramanın okuduğu romanın içinde, bir zehirlenme vakası yer almaktadır. İç romanı da Peyami Safa’nın yazdığını anlıyoruz:

“En fena şekilde **zehirlenmiş** olduğunu hissediyordu.” (Bir Tereddüdün Romanı, s.17)

Hastanenin özel ismi verilmese de hastane için Taksim sözcüğü geçmektedir:

“Ne ile zehirlendiğimi anlamak istiyorlar. Cevap veriyor. Gene soruyorlar:

- Ne kadar?

- Ne kadar? Kaç santigram?

- Yarım gram.

...

Nihayet bu acının bacağında olduğunu anladı ve o tarafa baktı. **Enjeksiyon** aletlerini görmüştü... Onu nereye götürüyorlar? Hastaneye mi?

- **Taksim!**

Demeğe muvaffak olmuştu.

...

- Fenayım, **zehirlendim!** Diyebildi.

... Sonra yine kolu ve bacağı üstünde iğne acıları.” (Bir Tereddüdün Romanı, s.64-66)

Matmazel Noraliya'nın Koltuğu'nda pansiyon sakinlerinden Zehra için sadece zehirlenmiş deyip geçilir:

“Kız gidiyordu. Allah kurtardı. **Zehirlenmiş**, *kusar, kusar*. Ben düşüp bayılırım.” (Matmazel Noraliya'nın Koltuğu, s.28)

Bir Akşamdı adlı eserde ise alkol zehirlenmesine rastlanır. Latince terimler bu eserde de kullanılmıştır:

Romanın başkahramanı Meliha, davette çok fazla alkol alır ve zehirlenir:

“Alkol zehirlenmesi. İçkiye dayanamıyor.

- Emine bir doktor çağır.

Doktor geldi.

- Çok içmişsiniz. ‘Entoksikasyon par alkol.’ Bir ‘Limonat roje’ alacaksınız.” (Bir Akşamdı, s.209)

3.1.7. Menenjit

Menenjit beyin zarlarının iltihabıdır. Kafatası zedelenmeleri veya orta kulak iltihabı sonucu beyin zarı iltihaplanabilir. Menenjite mikroorganizmalar yol açmaktadır. En sık rastlanan mikrop meningokok ismi verilen kahve tanesini andıran bir çift mikroptur. Kanla gelen mikroplar da özellikle çocuklarda menenjit yapabilir. Kişinin rutubet ya da soğuğa ya da fazla miktarda mikrop istilasına maruz kalması sonucu bu mikroplar kan dolaşımına geçerler. Çok şiddetli baş ağrısı, fişkırrır şekilde

kusma vardır, ışığa bakılamaz. Tedaviye acilen başlanmalıdır. Uygun antibiyotik tespit edilinceye kadar yüksek dozda penisilin ile tedaviye başlanır.¹¹⁴

Peyami Safa eserlerinde menenjitte de yer verilir. Özellikle belirtileri konusunda dikkat çekici açıklamalar yapar.

Biz İnsanlar adlı eserde menenjit üzerinde özellikle duran yazar, belirtileri, bu hastalığa yakalananların durumu hakkında ayrıntılı bilgi verir. Romanın kahramanlarından Vedia'nın durumu şöyle anlatılır:

*“Çok fena. Bir **menenjit** geçiriyor. Demin asistan söyledi. **Menenjit tüberküloze** benziyormuş. Doğrusu ise ümit yok.”* (*Biz İnsanlar*, s.7)

Peyami Safa romanda, kahramanların ağzından menenjit hastalarının durumunu anlatır. Romanın kahramanlarından Vedia'da, bu belirtilerin çoğu bulunur:

“Dizlerini yukarı doğru kırmış, başını pencerenin aksi tarafına çevirerek (çünkü menenjitlerde hastalar, ışıktan hiç hoşlanmazlar ve bazan ‘perdeleri kapatınız’ diye bağırlarmış) ve gözleri yarı aralık, hep aynı noktaya bakarak, çenesi yorganın altında kaybolmuş, arada bir sıçrayarak ve boğuk boğuk çığlıklar kopararak yatıştı.” (*Biz İnsanlar*, s.21)

Yazar, hastalıklarla ilgili Lâtince terimleri de kullanmıştır:

*“-Azizim, dedi, bir **menenjit tüberkülozdan** evvel düşüneceğimiz şeyler var. Vaziyet daha müphemdir. Nabız sür’atli, yani tazyik az. Hastanın lehinedir bu. Bir **emorojiden** endişe etmiyoruz. Fakat, buna mukabil, hasta nahoş bir **torpör** geçiriyor... **Desizif bir safha** geçiriyor. Yapılacak şey yoktur. İlâçlara devam.”* (*Biz İnsanlar*, s.27)

Yalnızız'da ise Aydın adlı kahraman çok ders çalışmaktan baş ağrısına tutulur. Menejit olduğu düşünülüp doktor çağırılır. Doktor bu muayenede menenjitle ilgili bilgiler verir:

¹¹⁴ Mayo Clinic, *a.g.e.*, s. 93.

“İbrahim Bey’in kızı **menenjit** olduysa böyle imtihana çalışırken.” (Yalnızız, s.34)

“Besim ablasını çocuğun yanına yolladıktan sonra doktoru aşıya indirirken bir menenjit ihtimali olup olmadığını sordu ve beklediği cevabı aldı:

- Bir **ponksiyon** lazım, **ponksiyon lomber**. Çok benziyor. Işığa bakamıyor çocuk. Baş ağrısı da fazladır. Bir **konjestiyon** değil. Çırpınmalar, bağırılmalar falan tipiktir.

- Zihin yorgunluğu menenjit yapabilir mi?

- Söylerler. Ben de böyle iki vaka görmüşümdür. İmtihana çalışmaktan. Biz bir **serebro-spinal** baraj tasavvur ederiz. **Menengoklar**, bu baraj yıkılırsa beyine girer diye düşünürüz. Faraziye bunlar.” (Yalnızız, s.57-58)

3.1.8. Kanser

Kanser kelime anlamı olarak “yengeç” anlamına gelir. Her hücrenin hayatı boyunca belli bir bölünebilme sayısı vardır. Sağlıklı bir hücre gerektiği yerde ve gerektiği kadar bölüneceğini bilir. Buna karşın kanser hücreleri, bu bilinci kaybeder, kontrolsüz bölünmeye başlar ve çoğalırlar. Kanser hücreleri birikerek tümörleri oluştururlar, tümörler normal dokuları sıkıştırabilirler, içine sızabilirler ya da tahrip edebilirler. Eğer kanser hücreleri oluşturdukları tümörden ayrılırsa, kan ya da lenf dolaşımı aracılığı ile vücudun diğer bölgelerine gidebilirler. Gittikleri yerlerde tümör kolonileri oluşturur ve büyümeye devam ederler. Farklı tipteki kanserler, farklı hızlarda büyürler, farklı yayılma biçimleri gösterirler ve farklı tedavilere cevap verirler. Kanseri hastalarda görülen belirtiler iyileşmeyen yaralar, vücudun herhangi bir yerinden sebepsiz kan gelmesi, ses kısıklığı, kilo kaybı, iştahsızlık, kanlı balgam ve öksürüktür.¹¹⁵

¹¹⁵ Mayo Clinic, *a.g.e.*, s. 199-209.

Peyami Safa, *Cumbadan Rumbaya* ve *Biz İnsanlar* adlı romanlarında kanser hastalığına yer verir. *Cumbadan Rumbaya*'da kanser ameliyatı için zimmete para bile geçirilmiştir. Hastalık, yeri geldiğinde çaresiz bırakmış ve insanları suç işlemeye itmiştir.

Cumbadan Rumbaya'da, Selim adlı kahraman ve babası Cemilelerin evine taşınır. Selim'in ablası kanser ameliyatı olması gerekir fakat ailenin maddî durumu yetersizdir. Selim'in babası da çalıştığı şirketin kasasından zimmetine para geçirir:

*“Babam bir şirketin veznedarıdır, dedi, ablam **kanserden** ameliyat olacağı zaman kasadan zimmetine para geçirmişti. Hepsi ablamın hastalığına gitti.”* (*Cumbadan Rumbaya*, s.140)

Biz İnsanlar romanında Ahmet adında bir subay, Vedia'yı sevmektedir. Romanın başkahramanı Orhan, Vedia'yı görünce aşık olur. Vedia bir süre kararsız kalır ve Orhan'a kendini daha yakın hisseder. Subay Ahmet'in de çok iyi bir insan olduğunu bilir ve onun hasta kardeşi için üzülür:

“Bir de kız kardeşi var, hasta.

...

- Hastalığı nedir? dedi.

*- **Verem ve kanser.** İkisi de bir arada. Yürekler acısı ümit yok. Bunu kız tabî bilmiyor ama hissediyor; hiç birimiz onun kadar hissedemeyiz ama felaketi hepimiz biliyoruz.”* (*Biz İnsanlar*, s.252)

3.1.9. Mide Hastalıkları

Mide rahatsızlıklarının birçok türü bulunmaktadır. Peyami Safa, *Şimşek* ve *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* adlı eserlerinde mide ile ilgili hastalıklara yer vermiştir. İlk eserde mide ağrısı ve bozulması diye anlatılırken diğer eserde, mide ülserine yer verilmiştir. Tedavi yöntemleri ile ilgili bilgi de verilmiştir. Mide ülseri,

yemek borusu, mide veya deodonumda ufak yaralardır. Tam olarak sebebi bilinmemektedir. Bu organların iç zarları asit ve mide sularıyla duvarlarının yaraya direnci arasındaki denge sayesinde korunur. Bu denge bozulunca ülser ortaya çıkar.¹¹⁶

Şimşek adlı eserde yazar, mide hastalığının olup olmadığını hastanın diline bakarak anlaşılabilirliğini anlatır. Bunun dışında bazı belirtilerin Latince, bazılarının da Türkçe söylenişlerini kullanır:

- “ - Nöbetin yok,
-Değil mi? Ben de öyle hissediyorum.
-Öyle ise nen var?
-Bir...biraz **midem...ağrıyor.**
-Lütfen dilini çıkarır mısın?

Müfid, Pervin'in küçük, ince; lekesiz kırmızı dili üstünde hiçbir hastalık alameti göremedi.

-Miden de sağlam görünüyor.” (Şimşek, s.121)

Matmazel Noraliya'nın Koltuğu romanında, pansiyon sakinlerinden Zehra'nın mide ağrısı şikâyeti vardır:

*“Mide çukurunda hafif ağrı. Nabız? Fena değil. Zehirlenme filan yok. Adi **embaras gastrique**. Peki şuradaki **echymose** ne? Şurada da koskoca bir çürük... Sancıyor midesi. Öğürüyor. Yüzü sapsarı. Zehirlenmiş olmasın?.. Yok, bir şey. Midesini bozmuş. Ağrıyan yere ıslak ve sıcak havlu. Yarın öğleye kadar bir şey yemesin.” (Matmazel Noraliya'nın Koltuğu, s.11)*

Zehra'nın bir başka hastalığında sıcak tuğla kullanılarak sancı hafifletilmeye çalışılır:

¹¹⁶ Mayo Clinic, *a.g.e.*, s. 118.

“Derken kadının karnına bir sancı yapışıyor... ‘Aman Yusuf koş, mangalda tuğlayı ısıt, getir, koş, ölüyorum... Tuğla iyi gelir, sancı biraz hafifler.’” (Matmazel Noraliya’nın Koltuğu, s.30)

Sabriye Hanım’ın sürekli hastalıklardan bahsetmesi bir ritüele dönüşür:

“Salonda oturacaklar. Sabriye Hanım’ın eli öpülüp **mide ülseri**’nden şikâyetleri dinlenecek.” (Matmazel Noraliya’nın Koltuğu, s.88)

3.1.10. Zatürre

Tıptaki adı pnömonidir. Akciğerdeki dokuların iltihaplanması demektir. Belirtileri arasında kanlı balgamla birlikte gelen öksürük, göğüste ağrı, nefes darlığı, üşüme ve titreme, yüksek ateş vardır. Hastalık aniden ortaya çıkar. Zatürreye yakalanan hastalarda halsizlik belirgin olarak görülür. Pnömoni denen şey elli değişik hastalıktan biri veya birkaçı olabilir. Bunların önemi üşümeyle ortaya çıkan rahatsızlıktan ciddi ve tehdit edici durumların ortaya çıkmasına kadar değişir. Ciddi bir zatürre insan hayatını tehdit edebilir. Pnömonokok adı verilen bir aşının yapılmasıyla hastalık önlenir.¹¹⁷

Peyami Safa, *Mahşer* adlı romanında zatürre hastalığıyla ilgili belirtilere ve tedavilere geniş yer verir. Romanın kahramanlarından Muazzez, zatürreden dolayı hasta yatar. Tedavi, eve doktor çağırılarak yapılır. Ayrıca tıbbî terimlere de yer verilir:

“-Git bana **aspirin** al. Başım çok ağrıyor.

*Ve o gece hasta yattı. Ertesi gün, Nihat arkadaşlarıyla ikinci içtimadan eve dönünce Muazzez’i tamamıyla hasta buldu: genç kadının harareti otuz dokuzu geçiyordu. Doktor geldi. Göğsünün iki yerinde **konjeksiyon** olduğunu, yirmi dört saat geçmeden **zatürre** veya başka bir hastalık teşhisi konulamayacağını söyledi. **Zatürre** sözünü işitince Nihat çığına döndü...*

¹¹⁷ Mayo Clinic, a.g.e., s. 203.

Genç kadın birdenbire zayıflamıştı. Gözlerinin yeşili bulanmış, çenesi ve burnu sivrilerek yüzü uzamış, dudakları bir meyve gibi pörsüyerek ileri sarkmıştı. Gece yarısı çoğalan humması içinde sayıklıyor... Fakat o akşam hasta iyi değildi. Nihat yalnız başına hastanın başucunda, odayı meş'um bir tütsüyle dolduran ilâç kokuları arasında, medhûş, hastaya hissettirmeye çalışarak, ağladı.” (Mahşer, s. 230-231)

3.1.11. Bronşit

Akciğerde havanın dolaştığı borulara bronş denir. Bronşit de bu bronşların iltihaplanması demektir. Olayların birçoğunda, üşütmenin neden olduğu virüslerle ilgili enfeksiyonlar sonucunda ortaya çıkar. Göğüste acı ve daralma hissi, öksürük, üşüme ve ürperme, genel bir kırgınlık ile hafif ateş belirtileri arasındadır. Bronşit hastalığının sık sık tekrarlaması daha ciddi bir sağlık sorunudur. Tedavisinde antibiyotik kullanılır. Ayrıca hastanın bronşları tahriş eden yerlerden uzak durması gerekir.¹¹⁸

Peyami Safa'nın romanlarında bronşit sadece *Mahşer*'de kullanılmıştır. Hastalığın üzerinde pek durulmaz, ilerlemesi halinde zatürreye çevirebileceğinden bahsedilir.

Mahşer romanının kahramanlarından Nihat, askerden yeni gelir fakat kimse ona iş vermez. Nihat, arkadaşlarıyla siyasî toplantılara katılmaya başlar. Muazzez'in hasta olduğu bir zamanda zabıtlar Nihat'ı karakola götürür ve birkaç gün alıkoyar. Bu süre zarfında Muazzez hastalığı atlatır ve ablası Seniha Hanım'a gider. Karakoldan çıkan Nihat, Muazzez'le görüşerek hastalığından bahseder:

*“-Hastalığım ehemmiyetsizmiş: **bronşit**. Fakat bakılmasaydım. **Zatürre** de olurdu. Her şey olurdu.” (Mahşer, s.248)*

¹¹⁸ Mayo Clinic, *a.g.e.*, s. 202.

3.1.12. Frengi

Frengi, *Treponema pallidum* denen bir bakterinin sebep olduğu karmaşık bir hastalıktır. Organizma vücuda daha çok cinsî ilişki yoluyla ciltteki veya müküs salgılı zardaki çatlak veya sıyrıklardan girmektedir. Genital bölgede, rektum dil ve dudaklarda ağrısız yaralar, kasıkta büyümüş lenf bezleri, ciltte kızarıklık lekeler, ateş, baş ağrısı, kemik ve eklemlerde ağrılar önemli belirtilerindendir. Erken teşhis edilir ve enfeksiyon uygun biçimde tedavi edilirse frengi tamamen iyileşebilir. Tedavi edilmezse ölümle sonuçlanır. Tüm safhalarında antibiyotik kullanılır. Düzenli kan testleri uygulanmalıdır.¹¹⁹

Peyami Safa frengiyi diğer hastalıklara göre çok daha az anlatır. Bu hastalığa sadece iki romanında yer verir.

Matmazel Noraliya'nın Koltuğu'nda bulaşıcılık yönüyle işlenir. Romanda frengi hastalığına örnek göstermek için köyde yaşanmış bir olay anlatılır:

“Köye bir Tatar karısı dadanmıştı. Tavukları çalardı. Etili butluydu da, yatarı önüne gelenle. **Frengisi** vardı, herkesi aşıladı... İki jandarmaya **frengi** vermiş. Sıkı tutamadılar.” (*Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*, s.185)

Sözde Kızlar romanında ise frengi normal bulaşıcı bir hastalık olmaktan ziyade *ahlâk çöküntüsünün* bir sembolü durumundadır. Behiç tarafından kandırılan ve frengi bulaştırılan Belma, çok acı çekmektedir. Sonunda da bu duruma daha fazla dayanamayarak intihar eder.

“Behiç'in romandaki en önemli rolü, Belma ile ilişkisinden olan çocuğunu diri diri gömmesidir. Viyana'da mürebbiyesi Rejina'dan kaptığı frengi hastalığını Belma'ya, dolayısıyla bebeğe geçirir. Belma'nın çocuktan kurtulması için elinden geleni yapar çünkü çocuğun hastalıklı doğacağını bilmektedir. Belma, kendi kararlarını uygular ve çocuğu doğurur. Ancak, doğan çocuk hastalığı nedeniyle tam

¹¹⁹ Mayo Clinic, *a.g.e.*, s. 272.

olarak gelişmemiş, vücudunda hastalığa dair pek çok bozukluğa sahip bir şekilde doğar.”¹²⁰

Romanda Behiç tarafından frengi mikrobi kapan Hatice, frengili doğan çocuğunu şöyle tasvir eder:

“Çocuğumun eti yoktu... Bütün kemikleri, ince bir deri altında birer birer sayılıyordu. Kafası kocamandı, başından ayaklarına kadar her tarafta sapsarı derisinin üstünde, nasıl söyleyeyim, tesbih böceklerine benzeyen kabarcıklar, benek benek sivilceler, lekeler vardı.” (Sözde Kızlar, s.169)

Prof. Dr. Sezer Erer, *Tıp ve Edebiyat: İki Eser İki Hastalık* adlı yazısında Peyami Safa'nın hastalık tasvirlerinin gerçeğe uygun şekilde anlatıldığını belirtir.

3.1.13. Ciğer Hastalıkları (Emboli)

Emboli, kanla taşınan yabancı bir cismin damarı tıkanması durumudur. Damardaki bir trombüsten kopan kan pıhtısının başka bir damarda tıkanmaya sebep olmasına ise tromboembolizm denilmektedir. Bacak ve kol atardamarlarındaki emboliler çok şiddetli bir sancı ve o bölgede renk solgunluğuna yol açar. Acil olarak reperfüzyon uygulanmadığı takdirde felç veya o organın kesilmesine neden olacak kangren gelişebilir. Beyindeki emboliler felçlere neden olabilmektedir. Akciğer embolileri ise pulmoner emboli olarak adlandırılır ve bu durum ölüm dâhil olmak üzere ciddi sorunlara neden olabilir. Tedavisinde pıhtılaşma önleyici ilaçlar kullanılır.¹²¹

Peyami Safa'nın *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* ve *Biz İnsanlar* adlı eserlerinde ciğer hastalıkları ile ilgili bilgilere rastlamaktayız. Genç yaştaki oğlunu karaciğer iltihabından kaybeden yazar, bu iki romanında karaciğer ameliyatı ve

¹²⁰ Sezer Erer, “Tıp ve Edebiyat: İki Eser İki Hastalık”, *Lokman Hekim Journal* 2012;2(3):, Mersin 2012, s. 53.

¹²¹ Mayo Clinic, *a.g.e.*, s. 217.

emboli yani ciğerde damar tıkanması konusunda bilgiler verir. Eserde emboli hastalığı amboli şeklinde yazılır.

Biz İnsanlar'da başkahraman olan Orhan'ın babası, karaciğerinden ameliyat olur ve vefat eder:

*“Hastalandı. **Karaciğerinden** ameliyat oldu, öldü.” (Biz İnsanlar, s.196)*

Matmazel Noraliya'nın Koltuğu romanında başkahraman olan Ferit'in babası, yıllar önceye Avrupa'ya gider ve kendisinden bir daha haber alınamaz. Daha sonra Avrupa'da ameliyat geçirdiği ve tekrar oğlunun yanına döneceğini haber verir. Ferit'in kız kardeşi Nilüfer, babasının haberini ağabeyine iletir:

“ -Ne imiş ameliyat?

-Ameliyat mühim değilmiş de galiba... Apandisit galiba... Fakat sonra ciğerinde **damar tıkanmış**. Bir ay arka üstü yatmış. **Amboli** mi derler ona?

- Evet.” (*Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*, s.279)

3.1.14. Lumbago

Sırtın aşağı kısmında hissedilen çok şiddetli ağrıya lumbago denir. Lumbago'ya bel tutulması da denmektedir. Hasta bir iş yaparken sırt bölgesinde şiddetli bir ağrı hisseder. Ağrı belirli bir noktadan başlayıp kasıklara ve kalçaya doğru yayılır. Lumbago sık sık tekrarlar. Hastalığın belirli bir sebebi olmamakla birlikte bel kemiği ile kalça kemiği arasındaki eklemlerin fazla zorlanması sebepleri arasında sayılabilir. Tedavinin ilk şartı dinlenmektir. Bel bölgesi sıcak tutulmalıdır.¹²²

¹²² Mayo Clinic, *a.g.e.*, s. 240.

Peyami Safa'nın da bel ağrılarından şikâyet ettiğini biliyoruz. Bu ağrıları iyi bilen yazar, *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* adlı eserinde hastalık ve ilâcına dair bilgiler vermektedir. İlacın Latince adı kullanılır.

Romanda önceden de bahsettiğimiz Fatma adlı kahraman ölen sevgilisi Hüseyin'i her gece çırılçıplak yatarak bekler. Onun bu durumunu bilen Ferit, Hüseyin olduğunu söyleyerek Fatma'nın yanına yatar. Ertesi gün Fatma bel ağrılarından şikâyet eder:

*“Sen şu belimin ağrısına bir ilâç söyle. Gece Hüseyin beni tekmeledi de şimdi mi farkında oluyorum? Yoksa bal gibi **Lumbago** mu?.. Ben evvela eczaneden **Alcool Camphrêe** almalıyım. Bu bel beni köşe başından geri çevirecek.”* (Matmazel Noraliya'nın Koltuğu, s.56-57)

Pansiyonda odabaşı olan Vafi Bey de lumbago ağrılarından şikâyetçidir. Ağrılarının sebebi yatağının rahatsız olmasıdır:

*“Vafi Bey'in rutubetli odasında, somyası olmadığı için kamburlaşan şiltede **lumbago** ağrılarına tutulan belinin şimdi bu kuştüyü yatakta şefkat kadar tatlı bir yumuşaklığa kavuşması, onda, ana kucığına gömülen bir çocuğun rahatlık ve güvenlik duygusunu uyandırıyor.”* (Matmazel Noraliya'nın Koltuğu, s.219)

3.1.15. Dil Tutulması – Ses Kaybı

Heyecan, panik, korku gibi duygular insan dilinin tutulmasına ve konuşma yeteneğinin kaybedilmesine neden olur. Dil tutulması bazen sadece birkaç saniye sürerken bazen dakikalarca sürebilir. Bazı dil tutulması olaylarında ise problem kalıcı hale neden olabilir ama bundaki en önemli etken vücudun kendini kilitlemesidir. Dil tutulması için psikolojik destek alınmalıdır.¹²³

¹²³ Mayo Clinic, *a.g.e.*, s. 166.

Peyami Safa'nın ses telleri hırpalandığından hayatının son dönemlerinde sesinin kısıldığını ve bu yüzden psikolojik olarak da çok acı çektiğini biliyoruz. Romanlarında yaşadığı hastalıkları daha ayrıntılı anlatan yazar, dil tutulması ve ses kaybı hakkında Lâtince terimler kullanarak en geniş hastalık tasvirlerinden birini yapmıştır. *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*'nda tıp öğrenimini yarıda bırakan Ferit, Zehra'nın konuşamamasının sebebini düşünürken hastayı hekim gözüyle tahlil eder:

*“Konuşamaz o, dedi, bizim başımıza gelen pişmiş tavuğun başına gelmemiştir. Yangında hem sesi kayboldu hem de **dili tutuldu**. Anlar, fakat gık diyemez. Ne hekimler ne hocalar... Hiç... Siz asıl ona bir ilâç bulsanız da, ömrümün sonuna kadar size dua etsem... Ferit kendi kendine sordu: **Aphonie, Aphasie?**”*

*...Bu kadının kolunu kızının ayağına bağlayan ip, şimdi Ferit'e **somnambulizmle 'aphasie'** arasında beyin merkezine bağlı bir münasebet olup olmadığını düşündürüyordu... Aphasie'nin **Vernicke** nahiyesinde bir yaradan ileri geldiği hakkındaki izahını hoca, nazariyeler arasında bir nazariyeden ibaret olduğu için kâfi bulmayarak, Brocca ve Charcot'dan beri gelen izahlarının tam bir tablosunu istemişti. Hem burada hastanın sesi de çıkmadığına göre, teşhisi daha ziyade **aphonie**'ye götürüp anasının bahsettiği yangından ileri gelen kuvvetli **choc**'a bağlamak daha doğru olacaktır.”* (*Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*, s.18-19)

3.1.16. Tifo

Tifo, Salmonella Typhi tipi bakteriler tarafından meydana getirilir. Ağız yolundan besin maddeleri ile bulaşarak bağırsak lenf dokusunda doku ölümüne yol açan genel bir lenf sistemi iltihabıdır. Tifo, savaşlarda sıkça görülen hastalıklardandır. Belirtileri arasında ateş baş ağrısı, zayıflık ve yorgunluk, boğaz ağrısı, öksürük, ishal vardır. Vücut ısısı aniden düşer, şokla birlikte idrarda azalma, uyuşukluk ve bilinç düzeyi değişiklikleri görülür. Tedavi edilse bile bu hastalığa

yakalananların pek azı yaşayabilmektedir. İlaç tedavisi dışında dolayı yüksek kalorili ve küçük boyutlu gıdalar sıvıyla birlikte hastaya verilmelidir.¹²⁴

Peyami Safa'nın kardeşi İlhami Safa, küçük yaşta tifo hastalığına yakalanmış, günlerce ateş içinde yatmıştır. Yedi yaşında tifodan kurtulmuş, fakat babası İsmail Safa'nın ömrü bunu görmeye yetmemiştir. Tifo, Safa'nın sadece *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* romanında geçer. Ferit'in kaldığı pansiyonun sakinlerinden Zehra'nın tifoya yakalandığını öğreniriz:

“Oğlum, aman, aman, hele Zehra'nın **tifodan** yattığı gece... İhtiyarın başındaki sallantı ve kadının sesindeki iltihap artıyordu. Kızın vücudunda zangır zangır bir titreme, boğulur gibi bir hal, kadında telaş...” (*Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*, s.28)

3.1.17. Tansiyon

Kelime anlamı gerilim, gerginlik, basınç, kan basıncıdır. Tansiyon, kandaki basıncın, kanın atardamar duvarlarına doğru hareketidir. Bu baskı sayesinde kan vücuttaki bütün doku ve organlara dağılır. Tansiyonun belli normal değerleri vardır. Tansiyonun bu değerlerin altında üstünde olması zararlıdır. Böylece düşük ya da yüksek tansiyon ortaya çıkar.¹²⁵

Safa, *Yalnızız* ve *Cumbadan Rumbaya* eserlerinde tansiyondan bahsetmiştir. İki romanda da çok derine inilmeden tansiyonun düşüp çıktığı bilgisi verilir. Hatta tansiyon düşüklüğü nedeniyle göz kararmasından dolayı kahramanlar kazalar geçirir.

Yalnızız romanında kızıyla anlaşamayan ve ondan sürekli şüphelenen Mefharet'in tansiyonu çıkar:

“Bak yüzüme kıpkırmızıyım. **Tansiyonum** kim bilir kaçaya yükseldi. Bir yerime inecek.” (*Yalnızız*, s.40)

¹²⁴ Mayo Clinic, *a.g.e.*, s. 259-260.

¹²⁵ Mayo Clinic, *a.g.e.*, s. 176-177.

Cumbadan Rumbaya’da başkahraman olan Cemile’nin annesinin, yaşlılığın da etkisiyle tansiyon hastası olduğu bilgisi verilir:

“Artık tahammülüm kalmadı, dedi, annemin de her gün gözleri kararıyor, **tansiyonu** varmış, kıyamet kadar **ilâç** parası lazım.” (*Cumbadan Rumbaya*, s.16)

Yine aynı romanda Cemile’nin annesi, tansiyon yüzünden kaza geçirir:

“Kadıncağızın **gözü kararmaya** başladı. Demin tavayı dökmüş, elini kızgın yağ haşlamış aşağıda kıvranıp duruyor.” (*Cumbadan Rumbaya*, s.158)

3.1.18. Astım

Göğüste zaman zaman meydana gelen bir sıkışma, öksürük, hırıltılı nefes alma ve nefes alma zorluğu ile kendini gösteren hastalıktır. Polen, küf sporları, hayvan tüyü veya ev tozu akarı gibi şeylere şiddetli bir alerji nedeni ile ortaya çıkabilir. Solunum yolu enfeksiyonları, fizikî çalışma ve aspirin astıma sebep olabilir. En önemli belirtisi nefes almada zorluktur. Nöbetler birkaç dakikadan birkaç saate kadar ve hattâ bazen günlerce sürebilir. Astım için yapılacak tedaviler diğer alerji tipleri için yapılanlarla aynıdır. Alerjiye sebep olan şeylerden kaçınmaktır.¹²⁶

Peyami Safa’nın pek rağbet etmediği hastalıklardan biri de astımdır. *Matmazel Noraliya’nın Koltuğu* eserinde başkahraman Ferit’te astım görülmektedir. Yazarın astım hastalığından bahsederken hastalığı sadece Lâtinçe adı ile zikreder.

“Birdenbire nefes darlığı artmıştı. Kısa ve şiddetli bir tereddüt geçirdi, tramvaydan indi. Geriye doğru koşuyordu. Tıkanacak gibi oldu ve durdu... Fakat derin nefes alamıyordu... Bir hekim... Fakat nerede? Hangisi? Niçin? Ne diyecek? ‘Nefes alamıyorum’ Doktor en ahmak teşhisi koyacak: **Asthme**; ve onu büsbütün çıldırtacak.” (*Matmazel Noraliya’nın Koltuğu*, s.84)

¹²⁶ Mayo Clinic, *a.g.e.*, s. 66-67.

3.1.19. Tifüs

Çok tehlikeli ve bulaşıcı bir hastalıktır. Halk arasında lekeli humma da denir. Bitler aracılığı ile bulaşır. Tifüsü doğuran nedenler; pislik, aşırı kalabalık yerlerde yaşamak, açlık ve yorgunluktur. Tifüs on beş gün devam eder. Ritekسیون denilen tifüs mikrobu, vücuda girdikten bir süre sonra; hastada halsizlik, baş ve bel ağrıları görülür, ateşi yükselir. Dudakları kurur, dili paslanır, yüzü kızarır. Birkaç gün içinde derinin üzerinde ufak kırmızı lekeler ortaya çıkar. Bazı hastalarda, sayıklama, bağırma ve tuvaletini altına kaçırmaması görülür. Hasta sağlıklı kişilerden ayrı bir yerde bakıma alınır. Eşyaları, bulunduğu yer dezenfekte edilir. Sulu ve sindirimi kolay yiyecekler verilir. İyi beslenir, vücut temizliğine çok dikkat edilir.¹²⁷

Peyami Safa'nın *Bir Akşamdı* adlı eseri tifüs hastalığının anlatıldığı tek eserdir. Eserde tifüs hem tıp literatüründeki hem de halk arasındaki adı ile kullanılmıştır. Romanda Kamil Bey'in hizmetçisi, kocasının tifüsten öldüğünü söyler:

“Kocam da benim muharebede öldü, ama lekeli hastalıktan. Tifüs. Kocamı Kamil Bey kadar düşünmedim.” (Bir Akşamdı, s.56)

3.1.20. Uyuz

Uyuzda büyüteçsiz görülemeyecek kadar çok ufak parazit olup, çok şiddetli kaşınmaya neden olur. Geceleri kaşıntı ve ciltte ince kalem gibi çizgiler en önemli belirtileridir. Dünyanın her yerinde, her yaşta insanda görülür. Uyuz, yakın fiziksel temasla yayılır. Tedavisi için birçok krem ve losyon vardır.¹²⁸

¹²⁷ Mayo Clinic, *a.g.e.*, s. 259.

¹²⁸ Mayo Clinic, *a.g.e.*, s. 268.

Peyami Safa'nın romanlarında uyuz hastalığı sadece *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* adlı eserde zikredilmiştir. Türkçe ve Lâtince isimlerine yer verilmiş, belirtileri üzerinde de durulmuştur. Romanın başkahramanı Ferit, kaldığı pansiyonun sakinlerinden birinin uyuz hastalığından dolayı kaşınmasını şöyle anlatır:

*“Adam bu sefer iki eliyle bacaklarının iç ve yukarı tarafından oyluklarına kadar uzanan nahiyeyi öyle bir tırmalayış tırmaladı ki, Ferit biraz sonra oralarda iki derin et çukuru açılacak ve bilek kalınlığında kan fışkıracak sandı... Ferit doğruldu. Uyuz muydu tamburi? Hayır. Olsa olsa, **Epidermopniti inginalis**, yani “**éczéma marginé de Hebra**. Oyluklara musallattır. Fakültede çocuklar buna “**Enginar uyuzu**” derlerdi.” (Matmazel Noraliya'nın Koltuğu, s.14)*

3.1.21. Bademcik İltihabı

Bademcikler lenf düğümçükleridir. Ağızın gerisinde her iki yanda birer tanedir. Görevleri ağza giren zararlı mikroorganizmaları filtre etmek de vardır. Çok fazla bakteri girince direnemezler, iltihaplanıp şişerler. Buna da bademcik iltihabı denir. Belirtileri arasında boğaz ve baş ağrısı, ateş, üşüme ve titreme vardır. Tedavisi için yumuşak yiyecekler yenip boğazı rahatlatacak sulu gıdalar alınmalıdır. Ilık tuzlu suyla gargara yapmak ağrıyı azaltır.¹²⁹

Bademcik iltihabı da Peyami Safa'nın romanlarından yalnız *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* adlı eserde geçer. Roman kahramanlarından Matmazel Noraliya'nın bademcik ameliyatı olduğu bilgisi verilir:

“Deliye dönmüş Noraliya. Günlerce ağlamış. Bademcikleri şişmiş, tikanacak olmuş bir gün. Ameliyat etmişler... Hep kendisini öldürmeyi düşünüyormuş.” (Matmazel Noraliya'nın Koltuğu, s.243)

¹²⁹ Mayo Clinic, *a.g.e.*, s. 165.

3.1.22. Romatizma

Bu rahatsızlık bir türlü iyileşemeyen bir gribin belirtilerine benzer. Ateş yoktur. Tutulma genelde hareketsizlikle kötüye gider, hareketle hafifler. Ağrı adalelerde ve adalelerin bağlarla kemiklere bağlandığı noktalarda hissedilir. Sık rastlanan hassas noktalar dirseğin ön tarafı, kalça, omuzun arkası, boyunun alt kısmı ve omurgalardır. Ağrı veya acı adale yorgunluğu ve gerginliğinden meydana gelebilir. Herkesin bu hastalığa tutulabilmesine rağmen erkeklerden çok kadınlar, orta yaşta tutulurlar. Fizik tedavi uygulamak eklemeleri hareketli tutmak için önemli bir yöntemdir.¹³⁰

Peyami Safa hayatının son dönemlerine doğru romatizmaya benzer ağrılar çekmiş hattâ bir dönemde yürümesini engelleyen ağrılar, maddî ve manevî olarak yazarı yıkmıştır. Romatizmaya sadece *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* adlı eserde yer verilmiştir. Yaşanılan ortamın olumsuz şartları romatizmayı tetikler. Safa, aşinâsı ve muzdaribi olduğu hastalıklardan birini daha eserinde kullanır:

*“Rutubet mi var bu evde? Diz kapaklarım sızlıyor. İki ay bu odada kalırsak koltuk değneksiz iki adım atamayacağım. Belki de kaşıntı virtüüzü **romatizmayı** bu evde kaptı.”* (*Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*, s.53-54)

*“Ahmet Tosun vardır ki, o da gece gündüz odasından çıkmaz. Velâkin ümmidir. Bacaklarında **romatizma** olduğundan ayakta duramaz.”* (*Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*, s.101)

3.1.23. Uyurgezerlik

Uyurgezerlik, uykuda insanın hareket etmesidir. Zihin hastalıklarının belirtisi olarak sayılır. Genellikle altı, on iki yaş arasındaki çocuklarda ve gençlerde görülür. Gözleri açıktır. Yüz ifadeleri boş ve anlamsızdır. Psikiyatrlar, uyurgezerliğin

¹³⁰ Mayo Clinic, *a.g.e.*, s. 233-234.

bir histeri belirtisi olduğunu savunurlar. Tedavisinde telkin ve ikna önemli yer tutar.¹³¹

Bu hastalığın kullanıldığı tek roman olan *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*'nda kahramanlardan Zehra ve Fatma uyurgezerdirler. Ayrıca eserde uyurgezerliğin çeşitli isimlerine yer verilir. Uyurgezerden başka somnambülbul tabiri de kullanılır.

“-Şurada yatan küçük hanım da geceleri uykuda geziyor, değil mi?

-Evet.” (*Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*, s.11)

Romanın başkahramanı Ferit'in kaldığı pansiyonun sakinlerinden birisi de Fatma'dır. Ruh hastasıdır ve geceleri sürekli hayaller görmektedir. Sevgilisi Hüseyin'i kazada kaybeder. Belki gelir hayaliyle her gece çıplak yatar:

“Belki şimdi ilk defa olarak 'bu çıplak, Fatma'dır' diyecekti. Rüyasında soyunur ve Hüseyin'i ararmış karı. Belki o da **somnambülbul**dür. Soyunur ve evde dolaşır.”(*Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*, s.51)

3.1.24. Apandisit

Kurda benzeyen apandis, kalın bağırsağın ilk bölümünden dışa doğru uzanan, yedi sekiz cm uzunluğunda içi boş bir parçadır. Belirtileri arasında göbek çevresine yerleşen bir ağrı, bulantı ve kusma, gaz çıkarma ihtiyacı ve iştahsızlık vardır. Apandisin bazen şişip apandisit hastalığını yarattığı bilinmemektedir. Genelde kriz otuzlu yaşlarda görülür. Tedavi şekli apandisin ameliyatla çıkarılmasıdır.¹³²

Peyami Safa'nın apandisit hastalığına *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* ve *Yalnızız* romanlarında rastlanmaktadır. *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*'nda sadece hastalığın ismi söylenir. Romanın başkahramanı Ferit'in babası uzun yıllar önce

¹³¹ Mayo Clinic, *a.g.e.*, s. 175.

¹³² Mayo Clinic, *a.g.e.*, s. 125.

Avrupa'ya gider ve kendisinden haber alınamaz. Nilüfer, babasının yerini öğrendiğini, babasının apandisit ameliyatı geçirdiği için güçsüz kaldığını ağabeyi Ferit'e söyler:

“Fakat ölümden zor kurtulmuş.

-Ne imiş ameliyat?

*-Ameliyat mühim değilmiş galiba... **Apandisit** galiba.”*

(Matmazel Noraliya'nın Koltuğu, s.279)

Yalnızız romanında ise hastalık durumlarında parasızlığın ne kadar kötü bir durum olduğu vurgulanır.

*“İşte şimdi ihtiyacım oldu, dedi, teyzem bizde misafirdi. **Apandisit krizi** tutmuş. Ameliyat olacak hemen. Ben de verdim cebimdekini. Üç lira eksik geliyor.”*
(*Yalnızız*, s.121)

3.1.25. Şeker Hastalığı

Diyabet vücuttaki şeker metabolizmasının bozukluğu sonucunda ortaya çıkan ve insülin eksikliği ile belirginleşen bir hastalıktır. Diyabet, kalp hastalığı için risk faktörüdür. Vücutta kan şekeri seviyesinin artması genellikle artmış yağ düzeyiyle birlikte gelişir. Bu da damarlarda problemlere yol açar. Genelde kırk ile altmış yaş arasında görülür. Hastalarda idrarla şeker çıkışı başlamadan birkaç sene önce sinirlilik, huysuzluk, depresyon, çabuk yorulma, halsizlik, hızlı kilo alma gibi bazı belirtiler görülebilir. Şeker hastası sigara içiyorsa bırakmalıdır. Hastanın rahat, normal bir hayat yaşaması için çalışılır. Kan şekeri düzeyinin belirlenmesinden sonra diyet ölçümleri, kilo kontrolü, egzersiz, insülin ve diğer antidiabetik ilaçlardan oluşan kombinasyonlar hastaya yardımcı olur.¹³³

¹³³ Mayo Clinic, *a.g.e.*, s. 175.

Peyami Safa'nın romanlarından yalnızca *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* adlı eserde şeker hastalığına rastlanmaktadır. Hastalığa dair sadece sinirlilik belirtisinden bahsedilmiştir.

Romanın geçtiği mekânlardan olan pansiyonun sakinlerinden Zehra'nın annesinde sinir gören Ferit, tıp tahsilini yarıda bırakmış biri olarak kadının şeker hastası olmasından şüphelenir:

“ -Galiba **şekeriniz** var. Biraz da sinirlisiniz tabi.

-Ne bildiniz?” (*Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*, s.11)

3.1.26. Siyatik

Siyatik siniri leğen kemiğinden başlar, kalça içinden geçerek, bacakların arkasından dize kadar iner. Dizde ikiye ayrılarak baldır bölümüne doğru inmektedir. Diğer bir ifade ile dördüncü ve beşinci bel omurları arasından çıkan, buradan topluklara kadar uzanan sinire siyatik adı verilmektedir. Siyatik adı da verilen rahatsızlık, vücudumuzun en büyük sinir olan siyatik sinirinin bacakta hissettirdiği bir ağrı ile kendini belli eder. Bu ağrı şiddetlendiğinde kişiyi yürüyemez duruma dahi getirebilir. Siyatik çoğu zaman tek başına görülmez bel fıtığı, disk kayması, omurga hastalıkları, diz kapağındaki iltihaplanmalar gibi sinirleri sıkıştıran rahatsızlıklarla beraber görülebilir. Siyatiğe, halk arasında sinir romatizması da denmektedir. Tedavisi ağrıların dindirilmesinden ibarettir.¹³⁴

Peyami Safa bu hastalığa *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*'nda yer verir. Romandaki pansiyonda kalan yaşlı adamın siyatik hastası olduğu söylenir. Tıp eğitimini yarıda bırakmış olan Ferit hastalıklar hakkında bilgi sahibidir:

“*Bey babanın da **siyatiği** var galiba. En sağlaminız Babuş.*” (*Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*, s.12)

¹³⁴ Mayo Clinic, *a.g.e.*, s. 241.

3.1.27. Humma

Bu hastalık Brusella denilen ve 3 çeşit olan bakteri tarafından meydana gelir. Ateş, titreme ve gece teri, yorgunluk, baş ağrısı, iştah kaybı, eklem ağrıları önemli belirtileridir. Bu bakteriler sivrisinekler tarafından insanlara bulaşır. Tedavisinde yatak istirahati, yeterli beslenme önemlidir. İlâç olarak antibiyotikler kullanılır.¹³⁵

Peyami Safa, hummayı *Canan* ve *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* adlı eserlerinde kullanmıştır. İki romanda da hummayla ilgili ayrıntıya girilmemiştir.

Canan romanının başkahramanlarından Lâmi, Canan için karısı Bedia'yı terk eder. Lâmi sonradan Canan'ın kendisine uygun olmadığını ve aldatıldığını fark eder ve pişmanlıkla eski karısı Bedia'ya döner. Lâmi'nin pişmanlığı hasta olmasına sebep olur:

“*Bu çekmeceyi tamamıyla gözden geçirdikten sonra, Lâmi'nin humması otuz dokuz dereceye çıktı.*” (*Canan*, s.221)

Matmazel Noraliya Koltuğu'nda ise pansiyonda kalan Zehra'nın babasının unutkanlığı ciddi boyutlardadır. Zehra'nın annesi, kocasının unutkanlığının ve dalgınlığının sebebinin beyin humması olduğunu söyler:

“*Belki dalgınlığı da ondan... Çocukluğunda Yusuf bir de beyin humması geçirmiş... Ondandır diyordu hekimler.*” (*Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*, s.29)

3.1.28. Sarılık

Sarılık, deri ve mukozaların ve bazı vücut sıvılarının safra boyalarıyla çeşitli sebeplerden dolayı sarı renge boyanması halidir. Karaciğer iltihaplanması ya da hepatit adı da verilir. Sararma, yorgunluk, iştahsızlık, bulantı ve kusma, hafif ateş

¹³⁵ Mayo Clinic, *a.g.e.*, s. 260.

önemli belirtileridir. Özel bir tedavisi yoktur. Yeterli miktarda kalori almak önemlidir.¹³⁶

Peyami Safa, sadece *Biz İnsanlar*'da sarılık hastalığını söz konusu eder. Bir diğer olay da ilk defa bir hastane isminin kullanılmış olmasıdır. Yazar, bunlar dışında yine sarılığın farklı isimlerine yer verir.

Orhan ve Necati, Vedia'nın hastalığı için bilgi almaya giderler. Doktorun başka bir hasta ile ilgilendiğini görürler. Doktor hastaya sarılık olduğu teşhisini koyar:

“-**Haseki**'de yer bulamadın mı? diye sordu, bizde de yok. Hem bana kalırsa sen **sıtma** değil bir **ikter** geçiriyorsun. Anladın mı? **Sarılık** olmuşsun sarılık...

- **Sarılık!** Diş etlerini göster bakayım... Nah! Sarılık!...Yarın uğra... yatmana lüzum yok sanırım.” (*Biz İnsanlar*, s.15)

3.1.29. Spazm

Spazm, şiddetli kasılmalar şeklinde ortaya çıkan dayanılmaz bir ağrı biçimidir. Genellikle devamında ani bir ağrı gelen kramplarda görülür. Bunun dışında farklı sebeplere dayalı ve daha ciddi olan istemsiz kas kasılmaları nedeniyle oluşan spazmalar başka hastalıkların belirtisi olabilir. Peyami Safa, spazmı, ıspazmoz şeklinde kullanır.

Bir Akşamdt'da Meliha'nın nöbeti sırasında spazm kendisini gösterir:

“**Ispazmoz.** Karyola sarsılıyor.”(*Bir Akşamdt*, s.78)

Yalnızız romanında Necile için spazm geçirdiği söylenir:

“ **Koroner** kifayetsizliği. **Spazm.**” (*Yalnızız*, s.358)

¹³⁶ Mayo Clinic, *a.g.e.*, s. 136-138.

Bir Tereddüdün Romanı, Mualla adlı kahramanın roman okumasıyla başlar. Oradaki kahraman da spazmlarla karşı karşıyadır:

“Yatağın kenarına oturmuş bir elinin tırnaklarını ötekinin elinin bileğine geçirerek şiddetli bir ispazmozla mücadele ediyordu... Ispazmoz artmış ve vücudu iradesinin emirlerinden tamamıyla çıkmıştı.” (*Bir Tereddüdün Romanı*, s.10-12)

3.1.30. Miyop

Miyop, uzaktaki nesnelere bulanık görme hastalığıdır. Genelde çocukluk döneminde ortaya çıkar. Miyop hastaları ileri yaşlarda yakını daha iyi görürler. Miyopluk, kalıtsal olduğu sanılan bir hastalıktır.¹³⁷

Görme zorluğu olup gözlük kullanan Peyami Safa, *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* ve *Biz İnsanlar* romanları dışında miyop hastalığına yer vermemiştir:

“Misler Joe, fizik dersinde, gözlüksüz **miyop** gözleriyle arka sıralarda bir talebeyi görmek istediği zaman yaptığı gibi omuzlarını yukarı alıp başını ileri uzatarak Ferit'i büzüldüğü karanlık köşe içinde tanımaya muvaffak olduktan sonra, ona niçin bir toplantının derkenarı halinde kalmayı tercih ettiğini tekrar sordu.” (*Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*, s.69)

“Benim de gözümde gayet hafif bir **miyop** başlamış. Tashih etmek için doktor bir gözlük verdi. Fakat kullanmıyorum, çok uzaklara bakmak lazım gelirse gözüme takıyorum.” (*Biz İnsanlar*, s.219)

¹³⁷ Mayo Clinic, *a.g.e.*, s. 279-280.

3.1.31. Unutkanlık ve Dalgınlık

Peyami Safa'nın romanlarında dalgınlık ve unutkanlık tıbbî bir sorun olarak yalnızca *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* eserinde geçer. Eserde pansiyon sakinlerinden Zehra'nın yangından dolayı dilinin tutulmasına babasının unutkanlığı sebep olur. Romanda bu durum şöyle anlatılır:

“Bir huy ki ah oğlum, diyor kadın, evimizi on dokuz sene cehenneme çevirdikten sonra cayır cayır yaktı. Dalgındı dalgın rahmetli... Tramvayda bilet aldığı unutur ve biletçinin ikinci görünüşünde tekrar bilet alır. Yanlış vapura bindiği pek çoktur... Sigarasını yaktıktan sonra kibrit çöpünü değil, kutusunu yere atar... Yemekte ağızına çatal yerine bıçak soktuğu da olur.” (Matmazel Noraliya'nın Koltuğu, s.24-25)

3.1.32. Diş Hastalıkları

Peyami Safa, diş hastalıklarını romanlarında sadece diş ağrısı diyerek anlatmıştır. Dişle ilgili sorunlar *Fatih-Harbiye* eserinde göze çarpmaktadır:

*“Parasını idare edemeyişi, **diş ağrıları**, kıyafetlerini ihmal edişi... Hep yarıda kalmış nice tasavvurlar.”* (Fatih-Harbiye, s.38)

3.2.Unsur Olarak Hastalık

3.2.1.Benzetme Unsuru Olarak Hastalık

Küçük yaşlardan beri hastalıklarla uğraşan Peyami Safa, hastalıkları eserlerinde çeşitli şekillerde kullanmıştır. Bunlardan biri de benzetmeler yaparken hastalıklardan faydalanmasıdır.

Sözde Kızlar'da o dönem kadınları için şu ifadeler kullanılmıştır:

“Ben şimdiki taze kadınlara şaşırıyorum, bazıları yüzlerine dalga dalga pudra sürüyor, adeta üçüncü devresinde bir verem gibi bembeyaz kesiliyor.” (*Sözde Kızlar*, s.43)

Dokuzuncu Hariciye Koğuşu'nda ise kemik veremine yakalanan genç, annesiyle birlikte yaşadığı mahallenin evlerini kendine benzeterек onların da hasta olduğunu düşünür:

“Kenar mahalleler. Birbirine ufunetli adaleler gibi geçmiş, yaslanmış tahta evler. Her yağmurda, her küçük fırtınada sancılanan ve biraz daha eğrilip büğrülen bu evlerin önünden her geçişimde, çoğunun ayrı ayrı maceralarını takip ederim. Kimilerinin kaplamaları biraz daha kararmıştır, kiminin şahnişini biraz daha yumrulmuştur, kimi biraz daha öne eğilmiş, kimi biraz daha çömelmiştir ve hepsi hastadır onları seviyorum; çünkü onlarda kendimi buluyorum ve hepsi iki üç senede bir ameliyat olmadıkça yaşayamazlar, onları çok seviyorum; ve hepsi, rüzgardan sancılandıkça ne kadar inilderler ve içlerinde ne aziz şeyler saklarlar, onları çok...çok seviyorum.” (*Dokuzuncu Hariciye Koğuşu*, s.13)

Biz İnsanlar'da siyaseti hastalıklara benzeter ve bir hastalıktan bahsediyormuş gibi anlatır. Peyami Safa, bu romanında siyasetle ilgili tez ve antitezlerini Süleyman ve Necati üzerinden aktarır. Bu kahramanlar konuşmalarında, hastalıklarla benzetmelerden faydalanırlar:

“Hindistan’da, Mısır’da, şurada burada yaptıkları da malûm ve doğru... Hastalığın klinik arazi sayılırken mübalağalar istisna edilirse hakiki tablo çizilmiştir. Fakat, teşhise ve tedaviye geelim:... Bence büyük harbi doğuran ihtilaf, sade Avrupa milletleri arasında müstemleke paylaşmak için zuhur etmiş bir ihtilaf değildir.” (Biz İnsanlar, s.131)

Bunun dışında *Biz İnsanlar*’da ahlakın bozulduğundan yakınan yazar, bunu da verem ve kansere benzetmiştir. Hastalıkları yaşamış, araştırmış biri olarak yazar, hastalıkların ahlaksızlığın yanında hafif kaldığını söyler. Hastalıklara razı olduğunu, insanların ahlâkının, karakterinin bozulmaması gerektiğini belirtir. Ahlâksızlık kelimesini ahlâk veremi gibi hastalık adlarıyla beraber kullanır:

“Ahlâkımız, faziletimiz işgal altında... Hastalık ne kelime! Vücutumda hiçbir şey yok. Amma keşki hasta olsam... İletlerin en beteri nedir? **Verem mi? Çoktan razıyım; kanser mi? Ona da razıyım. Tek etrafımda herkesi ahlâk veremine, seciye kanserine tutulmuş görmeyeyim.**” (Biz İnsanlar, s.242-243)

Matmazel Noraliya’nın Koltuğu adlı eserde, romanın başkahramanı Ferit, zengin olan ve kardeşiyle kendisine iyi davranmayan teyzesini, vereme sebep olan Koch basiline benzetir:

“Asıl hastalık, teyze idi. Bu kızı öldürmek için **Koch basilleriyle** yarışa çıkmış ve onları geride bırakmıştı. Ne oluyor bu kadına?” (Matmazel Noraliya’nın Koltuğu, s.114)

Cumbadan Rumbaya’da tentürdiyot damlasına benzetme yapılmıştır. Cemile adlı kahraman eğitim görmediği için yeni duyduğu kelimeler karşısında şaşkınlığa düşer:

“Cemile’nin zihninde bu Edebiyat Fakültesi kelimeleri, sütün içine düşen iki tentürdiyot damlası gibi garip bir koku çıkararak yayılmaya başlamıştı.” (Cumbadan Rumbaya, s.103)

Mahşer adlı eserde felç ve verem gibi hastalıklar benzetme unsuru olarak kullanılır. Veremi çok iyi tanıyan ve yaşayan Peyami Safa, verem hastalarının ne kadar hassas olduklarını da belirtir:

“Gözleri bulandıran sukut etmiş ümidlerin hatırasıyla bütün arzuları kıran, mantığı çığırından çıkaran, iradeyi felce uğratan ve yalnız öfkeyi tatlılaştıran bu veremli hassasiyete düşmandı.” (Mahşer, s.88)

Canan'da ise küçük sorunlar iltihaplı bir sivilceye benzetilir:

“Onu böyle şiddetli iltihabından evvel, bir sivilce iken tedavi etmek isteyen Lâmi, bu can sıkıntısının nev'ini araştırdı.” (Canan, s.30)

Romanın başkahramanlarından Lâmi aldatıldığını öğrenir ve uykuları kaçar. Onun bu uykusuzluğu sancı çeken bir adama benzetilir:

“Yatağının içinde, sancılı bir adam gibi dönüp durdu.”(Canan, s.66)

Roman kahramanlarından Abdullah Bey'in annesi, görünüşü ve hareketleriyle çibana benzetilmiştir:

“Ağırlıklı, yaş, sönük, bir çiban gibi ıslak ve kırmızı gözlerini Bedia'dan ayırmıyor.”(Canan, s.86)

Attila adlı romanda, Attila gönlünü Romalı güzel Onorya'ya kaptırır. Kraliçe Kerka, Attila'yı elinden aldığı için Onorya'yı bir kara çibana benzetir:

“Onorya bir kara çibandır. Hun topraklarına gizli gizli sokuldu, senin damarlarına akitacağı zehirle Hunları öldürmek istiyor.” (Attila, s.62)

Bunun dışında romanda çeşitli şekillerde benzetmeler devam etmektedir:

“Onorya'nın gözleri, yeni doğan güneşle benzine kan gelmiş bir nekahat hastasına benzeyen ufukta idi.” (Attila, s.94)

Attila savaştan önce askerlerine yaptığı konuşmada benzetmelerini şu şekilde yapar:

“Damarlar kesilince uzuvlar düşer ve kemikleri çıkarılan bir vücut, ayakta duramaz, yıkılır. Haydi cesaretinizi ele alın ve tabii hırsınızla ileri atalım!” (Attila, s.164)

3.2.2. Yalan Unsuru Olarak Hastalık

Peyami Safa, romanlarında hastalıkları bazen de yalan unsuru olarak kullanmıştır. *Sözde Kızlar* romanında Behiç, Mebrure’ye yaklaşmak için bileğinin burkulduğu yalanını söyler:

“Dün teniste kolum incindi bahanesiyle ona bir masaj yaptırdım.” (Sözde Kızlar, s.40)

Behiç, Mebrure’ye yaklaşmak için yalanlarına devam eder:

*“ -Küçükken beraber doktorluk oynardık, siz doktor olurdunuz.
-Siz de hasta!” (Sözde Kızlar, s.21)*

Attila adlı romanında Onorya, Attila’ya ulaşmak için dili tutulmuş gibi davranır.

“Onorya, akşamüstü, genç sâî ile meşe ağacının altında buluştu. Ona, kendisinin de Garbî Romalı bir ananın ve Hun bir babanın kızı olduğunu, Attila, Burgontlarla harp ederken babasının muharebede ve annesinin memlekette hastalıktan öldüklerini kendisinin de hudutta hasta ve dili tutuk bir halde, Hun süvarisi Fletra tarafından bulunarak halasının evine getirildiğini anlattı.” (Attila, s.133)

Selma ve Gölgesi’nde de hastalık hakkında yalan söylenir.

“Nevzat bir yalan daha söylemeye mecbur oldu:

-Telefon ettim. Hasta imiş, inmemiş.” (Selma ve Gölgesi, s.98)

3.3. Belirti Olarak Hastalık

3.3.1. Bayılma

Bayılmanın kendisi bir hastalık değildir. Altta yatan bir nedenin görünen yüzüdür. Ayağa hızlı kalkıldığında, aşırı sıcak havada çalışma veya oyun oynandığında, hızlı veya derin nefes alıp verildiğinde, üzülmeye durumunda, kan basıncını kontrol eden sinirler etkilenir, yüksek tansiyon için ilaç alındığında görülebilir.

Peyami Safa'nın eserlerinde bayılma çok sık görülmektedir. Neredeyse her romanında çeşitli sebeplerle bayılmaya rastlanmaktadır.

Dokuzuncu Hariciye Koşuşu otobiyografik bir eserdir. Peyami Safa'nın anlattığı olayı yaşamış olması ihtimal dâhilindedir. Hasta kahraman, veremli bacağına kesileceğini öğrendiğinde bayılır:

"-Harp bitince bir güzel takma bacak yaptırırsınız, rahat rahat..."

Daha fazla duyamadım. Arkamda duran birinin kolları arasına düşüvermişim. Kuvvetli bir eter kokusu içinde ayıldığım vakit, kendimi ameliyat masasına uzatılmış buldum." (Dokuzuncu Hariciye Koşuşu, s.87)

Attila'da çeşitli duygu değişimlerinden dolayı bayılmalara rastlanmaktadır:

"Kraliçe baygın, yüzükoyun yere serildi... Attila'nın emriyle sarayın kapısına koşan cariyeler, kraliçe dairesine götürdüler, yatağına yatırdılar ve başına sirkeli tülbentler koydular." (Attila, s.64)

Peyami Safa'nın tasvirleri etkileyicidir:

"Onorya'nın kolları, omuz mafsallarından çıkmış gibi ansızın yanlarına düştü. Yüzünün kanı çekilmiş ve rengi uçmuştu... Çırpındı, çırpındı sonra hareketsiz kaldı. Ona limon ve su yetiştirdiler." (Attila, s.96)

“Ödağacı kokuları arasında kadınlar bayılıyor, erkekler, diz çöküyorlardı. Metropolitin Ötropi isminde son derece güzel bir kız kardeşi vardı; bayılan kadınların yüzüne su serpiyor, kollarını ovalıyordu.” (Attila, s.150)

Canan bayılma konusunda önemli romanlardan biridir. Bu romanda “**otosükjesyon**”dan bahsedilmiştir:

“Bedia gözleri arkaya kayarak, yüzü bembeyaz kesilerek, çenesi titreyerek sandalyesinin üstünde kenara doğru sarktı: Bayılmıştı... Şemsi başucuna geçti, yüzüne su serpti, parmaklarını kardeşinin saçları arasına daldırarak sıcak diplerini alını, şakaklarını ovaladı.” (Canan, s.94-95)

“ -Fenalaşıyorum, bayılacağım galiba.

- Bir **otosükjesyon** ile kendini kurtarabilirsin. Bayılmayacağım de, bayılmazsın.” (Canan, s.203)

Cumbadan Rumbaya adlı eserde de bayılma kullanılır. Cemile'nin bayılması şu sözlerle anlatılır:

“Cemile haykırmak istiyor. Derin bir nefes aldı. Bu soluğu boğazında toplayıp iyice sıkıştırarak bir çığlık halinde boşaltmak niyetinde. Bütün kuvvetini gırtlığının etrafına dolduruyor. Boynu şişti, damarları patlayacak. Olanca kuvvetini veriyor. Nihayet bir gayret daha...

- Açıldı, dedi. Gözleri açıldı doktor!” (Cumbadan Rumbaya, s.120-121)

Selma ve Gölgesi'nde Selma'nın bayılması da örnek gösterilebilir:

“Kolumu biraz şiddetlice çektim ve yüzüne baktım. Ne oldu? Tahmin et!

- Ağladı mı?

- Bayıldı! İşte Selma bu küçük hadisenin içindedir. Gel de anla bakalım. Bayılmak da rol olmaz ya: Yüzü bembeyaz kesildi, alnından ter boşandı, başı arkaya sarktı, nefesi kesildi. Hizmetçiyi çağırmaya mecbur oldum.” (Selma ve Gölgesi, s.33-34)

Matmazel Noraliya'nın Koltuğu'nda diğer romanlara göre daha yüzeysel anlatılmıştır:

"Bayıldım. Ağzım kilitlendi. Okudular hocalar." (*Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*, s.46)

Şimşek romanında tedaviye de yer verilmiştir:

"...Pervin'in yanına gitti, başına su döktü. Bu tesir kadını bayıltmıştı. Sacid limon koklattı, soğuk su ile Pervin'in şakaklarını ovaladı, kollarına masaj yaptı ve bacaklarını uzattı." (*Şimşek*, s.295-296)

Biz İnsanlar adlı eserde bayılma saraya benzetilir:

"Vedia ile son gezintilerini ve kızın bayılmasını anlattı.

- Sar'ası var gibiydi; bir bağırması eksikti; içim anlaşılmaz hislerle doldu." (*Biz İnsanlar*, s.305)

3.3.2. Baş Ağrısı:

İnsanın duyu organlarının ve beyninin bulunduğu en önemli bölüm olan baş ağrısı, çok fazla önemsenmeyen bir rahatsızlıktır. Aslında başın ağrısı çok önemli hastalıkların belirtisidir. Baş ağrıları normal olarak görülüp geçirilmemesi gereken belirtilerdir.

Peyami Safa'nın eserlerinde çokça görülen hastalık belirtilerinden birisi de baş ağrılarıdır.

Yalnızız'da baş ağrısı çok daha şiddetlidir. *Aspirin* ve *morfin* gibi çeşitli ilaç isimleri kullanılmıştır:

"-Başım ağrıyor. Çok ağrıyor. Bir saat evvel iki aspirin aldım, fayda etmedi." (*Yalnızız*, s.31)

“Yukarıdan bir haykırış geliyordu... Aydın avuçlarını şakaklarına yapıştırmış ve yüzünü yastığa gömmüş, kıvraniyor ve bağıırıyordu...

- Galatasaray'da imtihana çalışırken bana da böyle bir ağrı geldi. Hatırlamıyor musun? Doktor bir **morfin** yaptı, hemen rahatladım...

İğne yapıldıktan sonra, tesiri beklenirken odanın havasını dolduran ümit, hastanın da iniltilerini azaltmıştı.

- Matematikten ikmale kalmıştı, dedi, çok çalışıyordu. Zihin yorgunluğu değil mi bütün bunlar?

- Evet, tabii **sürmönaj, sürmönaj.**” (Yalnızız, s.55-57)

Attila'da sıkıntı ve çaresizlikten dolayı baş ağrısı vardır:

“İmparator dairesine girerken başında, tam alnının üstünde müthiş bir ağrı hissediyordu ve anlıyordu ki bu, yıkılan bir saltanatın enkazı altında kalmış felaketzede bir başın ağrısıdır.” (Attila, s.75)

Fatih - Harbiye romanında çeşitli kahramanların başı sebepsiz ağrıaktadır:

“Başında bir ağrı...” (Fatih-Harbiye, s.21)

“Alnına bir ağrı yapışmıştı, elini başına götürdü ve saçlarının arasına soktu.” (Fatih-Harbiye, s.39)

Mahşer'de baş ağrısının yanında tedavisi ile ilgili de bilgi verilir:

“ - Ne var oğlum? Dedi.

- Hiç, nine. Çok başım ağrıyor.

...

- Gel odama. Bende sirke de var kolonya da.

Sirke, su, kolonya, ovuşturma, lapalar... Nafile. Baş yerinden kopmak istiyor, ona mani olmak mümkün değil. Kopacak mutlaka, mutlaka kopacak.”(Mahşer, s.277)

Sözde Kızlar’da baş ağrısı sosyal hayatı etkilemektedir:

“Nevin’in Perşembe günleri kabul davetleri kalmamıştı. Resmî dostlarına birer kart göndererek baş ağrılarından dolayı bu kabullere fasıla verdiğini bildirmişti.” (Sözde Kızlar, s.90)

Şimşek romanında da baş ağrısına rastlanmaktadır:

“Dün gece uyuyamadım da biraz başım ağrıyor.” (Şimşek, s.53)

Peyami Safa, romanlarının çoğunda hastalık adı vermemiş sadece hastalık veya hasta diye geçiştirmiştir. Bazı bölümlerde ise hastalıkla ilgili belirti, tedavi yöntemi gibi bilgiler verdiği halde özel olarak bir isim kullanmamıştır:

Sözde Kızlar’da Mebrure, evlerindeki bakıcı için şu sözleri söyler:

“Validem nahif, hastalıklı bir kadındı. Vefat etti... Pederime o bakıyordu. Son zamanlara kadar zavallı kadın babama, anne gibi baktı. Fakat bu mesele olunca Mecbur Kalfa da hastalandı, yatağa düştü, kendine gelemedi, vefat etti.” (Sözde Kızlar, s.70-71)

Attila romanında kraliçe için hasta ifadesi kullanılır:

“Nihayet mühlik bir hastalığın pençesinde bulunan zavallı Kerka’yı vücudumla bîhuzur etmemek arzusu da kararına arıca kuvvet verdi.” (Attila, s.231)

Şimşek adlı eserin kahramanlarından Müfid için de hasta denir:

“Müfid avucunu başına koydu, karısına bakarak:

-Hastayım! Dedi.

-Pervin sordu:

-Ateşin var mı?

-Biraz.

-İlaç al!

-Yatacağım.

-...

-Hasta olmamak elimizde midir?

-Şüphe mi var? Ben ömrümde pek az hasta oldum. Hepsinde de ihmallerimin cezasını çektiğimi biliyorum.” (Şimşek, s.10-11)

Biz İnsanlar’da buhran ifadesi kullanılır ve ayrıntı verilmez:

“Yolda kendi kendine bu zaafın nereden geldiğini düşünüyordu: ‘Vücudumdan mı?’ dedi. ‘Nem var?’ Kalbim mi bozuk? Mütehassısa mı gideyim? Ne münasebetsiz buhran geçirdim!” (Biz İnsanlar, s.345)

Selma ve Gölgesi romanında Selma için hasta diyerek geçilir:

“Bu kadın güzel, sadece güzel, işte o kadar. Geri tarafı bir sevitabii yığınundan ibaret. Evet, hasta. Doktorlar bu hastalığın adını bilirler, onlara sor. Fakat hasta. Bir sürü ölüm vak’aları içinde muvazenesini adamakıllı kaybetmiş.” (Selma ve Gölgesi, s.22)

Canan’da yıllar sonra karşısında annesini gören Canan da hastalığını söylemez:

“Bir sene ağlaya ağlaya hasta olmuş... Kuzum siz şu kadına yemeğini yedin, ne yapacaksanız yapın, ben biraz yatacağım, çok sarsıldım, hastalandım.” (Canan, s.183-184)

Karısını terk ettiği için pişman olan Lâmi, eve döner ve kayınpederinin ve eski karısının hasta olduğunu öğrenir:

“ -*Beyefendiyi görmek istiyorum, Gülşen Dadi.*

- *Beyefendi hasta.*

-*Peki ya hanımefendi?*

-*Bedia mı?*

-*Evet.*

- *O hasta değil ama, hastadan beter.”(Canan, s.225)*

SONUÇ

Türk edebiyatının önemli kalemlerinden Peyami Safa, küçük yaşlardan itibaren çeşitli hastalıklar geçirmiş, bu hastalıklar, onun bedeninde ve ruhunda derin etkiler yapmıştır. Peyami Safa'nın geçirdiği hastalıkların yanı sıra, yazarın çevresi ve ailesi de hastalıklardan muzdariptir. Babası verem olmuş, kardeşi İlhami Safa tifoya yakalanmış, annesi Server Bedia Hanım üremi komasına girerek hayatını kaybetmiştir. Yazarın büyük umutlarla evlendiği Nebahat Hanım, başlangıçta yürüme zorluğu çeker ve bu hastalık giderek felce dönüşür. Bu durum Peyami Safa'yı maddî ve manevî olarak yıkar. Hastane ve ilâç masraflarını karşılama zorunluluğunun yanı sıra Nebahat Hanım'ın huysuz ve hırçın bir kadın haline gelmesi, sanatkârı olumsuz etkiler. Son olarak, oğlu Merve Safa'nın, askerlik görevini yerine getirdiği sırada karaciğerinden rahatsızlanarak hayatını kaybetmesi, onu derinden sarsar.

Peyami Safa, dokuz yaşında kolunda başlayan rahatsızlıkla kemik veremine yakalanır ve yedi yıl bu hastalıkla mücadele mecburiyetinde kalır. Diğer taraftan ailenin fakirliği ve yazarın küçük yaşta babasız kalması da Peyami Safa'yı olumsuz etkiler. Fakat yazar, bu olumsuzlukların hepsini hayat yolunda bir fırsat olarak görür. Onların itici bir güç olduğunu çeşitli yazılarında da dile getirir.

Yazarın küçük yaşlarda vereme yakalanması onu tıp konusunda araştırmaya iter. Annesi, Peyami Safa'nın küçük yaşlardan beri doktorluğa ilgisi olduğunu söylemiştir. Küçük Peyami, sünnetinde kendisine Abdullah Cevdet tarafından hediye edilen *Petit Larousse* sayesinde Fransızca'yı öğrenir ve bu sayede yabancı tıbbî kaynakları da takip eder.

Sanatkâr, bu malûmat birikimi ve hastalık tecrübesiyle zaman içinde bir doktor kadar tıbbî donanıma sahip olur. Yakın arkadaşları Ayhan Songar, Recep Doksat, Fahrettin Kerim Gökay, Bülent Tarcan gibi ünlü tıp profesörleridir. Arkadaşları, Peyami Safa'yla meslektaş olduklarını söyleyerek, yazarın tıp alanındaki yetkinliğine dikkat çekerler.

Peyami Safa'ya göre, hastalık evvelâ ruhtadır. Ruhta başlayan hastalık, tedavi edilmezse vücuda sirayet eder. O, sıkıntının en büyük sorun olduğunu, insanı öldürdüğünü söyler. Verem, kanser gibi hastalıkların sıkıntıdan kaynaklandığını belirtir.

Peyami Safa, çoğu yazar gibi, çeşitli konulardaki fikirlerini okuyucuya eserlerinde seçtiği kahramanlarla aktarır. *Yalnızız*'da Samim, *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*'nda Ferit, *Biz İnsanlar*'da Orhan, yazarın görüşlerini okura aktarmak için seçtiği kahramanlardır.

Yazara göre roman, hayatın kendisidir. Eser, hayatla yoğrulduğunda kalıcı olabilir. Peyami Safa, ömrü boyunca çevresinde gördüğü ve kendisinin geçirdiği hastalıklara romanlarında yer vermiştir. Bu meyanda on dört romanında toplam otuz iki hastalığı konu ettiği görülmektedir. Bu hastalıklar arasında en çok yer verilen hastalık, şüphesiz veremdir. Bunun sebebi, yazarın vereme yakalanıp yedi yıl gibi uzun bir süre bu hastalığın ızdırabını çekmesidir.

Peyami Safa, yaşadığı ve çevresinde gördüğü hastalıkları diğer hastalıklara göre çok daha ayrıntılı ve yoğun olarak işler. Otobiyografik bir roman olan *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu*, hastalığın, en yoğun işlendiği eserdir. Başkahraman, kemik veremine yakalanmıştır. Eser boyunca hastalığın çocuk kahraman üzerindeki maddî ve manevî etkileri, elem ve azapları anlatılır. *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu*, yazarın, psikolojik derinliği en fazla olan eseridir. Romanın kahramanı, hakikatte küçük yaşlarda aynı hastalığa yakalanan Peyami Safa'dır. *Cumbadan Rumbaya*'da da veremle ilgili ayrıntılı bilgi verilir. *Bir Akşamdi*'de Meliha'nın babası veremdir. Peyami Safa bu romanda, vereme sebep olan Basil dö Koch virüsünü konuşturur. Böylesi bir anlatım, yani mikrobu kişileştirme, okuyucuya hastalığın bilgisini ve amansızlığını kavratmak için farklı ve enteresan bir dil olarak görünür.

Peyami Safa'ya göre aşırı hassasiyet de bir hastalıktır ve gündelik hayatında aşırı hassas olanlar, hastalıklarla boğuşurlar. Bir konuda uzun süre tereddüt yaşamak insanı verem ve intihara kadar götürebilir görüşü yazarın romanlarına hâkim fikirlerden biridir. Bu görüş okuyucuya en kapsamlı olarak *Bir Tereddüdün Romani*'nda aktarılır. Bu eser boyunca iki kadın arasında tereddütte kalan kahraman,

ölüm tehlikesiyle karşı karşıya kalır. *Mahşer* adlı eserde hastalık geçiren insanların diğer insanlara göre daha hassas oldukları söylenir. *Şimşek* romanında Müfid adlı kahraman hastalığından dolayı aşırı hassastır.

Peyami Safa için ruhî hastalıkların maddî bir ilâcı olmamalıdır. Yazara göre, bu tür hastalıkların tek bir tedavisi vardır, o da telkindir. Ruh ve sinir hastalıkları telkinle tedavi edilmelidir. Bu fikir en iyi *Bir Akşamdı* adlı romanda işlenir. Eserde kriz anında ilâcını içmeye çalışan Meliha, Kamil tarafından telkin yoluyla iyileştirilmeye çalışılır. *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*'nda uyurgezer olan Zehra için yine tedavi yolu olarak telkin gösterilir.

Hastalıktan ve fakirlikten muzdarip olan Peyami Safa, bu durumu da romanlarının malzemesi yapar. Ona göre, hastalıktan kurtulabilmek için suç bile işlenebilir. Yani, hastalık ve parasızlık insanı suç işlemeye itebilir. Bu görüş *Cumbadan Rumbaya* adlı eserde sıkça dile getirilir. Eserde Selim'in babası, kızının hastane masrafları için çalıştığı şirketin kasasından zimmetine para geçirir.

Kalple ilgili hastalıklara yazarın eserlerinde sıkça rastlanır. *Canan* romanında Şemseddin roman boyunca kalbinden rahatsızdır ve kalp krizinden ölür. *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*'nda Yusuf adlı kahramanın kalp hastalığı vardır. *Fatih- Harbiye*'de Neriman'ın babası Faiz Bey de kalbinden rahatsızdır.

Felç, Peyami Safa'nın romanlarında genişçe yer verdiği hastalıklardandır. Romanlarının büyük bölümünde kahramanlar felçlidir. *Canan*'da felcin üç farklı ismine yer verilir. Romanda kocası tarafından terk edilen Bedia'nın ninesi felç geçirir. *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* felcin en çok kullanıldığı romandır. İnme, felç ve nüzul dışında bir de *selamün kavle* olarak nitelenir. *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* romanında Fotika adlı hizmetçi, Matmazel Noraliya'nın bir dönem felç geçirdiğini söyler.

Sanatçının eserlerinde zehirlenmeler de işlenir. *Sözde Kızlar*'da zehirlenme olayı sayfalarca gerçeğe uygun şekilde anlatılır. Behiç tarafından kandırılıp hamile bırakılan, Belma'nın bebeği doğarken frengili doğar. Bu yüzden Behiç tarafından diri diri gömülür. Belma-gerçek ismiyle Hatice- bu hadiseden kadın ve anne olarak aşırı

etkilenip kendini zehirleyerek intihar eder. *Bir Tereddüdün Romanı*'nda ise kahramanın okuduğu romanın içinde, bir zehirlenme vakası yer almaktadır. *Bir Akşamı* adlı eserde ise alkol zehirlenmesine rastlanır.

Peyami Safa eserlerinde menenjitte de yer verilir. Özellikle belirtileri konusunda dikkat çekici açıklamalar yapar. *Biz İnsanlar* adlı eserde menenjitin üzerinde özellikle duran yazar, hastalığın belirtileri, bu hastalığa yakalananların durumu hakkında ayrıntılı bilgi verir. Romanın kahramanlarından Vedia'nın durumunu ayrıntılı olarak anlatır.

Zatürre, bronşit, frengi, kanser gibi hastalıklar önceden bahsettiğimiz hastalıklara nazaran daha az ve sığ şekilde kullanılır. Bazı eserlerde sadece adları söylenerek geçilir.

Sanatçının romanlarının büyük bölümünde hastalıktan bahsedilirken, hastane ile ilgili pek bilgi verilmez. On dört eser içinde hastane ismi sadece iki kere geçer. Onlar da yalnızca semt adlarıyla Taksim ve Cerrahpaşa şeklinde zikredilir.

Matmazel Noraliya'nın Koltuğu'nun başkahramanı Ferit, tıp tahsilini yarıda bırakmıştır. Yazar eserlerinde söz konusu ettiği hastalıkların büyük bölümüne bu eserde ve Ferit'in ağzından yer verir.

Peyami Safa, eserlerinin bazı yerlerinde hastalıkların bilgisi yerine tezahürlerini zikreder. Bu cümleden alarak baş ağrısı ve bayılma gibi hastalık belirtilerine romanlarının çoğunda rastlanır. Yazar, okuyucuya bu belirtilerin, hastalıkların habercisi olduğunu fark ettirmek ister.

Yazarın romanlarında kahramanların, zor durumlardan kaçmak için çok sık başvurdukları bir yol da hasta olduklarını söylemeleridir. Kahramanlar hastalık bahanesiyle ortamdaki uzaklaşırlar. Bu durumlarda hastalık iddiası, çoğu zaman bir bahane veya yalandır. *Sözde Kızlar* romanında Behiç, Mebrure'ye yaklaşmak için bileğinin burkulduğu yalanını söyler. *Attila* adlı romanında Onorya, Attila'ya ulaşmak için dilinin tutulduğu yalanını söyler.

Peyami Safa, romanlarında hastalıkların teşhisi ve tedavisi hakkında geniş bilgiler verir. Hastalıkların Lâtince adlarını, halk arasındaki isimlerini belli bir kurala bağlı kalmadan kullanır. Bazı romanlarında bir hastalığı bütün adlarıyla işlerken bazı romanlarında sadece tek bir ada yer verir. Söz gelimi felç için, inme, nüzûl, selamünkavle gibi adlar bir arada ifade edilir. Bu konuda belli bir istikrar görülmez. Bunu malûmat zenginliği oluşturmak için bilerek yapmış da olabilir. İyi bir tıp bilgisine sahip olan yazar, eserlerinde tıbbî terimleri bir doktor hassasiyeti ile ortaya koyar. Yazarın Avrupa'daki tıbbî gelişmeleri yakından takip etmesi bunun en önemli sebebidir. Özellikle *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu*, bu konuda dikkate değerdir. Peyami Safa, bu romanında tıbbî terimlere oldukça sık yer verir.

Peyami Safa'nın romanlarında dikkati çeken bir başka husus da hastalıklarla ilgili benzetmelerdir. *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu*'nda ise kemik veremine yakalanan genç, annesiyle birlikte yaşadığı mahallenin evlerini kendine benzeterek onların da hasta olduğunu düşünür. *Biz İnsanlar*'da ahlâkın bozulduğundan yakınan yazar, bunu da verem ve kansere benzetir. *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* adlı eserde, romanın başkahramanı Ferit, zengin olan ve kardeşiyle kendisine iyi davranmayan teyzesini vereme sebep olan Koch basiline benzetir.

Sonuç olarak, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatının büyük yazarlarından biri olup kendisi de ömrü boyunca hastalıklarla uğraşmış bulunan Peyami Safa'nın, geniş ansiklopedik birikimi,engin kültürü, özellikle insan psikolojisine olan vukuf ve hâkimiyeti sayesinde hastalıkları ve onların tezahürlerini okuyucuya bütün gerçekliği anlatma ve hissettirmede son derece başarılı olduğu anlaşılmaktadır. Onun eserlerinin zamanla klasikleşmesinin çeşitli sebeplerinden biri de esasen budur.

KAYNAKÇA

1. İncelenen Eserler

Safa, Peyami, *Attila*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2010.

-----, *Bir Akşamdı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2002.

-----, *Bir Tereddüdün Romanı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2006.

-----, *Biz İnsanlar*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1999.

-----, *Canan*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2006.

-----, *Cumbadan Rumbaya*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2004.

-----, *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2000.

-----, *Fatih-Harbiye*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2008.

-----, *Mahşer*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2000.

-----, *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*, Ötüken Neşriyat, İstanbul
2003.

-----, *Selma ve Gölgesi*, Alkım Yayınevi, İstanbul 2008.

-----, *Sözde Kızlar*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2007.

-----, *Şimşek*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1999.

-----, *Yalnızız*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2006.

2. Faydalanılan Eserler

Ak, Coşkun, *Muhibbî Divânı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987.

Akın, Gülten, *Ağıtlar ve Türküler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010.

Akyüz, Ali Kâmi, “Kardeşim İsmail Safa”, *Türk Düşüncesi*, c. 1, Sayı 5, İstanbul, 1 Nisan 1954.

Alangu, Tahir, *Ömer Seyfettin Ülkücü Bir Yazarın Romanı*, May Yayınları, İstanbul 1968.

Asiltürk, Baki, *Reşat Nuri Güntekin'in Romanlarında Hastalık*, İkaros Yayınları, İstanbul 2010.

Ataç, Nurullah, *Günlerin Getirdiği-Sözden Söze*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014.

Auden, Maria, *Parapsikoloji*, Kibele Yayınları, İstanbul 1996.

Ayaşlı, Münevver, *İşittiklerim, Gördüklerim, Bildiklerim*, Timaş Yayınları, İstanbul 2002.

Aytaş, Gıyasettin, “Peyami Safa'nın Matmazel Noraliya'nın Koltuğu'nda Şahıslar Dünyası”, *Türk Yurdu Roman Özel Sayısı*, Sayı 153, Ankara, Mayıs 2000.

Ayvazoğlu, Beşir, *Peyami Hayatı Sanatı Felsefesi Dramı*, Kapı Yayınları, İstanbul 2008.

Başpınar, Ahmet, *Peyami Safa, Romancılığı-Eserleri*, (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi), Elazığ 1984.

Bolat, Süleyman Hayri, ”Peyami Safa'nın Hastası”, *Türk Edebiyatı*, Sayı 447, İstanbul 2011.

Bürün, Vecdi, *Peyami Safa ile 25 Yıl*, Yağmur Yayınları, İstanbul 1978.

Çamlıbel, Faruk Nafiz, *Çocuk ve Allah*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2011.

-----, *Han Duvarları*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1969.

Doksat, Recep, “Birinci Ölüm Yılında Ünlü Yazar ve Düşünür Peyami Safa”, *Yol Dergisi*, Sayı 2, İstanbul, 14 Haziran 1962.

Duymaz, Recep, “Bir Tereddüdün Romanı”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. 1, Dergâh Yayınları, İstanbul 1977.

Enginün, İnci, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2009.

Erer, Sezer, “Tıp ve Edebiyat: İki Eser İki Hastalık”, *Lokman Hekim Journal* 2012;2(3), Mersin 2012.

Eroğlu, Yelda, “Yazarın Hastalığı Hastalığın Edebiyatı”, *Kitap Zamanı*, Sayı 59, İstanbul 2010.

Genç Yazarlarımızın Anneleri Anlatıyor: Çocuğumu Nasıl Büyüttüm?, *Resimli Ay*, Mayıs 1929.

Göze, Ergun, *Peyami Safa*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987.

Gün, Kerem, *Yalnızız Romanında Ruh ve Beden Sorunsalı*, (Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2002.

Hacaloğlu, Yücel, *Sevenlerin Kalemile Peyami Safa*, Toprak Yayınları, İstanbul 1962.

Hacıeminoğlu, Necmettin, *Edebiyat Tahlilleri*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 2004.

Kabaklı, Ahmet, *Türk Edebiyatı*, C. 3 Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 2008.

Kaplan, Mehmet, *Namık Kemal Hayatı ve Eserleri*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1948.

-----, *Tevfik Fikret Devir-Şahsiyet-Eser*, Bilmen Basımevi, İstanbul 1971.

Karabıyık, Lale, *Zehirlenmeler*, Yücel Ofset Matbaacılık, Ankara 2007.

Karasu, Bilge, “Acı Çeken Gövde”, *Öteki Metinler*, Metis Yayınları, İstanbul 1999.

Kırkoğlu, Serdar Rifat, “Edebiyat ve Hastalık”, *Kitap-lık Dergisi*, Sayı 157, İstanbul 2012.

Kısakürek, Necip Fazıl, *Bâbîâli*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2008.

Köknel, Özcan, *Korkular, Takıntılar, Saplantılar*, Altın Kitaplar Yayınları, İstanbul 1998.

Kutlu, Mustafa, “Halit Ziya Uşaklıgil”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. 8 Dergâh Yayınları, İstanbul 1998.

-----, “Namık Kemal”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. 6 Dergâh Yayınları, İstanbul 1986.

Mayo Clinic, *Family Health Book*, Hürriyet Yayınları, İstanbul 1991.

Moran, Berna, “Matmazel Noraliya’nın Koltuğu”, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I*, İletişim Yayınları, İstanbul 1997.

Naci, Elif, “Anılardan Damlalar”, *Milliyet Sanat Dergisi*, Sayı 5, Haziran 1980.

Necatigil, Behçet, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, Varlık Yayınları, İstanbul 2007.

Oktay, Ahmet, “Derdime Verem Diyorlar”, *Kitap-lık Dergisi*, Sayı 61, İstanbul 2003.

Ortaç, Yusuf Ziya, *Bizim Yokuş*, Akbaba Yayınları, İstanbul 1966.

Ortaç, Yusuf Ziya, *Portreler*, Yeni Matbaa, İstanbul 1960.

Parlatır, İsmail, “Tevfik Fikret”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. 8 Dergâh Yayınları, İstanbul 1998.

Peyami Safa, Toker Yayınları, İstanbul 1984.

Safa, Peyami, “Çalışan Çocuklar”, *Milliyet*, 17 Nisan 1955.

-----, “Gençlere Söylemek İstediklerim”, *Tercüman*, 3 Kasım 1959.

-----, “Meşhur Olan Fakir Çocuklar”, *Tercüman*, 2 Aralık 1959.

Sevinç, Canan, “Peyami Safa’nın Romanlarında Metafor Olarak Hastalık”, *Bir Tereddüdün Yazarı Peyami Safa*, Hece Yayınları, Ankara 2015.

Sılay, Celal, “Yapma Peyami”, *Vatan*, 26 Haziran 1961.

Somuncu, Selim, “Materyalizm ve Pozitivizm Karşısında Mistisizm, Metapsişik ve Parapsikolojinin Zaferi: Matmazel Noraliya’nın Koltuğu”, *Bir Tereddüdün Yazarı Peyami Safa*, Hece Yayınları, Ankara 2015.

Songar, Ayhan, *Ruhî Hayatımız*, Tercüman Aile Kitaplığı, İstanbul 1986.

-----, *Ruh Hekiminin Hatıraları*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 2013.

Sontag, Susan, *Bir Metafor Olarak Hastalık*, B/F/S Yayınları, 1988.

Tarancı, Cahit Sıtkı, *Peyami Safa Hayatı ve Eserleri*, Semih Lütüf Kitabevi, İstanbul 1940.

Tekin, Mehmet, *Peyami Safa ile Söyleşiler*, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya 2003.

-----, *Romancı Yönüyle Peyami Safa*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1999.

Tuncer, Kadir, *Zonguldaklı Şair Rüştü Onur*, İlkim Ozan Yayınları, Antalya 2013.

Türkçe Tıp Dili Kurulu, *Türkçe Tıp Dili Kılavuzu*, Kocaeli Üniversitesi Basımevi, Kocaeli 2006.

Uçman, Abdullah, “Abdülhak Hâmid Tarhan”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. 8, Dergâh Yayınları, İstanbul 1998.

Uslu, Berna, *Peyami Safa'nın Romanlarında Mutsuzluğun Kaynakları*, (Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir 2009.

Uslu, Muzaffer Tayyip, *Şimdilik*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014.

Yöndemli, Fuat, “Hekim Gözüyle Matmazel Noraliya'nın Koltuğu”, *Ölümünün 50. Yılında Fikir ve Sanat Adamı Peyami Safa Sempozyumu*, 18 Nisan 2011.

3. İnternet

http://arsiv.mevsimsiz.net/y-4820/Edebiyat_ve_Verem/.

<http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2001/01/29/288333.asp>, (29.01.2001)

http://www.zaman.com.tr/selim-ileri/verem-edebiyati_1178586.html, (11.09.2011)

<http://www.fotoritimdergi.com/ali-ihsan-okten-bir-romantik-hastaligin-edebi-ve-fotografik-analizi> (02.02.2013)

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Swing> (27.12.2014)